

קולות מהשטח

תמונת מצב של החברה הערבית בצל המלחמה
מהיבטים חברתיים-אזרחיים ופסיכולוגיים – עד 23.11.2023
דוח סקירה ראשונית

עובור טאהא-ריזק

מכון שאלום הארטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE
המרכז לחברה משותפת
المركز للمجتمع المشترك

4	הקדמה
6	מבוא
7	פרק 1 – תמונת מצב כללית
8	1.1 מורכבות זהותית-אזרחית
8	1.2 עמדות
8	א. עמדות הציבור הערבי
10	ב. עמדות המנהיגות הפוליטית הערבית
13	1.3 סולידריות אזרחית
16	1.4 אווירה של הסתה, חשדנות וחוסר אמון
21	1.5 פגיעה בחופש הביטוי
26	1.6 הפגנות ומפגני סולידריות
26	א. הפגנות פנים חברה ערבית
27	ב. מפגני סולידריות ערבית-יהודית
30	1.7 שינוי החוק לפתיחה באש חיה
30	1.8 מבצעי חלוקת נשק ואישור רישיון נשק בעיקר לאזרחים יהודים
32	1.9 סוגיית המיגון מפני טילים
33	1.10 תופעת הפשיעה והאלימות בצל המלחמה
36	פרק 2 – תמונת מצב: אוכלוסיות נפגעות בצל המלחמה
37	2.1 תעסוקה וכלכלה: פועלים ועובדי שירות
39	2.2 סטודנטים וסגל ערבים – אקדמיה
39	א. סטודנטים ערבים
45	ב. סגל ערבי
46	2.3 עורכי דין – מערכת המשפט והחוק
46	2.4 סגל רפואי ערבי – מערכת הבריאות
47	א. גילויי גזענות, רדיפה, חשדנות והסתה נגד עובדים ערבים במערכת הבריאות
49	ב. גילויי סולידריות בתוך מערכת הבריאות
53	ריכוז דוחות תקופתיים ותחקירים שהופיעו בתמונת המצב
53	1. יחסי ערבים יהודים בישראל בתום שלושה שבועות למלחמה
53	2. הרחבה נוספת להבנת אווירת ההסתה והרדיפה
53	3. דוח תמונת מצב 'המיגון במוסדות חינוך בחברה ערבית' – נספח מס' 7

4. השפעת המלחמה על תעסוקה בחברה הערבית - סקר אל-פנאר – נספח מס' 9. 53
5. תמונת מצב סטודנטים ערבים בצל המלחמה - סקר אל-רואד – נספח מס' 14. 53

נספחים 54

- נספח מס' 1: מכתב שר הפנים חה"כ משה ארבל בעניין היחס העוין כלפי האזרחים הערבים 55
- נספח מס' 2: מכתב עדאלה לחקירת אירועי מכללת נתניה בעניין תקיפת סטודנטים ערבים 56
- נספח מס' 3: מכתב עורכי דין נגד הגבלת חופש הביטוי בכלל ולאזרחים הערבים בפרט 60
- נספח מס' 4: דוח עדאלה על רדיפת הציבור הערבי 63
- נספח מס' 5: מכתב הבקשה לשלילת אזרחותה של השחקנית מייסא עבד אלהאדי 65
- נספח מס' 6: מכתבי עדאלה בעניין הוראות פתיחה באש חיה 66
- נספח מס' 7: דוח תמונת מצב המיגון במוסדות חינוך בחברה ערבית 70
- נספח מס' 8: מכתב בעניין אספקה מיידית של אמצעי מיגון זמניים עבור מוסדות חינוך בחברה הערבית 74
- נספח מס' 9: מחקר ארגון אל-פנאר: השפעות מיידיות של הלחימה על עובדים מהחברה הערבית 77
- נספח מס' 10: מכתב של הוועד הערבי לחינוך בעניין ההסתה נגד הסטודנטים הערבים בקמפוסים 88
- נספח מס' 11: הודעת איחוד תנועות הסטודנטים הערבים במוסדות אקדמיים בארץ 91
- נספח מס' 12: מכתב עדאלה בעניין השעיית סטודנטים ערבים מאוניברסיטת חיפה 93
- נספח מס' 13: העצומה של נשות צפת לראש העיר מר שוקי אוחנה נגד הסטודנטים הערבים 96
- נספח מס' 14: סקר תמונת מצב סטודנטים ערבים בתקופת החירום ולקראת תחילת לימודיהם האקדמיים 98
- נספח מס' 15: מכתב עדאלה ליו"ר לשכת עורכי הדין בעניין ההסתה נגד עורכי דין ערבים 103
- נספח מס' 16: מכתב בעניין הטלת סנקציות ופיטורין של אנשי צוות רפואי מהחברה הערבית 105
- נספח מס' 17: מכתב 100 הרופאים היהודים שתמכו בהפצצת בתי חולים בעזה 107
- נספח מס' 18: מכתב הגינוי של וועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית למכתב 100 הרופאים 108
- נספח מס' 19: מכתב הנזיפה של ועדת האתיקה ברופאים שתמכו בהפצצת בתי חולים בעזה 109
- נספח מס' 20: הודעת שר הבריאות לעובדי מערכת הבריאות 110

אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיהם הטילו צל כבד על כלל אזרחי המדינה לרבות אזרחי הערבים. מאז אירועי הזוועה של ה-7 באוקטובר ביישובי עוטף עזה והתפרצות המלחמה, החברה הישראלית מתמודדת עם אתגרים, קשיים וכאבים אשר משפיעים, פנימה, בתוך כל חברה, והחוצה, על מרקם החיים המשותפים של שתי החברות בארץ.

דוח זה מתמקד בחברה הערבית בישראל מאז אירועי ה-7 באוקטובר; בהלכי הרוח בתוכה, בחוויה החברתית, האזרחית והפסיכולוגית, מתוך הבנה שחברה זו מתמודדת עם מורכבות אזרחית וזהותית ייחודית שמשליכה על כל תחומי החיים ועל מיצובה ומעמדה בתוך החברה הישראלית בכלל.

ב-7 באוקטובר נרצחו 21 אזרחים ערבים ועוד 8 נחטפו או מוגדרים נעדרים מיישובי הדרום (מהחברה הערבית הבדואית).¹ זאת לצד לא מעט סיפורי גבורה שבהם אזרחים ערבים הצילו יהודים ביישובי העוטף באותה השבת. כך למשל, יוסף אל-זיאדנה, נהג אוטובוס בשנות הארבעים לחייו, תושב העיר רהט, הציל 31 צעירים ממסיבת הטבע סופר-נובה ברעים;² וכמוהו הפרמדיק עווד דראושה, שנצפה מסייע לאחד הפצועים ליד רעים ונרצח תוך כדי שהוא ממלא את תפקידו בהצלת חיים.³

עם זאת, מתחילת המלחמה, האזרחים הערבים חשופים לגל התלהמות נגדם כיחידים וכקולקטיב בנוגע למיצובם בתוך החברה הישראלית, אבל גם של פחד, איום וחשש ממשי לשלומם. על פי סקר עמותת אל-פנאר לקידום תעסוקה בחברה הערבית, שיצא בשבוע השני למלחמה (אוקטובר 2023), האוכלוסייה הערבית תוהה כבר מתחילת המלחמה כ"גיס חמישי" שרק מחכה לשעת כושר להצטרפות לפעולות הטרור של חמאס על ידי "תקיפת ישראל מבפנים". הראשון שהתייחס לאזרחים הערבים כאל איום היה ראש הממשלה בנימין נתניהו, אשר במהלך נאומו ביום השלישי למלחמה (9.10.2023) תיג את החברה הערבית כעוד "חזית" של המלחמה מתוך ארבע חזיתות (עזה, הגדה המערבית, לבנון ופנים ישראל).⁴ גם השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר הצהיר באחד ממוקדי חלוקת הנשק בשבוע השלישי למלחמה כי "יש אויבים אכזריים גם בתוך ערביי ישראל",⁵ והזהיר מפני "שומר חומות 2". גם במהלך הדיון בוועדת הכלכלה שנערך בשבוע השלישי למלחמה, בנוגע לסיוע לעסקים ועצמאים המושבתים בשל המצב, שר הכלכלה ניר ברקת העלה את נושא חשיבות הקמתן של כיתות כוננות ברחבי ישראל, כלקח ממתקפת הדמים על יישובי עוטף עזה. ברקת תיאר את תהליך הקמת הכיתות – שבערים הגדולות יכללו גדודי כוננות של אלפי חברים – והדגיש את הרציונל מאחורי הרעיון שלו: "אם רק אחוז אחד מהאוכלוסייה הערבית יקום עלינו", אמר, "זה 20 אלף איש – והם יגיעו לכל מקום במדינה".⁶ לצד קולות אלה, יש לציין שגורמים בכירים בממשל ביקרו את התבטאויותיו של השר בן גביר, והביעו חשש מפני הצהרתו ש"שומר חומות בפתח". אחד הגורמים אף אמר: "כל מערכת הביטחון עסוקה בהפרדת הזירות, ובן גביר בפופוליזם".⁷

ארגוני החברה האזרחית, ובכלל זה ארגונים בחברה היהודית ומכוני מחקר, עוסקים בשאלת יחסי ערבים ויהודים בצל המלחמה הנוכחית, תוך אימוץ עמדה ברורה לגבי חשיבות השמירה על מרקם היחסים בין ערבים

¹ נתונים אלה נלקחו מסלימאן נמור, חבר בחדר המצב האזורי שפועל בדרום ומספק את צרכיו לשבעת היישובים הבדואים המוכרים לצד הכפרים הלא מוכרים בנגב, וכן מהצהרתו של סולימן אלעמור, מנכ"ל "אג'יק" – עמותה העוסקת בקידום תעסוקה בקרב הבדואים בנגב.

² לכתבה המלאה ראו [הסיפור של יוסף אל-זיאדנה](#).

³ לכתבה המלאה ראו [הסיפור של עווד דראושה](#).

⁴ נאום ראש הממשלה נתניהו ביום השלישי למלחמה, החל מהדקה 1:42: קישור: [נאום ראש הממשלה מיום 9.10.23](#).

⁵ לכתבה המלאה ראו [יש אויבים אכזריים גם בתוך ערביי ישראל](#).

⁶ לכתבה המלאה ראו ["אין סיכוי לשומר חומות 2": הפחדים בשיאם - אבל ערביי ישראל שומרים על איפוק](#).

⁷ לכתבה המלאה ראו [בן גביר מזהיר מפני שומר חומות](#).

ליהודים כאינטרס לאומי מובהק לכולם. דוגמה לכך עולה מהפרסום שהוציאו מכון INSS למחקר ביטחון לאומי ואוניברסיטת תל אביב במגזין "מבט על" מיום 1.11.2023:⁸

"שמירת השקט בין יהודים לערבים הינה אינטרס מובהק של החברה היהודית, של החברה הערבית ושל מדינת ישראל, וודאי בעת מלחמה. כל הצדדים המעורבים חייבים לפעול למניעת הידרדרות ואלימות מכל סוג שהוא, שרק תסייע לאויבי ישראל ותפגע בביטחון הלאומי עתה ובעתיד. שיקול עליון זה אמור להיות בסיס לכל החלטה שתתקבל, הנוגעת למיעוט הערבי במדינה וליחסי יהודים-ערבים בה".

בכתבה בדה־מרקר מיום 27.10.2023 בנושא, העיתונאית מירב ארלוזורוב סקרה את עמדותיהם של מנהיגים וראשי ארגונים בחברה הערבית, לצד חוקרים ערבים ויהודים, שיצאו בקריאה ברורה כי יש להגן על האזרחים הערבים מפני התלהמות ברחוב היהודי ומפני התלקחות בגזרה הפנימית, כולל הצורך בהגנה על זכותם להביע עמדה במסגרת החוק, כי אין סיכוי שהמצב יסלים לשומר חומות 2 בתוך ערי ישראל. היא הסתייעה בדבריו של פרופ' סמי סמוחה, מחשובי חוקרי עמדות של יהודים וערבים בנוגע לסכסוך. בריאיון איתה ציין כי "הרוב הגדול של ערביי ישראל רוצה לחיות בשקט, ולהשתלב במדינה". בנוסף אמר כי "בזמן מלחמה יש הקצנת עמדות, בעיקר בקרב היהודים", והוסיף: "אין יסוד לחשש היהודי שערביי ישראל עומדים לטבוח בהם. אם כבר, אני חושב שדווקא הפוך – בעקבות האירועים בעוטף עזה, הם [הערבים] חוששים שיטבחו בהם".⁹

עובור טאהא־ריזק, עו"ס קהילתית ומפתחת פרויקטים ב"מרכז לחברה משותפת" במכון שלום הרטמן, יצאה להתרשם מהתחושות ומהחוויות בחברה הערבית ולהאזין לקולות על מגוון היבטיהם החברתיים, האזרחיים והפסיכולוגיים, כפי שנשמעו מפי מנהיגים, ארגונים ואזרחים בחברה הערבית.

⁸ לכתבה המלאה ראו לביא, א', ותד, מ' ומאיר, א', ["יחסי ערבים ויהודים בישראל בתום שלושה שבועות למלחמה"](#), מרכז למחקר ביטחון לאומי ואוניברסיטת תל אביב.

⁹ לכתבה המלאה ראו ["אין סיכוי לשומר חומות 2": הפחדים בשיאם - אבל ערביי ישראל שומרים על איפוק](#).

בתמונת מצב זו תוצג **סקירה ראשונית** באשר למצבה של החברה הערבית בצל המלחמה הנוכחית מהיבט חברתי-אזרחי ומהיבט פסיכולוגי. תמונה זו תתייחס להלכי הרוח, לתחושות וגם לחוויות בפועל שחווים ומתמודדים איתם האזרחים הערבים מאז פרוץ המלחמה.

סקירה זו אינה כוללת את תמונת המצב של האוכלוסייה הפלסטינית בירושלים, אשר מתמודדת עם אתגרים ייחודיים משלה לצד האתגרים המשותפים לכלל החברה הערבית.

תמונת המצב מתבססת על מגוון מקורות מידע, ביניהם שיחות אישיות עם אנשי מקצוע ואנשי מפתח בארגונים הפועלים בתחומים הרלוונטיים, השתתפות בפורומים ובקבוצות מקצועיות, יצירת קשר יזום עם ארגונים ופורומים הפועלים בשטח, הצהרות המנהיגות הערבית, רשתות חברתיות וכלי תקשורת.

חשוב להדגיש כי תמונת המצב, כפי שמעידה הכותרת שלה, היא סקירה **תיאורית** ראשונית "לקולות מהשטח" בחברה הערבית. היא נכתבה ברוח האווירה השוררת בה כפי שבאה לידי ביטוי **במקורות המידע** שצוינו לעיל, והיא לא מביעה את עמדתו של המרכז לחברה משותפת ושל מכון שלום הרטמן.

תמונת המצב מחולקת לשני פרקים:

- 1. בפרק הראשון** תוצג תמונת מצב **כללית** לחוויות והלכי הרוח בחברה הערבית, כולל חוויותם של האזרחים הערבים ערבים באשר למיצובם בתוך החברה הישראלית באופן כללי (סוגיית היחסים עם החברה היהודית).
 - 2. בפרק השני** תוצג תמונת מצב **ספציפית** לחוויות והלכי הרוח במספר קבוצות יעד שנפגעו מהשלכות המלחמה, כגון; פועלים ועובדי שירות, סטודנטים/יות, מרצים/ות, עורכי/ות דין, רופאות/ים ואחים/ות וכו'.
- בכל אחד מהפרקים הסקירה הינה תמציתית ומלווה בהפנייה למקורות המידע שמרחיבים בנושא הנדון.

למי מיועדת תמונת המצב?

תמונת המצב מיועדת לכל מי שיש לו עניין בהבנת תמונת המצב בחברה הערבית בישראל בצל המלחמה הנוכחית, כגון אנשי מקצוע מתחומי חברה, חינוך ורוח (עובדים סוציאליים, פסיכולוגים, אנשי חינוך, עורכי דין ועוד), ארגוני חברה אזרחית, הן בחברה הערבית והן בחברה היהודית, כולל ארגוני חיים משותפים/חברה משותפת ועוד.

מטרות תמונת המצב:

תמונת המצב להלן מציגה **סקירה ראשונית המבוססת על איגום מידע** על המתחולל בחברה הערבית במהלך המלחמה הנוכחית בהיבטים חברתיים, אזרחיים ופסיכולוגיים ממקורות שיצוינו בהמשך. לכן, מטרתה העיקרית היא: הנגשת מידע ראשוני לקוראי המסמך מההיבטים שצוינו, כולל לכל גורם שמעוניין לתכנן התערבות מסוימת שמותאמת לקולות העולים מהשטח.

פרק 1 – תמונת מצב כללית

פרק זה מתייחס להיבטים שונים של החוויה הכוללת של האזרחים הערבים במהלך המלחמה: מורכבות זהותית-אזרחית; עמדות הציבור הערבי כלפי אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה שלאחריו; כולל עמדות מנהיגיו; חוויות הרדיפה; ההסתה והתקיפה; הגבלת חופש הביטוי כולל הזכות להפגין; שינוי הוראות הפתיחה באש נגד מפגינים; השלכות תופעת חלוקת הנשק שמיועד רק לאזרחים מהחברה היהודית; סוגיית המיגון והביטחון הפיזי האישי והקולקטיבי והשלכות המלחמה על ממדי תופעת הפשיעה והאלימות בחברה הערבית.

1.1 מורכבות זהותית-אזרחית

מהיום הראשון למלחמה החברה הערבית בישראל מתמודדת עם מורכבות זהותית אזרחית המתבטאת בין השאר גם בקושי רגשי ונפשי. **מצד אחד**, האזרחים הערבים הם אזרחי המדינה וכמו כולם הוכו בתדהמה והזדעזעו מהזוועות שהתרחשו ב-7 לאוקטובר. **מצד שני**, האזרחים הערבים הם חלק מהעם הפלסטיני וכפועל יוצא מכך המעורבות שלהם בעניין היא גם רגשית, במיוחד כי לרבים מהם ישנם קרובי משפחה, מכרים וחברים המתגוררים בעזה עוד מ-1948, והם מכירים מקרוב את המכה האנושה והזוועות הקשות שחווים תושבי רצועת עזה מאז שפרצה המלחמה.

בכתבה¹⁰ של עדי כהן בדה־מרקר מיום 25.10.2023, ד"ר נעים אבו פריחה, רופא בכיר במכון גסטרו במרכז הרפואי סורוקה ובאסותא באר שבע ויו"ר אגודת הרופאים הערבים בנגב, מתייחס למורכבות הייחודית שמתמודדים איתה העובדים הערבים בבתי החולים בישראל, ובכלל. המורכבות כוללת תחושות של שותפות והזדהות עם הכאב וההלם מאותה שבת קשה של 7 באוקטובר, לצד היכרות קרובה יותר עם כאבם של אזרחים בצד השני והזדהות עימם. לטענתו: "האירוע שקרה פה קשה לכולם, גם לאוכלוסייה הערבית, ובטח בדרום", מסביר אבו פריחה. "אנשי החמאס לא הבחינו בין בדואי, ערבי או יהודי כשהם רצחו וחטפו אנשים בעוטף עזה והסביבה. וגם מהרקטות יש לא מעט נפגעים מהחברה הערבית. כולם מפחדים ולחוצים".

גם סיפורו של ד"ר ת'אבת אבו ראס, מנכ"ל שותף בעמותת "יוזמות אברהם" העוסקת בבניית חברה משותפת ערבית-יהודית בישראל, אשר נסקר בכתבה בדה־מרקר מיום 27.10.2023,¹¹ ממחיש מורכבות זו – של הימצאות בין הפטיש לסדן, בין המדינה שלך לעם שלך. כדי להבין זאת יש לזכור שעזה מאוכלסת רובה ככולה בפליטי '48, וכמעט לכולם קרובי משפחה רבים בקרב ערביי ישראל. 17 מבני משפחתו של ד"ר ת'אבת אבו ראס נהרגו בעזה. "17 בני משפחה שלי נהרגו השבוע בעזה ואסור לי להיות עצוב עליהם, כי זה נתפס 'כבגידה'", אומר ד"ר תאבת אבו ראס. "אני לא מרגיש צורך להוכיח את האנושיות שלי, מאז ומעולם טענתי שלרצח חפים מפשע אין הצדקה, בעזה וגם בישראל, אבל כרגע מצבנו מסובך. אנחנו נקרעים בין עמנו למדינתנו".

1.2 עמדות

א. עמדות הציבור הערבי

העמדות בציבור הערבי מתייחסות לשני היבטים: עמדתם לגבי אירועי 7 באוקטובר ועמדתם לגבי המלחמה בעזה.

¹⁰ לכתבה המלאה ראו "גם כשאנחנו מטפלים בפצועים יהודים מסביב לשעון, מסתכלים עלינו בחשדנות".
¹¹ לכתבה המלאה ראו "אין סיכוי לשומר חומות 2": הפחדים בשיאם - אבל ערביי ישראל שומרים על איפוק.

עמדת הציבור הערבי לגבי אירועי של ה-7 באוקטובר – גינוי וסלידה ממעשי הזוועה שהתרחשו ביישובי העוטף ביום ההוא. גם מנהיגים, אנשי דת, אנשי ציבור ורוב הציבור הרחב הדגישו בצורה חד-משמעית שמה שקרה ביישובי העוטף הינו פשע נגד האנושות ומנוגד ערכי הדת האסלאמית. גם בסקירה שהוצגה בכתבת דה-מרקר מיום 27.10.2023 מתייחסים לעניין, בזה הלשון:

"רובם המוחלט של האזרחים הערבים צפו בזעזוע בטבח שביצע החמאס, ומצאו עצמם מזדהים עם הכאב היהודי הגדול. החברה הערבית הייתה בשוק טוטאלי", אומר בכיר בשלטון המקומי הערבי, "כולם מזועזעים ממה שקרה"

"כמו כל אזרחי ישראל, כולנו מתוסכלים, אפופים בכאב ובצער", אומר איימן סייף, לשעבר ראש הרשות לפיתוח כלכלי של החברה הערבית במשרד ראש הממשלה.¹²

רוח דומה עולה מסקר שנערך בימים הראשונים למלחמה ב"מכון אגם" באוניברסיטה העברית ובשותפות עם אוניברסיטאות אחרות, שבו נמצא כי 80% מהחברה הערבית הביעה גינוי והתנגדות חד-משמעית למתקפת הפתע שביצע החמאס ביום שבת בעוטף עזה והסביבה, 2% מתוך 20 האחוזים הנותרים הביעו תמיכה בתקיפה, והיתר 18% מלכתחילה סירבו להשיב. במחקר לא צוינו הסיבות לחוסר ההסכמה לשותף פעולה עם החוקרים, לצד זאת, מתוך כלל המשיבים, 75% הצהירו על מוכנות להתנדב ולסייע לאזרחים שנפגעו במתקפה.¹³

חיזוק נוסף לאימוץ עמדה זו הוא העובדה שהציבור הערבי, כבר מהיום הראשון למלחמה, מפגין איפוק ואחריות מלאה, בין השאר, בכך שלא נענה לקריאות החמאס "להבעיר" את השטח בתוך הערים והיישובים בישראל. איפוק זה תואר כהתנהגות "מופתית" על ידי מפכ"ל המשטרה, רב ניצב יעקב שבתאי, במהלך דיון בוועדה לביטחון לאומי בכנסת ביום 22.10.2023, תחת הכותרת "היערכות לתרחיש 'שומר החומות'".¹⁴ חיזוק נוסף לעמדה זו מצאנו בדבריו של תא"ל (במיל) מאיר אלון, חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי, בכתבה באתר דה-מרקר מיום 27.10.2023, שם הדגיש כי:

"צריך לציין לשבח את האיפוק של שתי האוכלוסיות בישראל, היהודית והערבית. למרות החשדנות והאיבה, למרות הרגישות הנוראה, ולמרות שהחמאס קרא לאזרחים הערבים להצטרף למלחמה שלו – עד כה לא היה כל מקרה אלימות".

הציבור הערבי מפגין איפוק יוצא מן הכלל, שרחוק מלהיות מובן מאליו, מול המלחמה חסרת התקדים בעזה, שבה נהרגו ועדיין נהרגים אלפי אזרחים עזתיים – כולל ילדים ונשים. גם בכתבה של דה-מרקר מיום 27.10.2023 משבחים התנהלות זו לאור העובדה שהאזרחים הערבים קשורים לתושבים בעזה בקשרי משפחה והיכרות אישית, והם גם חשופים למראות הקשים בעזה באופן יומיומי, דרך הצפייה בערוצי החדשות הערביים כמו "אל ג'זירה" ודרך קשרים אישיים לאוכלוסייה בעזה, בעוד שהיהודים כמעט ואינם נחשפים למראות ההרג בעזה.

ראש עיריית קלנסווה, עבד אלבאסט סלאמה, חיזק את עמדת הציבור הערבי בעקבות הטבח, והביע דאגה מחוסר שינוי תפיסה בצד היהודי בקשר לחיים המשותפים במדינה. בכתבה באתר "זמן" אמר ראש העיר את הדברים הבאים:¹⁵

¹² לכתבה המלאה ראו "אין סיכוי לשומר חומות 2": הפחדים בשיאם - אבל ערביי ישראל שומרים על איפוק

¹³ לסקר של מכון אגם ואחרים ראו עמדת החברה הערבית מתקיפת חמאס ביום 7.10.23.

¹⁴ לכתבה המלאה באתר YNET ראו המפכ"ל שבתאי: "צריך להגיד מילה טובה על התנהגות מופתית של ערביי ישראל".

¹⁵ לכתבה המלאה ראו בצל המלחמה, ירידה חדה במספר מקרי הרצח בחברה הערבית.

"יש כאן הזדהות עצומה עם הכאב על האזרחים שנרצחו. היו בין הנרצחים גם ערבים, חלקם גם נלחמו במחבלים. אנחנו חלק מהמדינה וכואבים את כאבה. ההזדהות גורמת לשינוי תפיסתי בחברה הערבית. במלחמות הקודמות – עופרת יצוקה, צוק איתן – היו כאן הפגנות נגד הממשלה והצבא. במלחמה הזאת אין אף הפגנה. וזה, אף שאנחנו כואבים גם את כאב ההרוגים בעזה, גם הם בני אדם, ביניהם ילדים. אבל אני חושש שבקרב היהודים, בממשלה, במשטרה, אין שינוי תפיסתי. הערבי עדיין נתפס כעוין, כמסוכן. ממשיכים לחפש אותנו ולקרוא לנו 'אסלאמיסטים' ודברים גרועים מזה."

רוב השיח בחברה הערבית לגבי המלחמה בעזה סביב ההזדהות עם הכאב האנושי של תושבי עזה גם כבני אדם וגם בהיותם בני אותו העם. לכן, רוב הקולות הם בעד הפסקת המלחמה כדי להקל על הכאב של האוכלוסייה האזרחית בעזה ונטרולה מהלחימה המתחוללת שם. כלומר, העמדה העיקרית בהקשר זה היא עמדה אנושית, נגד פגיעה בחפים מפשע בעזה וגם בצד הישראלי. יש לציין שחברי כנסת ערבים וארגוני חברה משותפת קראו לבקשה להפסיק את המלחמה, לשחרר את החטופים ולהתחיל מהלך מדיני שיבטיח סיום הסכסוך לתמיד. לדרך זו קרא ח"כ אחמד טיבי: "הדרך השלישית".¹⁶

ב. עמדות המנהיגות הפוליטית הערבית

המנהיגות הערבית, הכוללת חברי כנסת, חברי ועדת המעקב העליונה והעומד בראשה וכן את ראשי הרשויות המקומיות, לקחה על עצמה מהיום הראשון למלחמה את תפקיד ההרגעה הפנימי של האוכלוסייה הערבית, ובנוסף פעלה לשם התארגנות פנימית להתמודדות עם השלכות המלחמה על האזרחים הערבים.

המנהיגות הפוליטית גינתה בצורה חד-משמעית את מעשי הטבח הנוראיים מיום 7.10.2023. סקירה של אתר דה-מרקר מיום 27.10.2023 התייחסה לנקודה זו:

"כל המנהיגות הערבית בישראל יצאה מגדרה כדי להרגיע את הרוחות, של יהודים וערבים גם יחד. ח"כ מנסור עבאס (רע"מ) כינה את התקפת חמאס 'לא אנושית', קרא לחמאס לשחרר מיד את כל השבויים והחטופים, ושיבח את האיפוק והאחריות של החברה הערבית בתגובה לאירועים. ח"כ איימן עודה (חד"ש-תע"ל) אמר מעל במת הכנסת כי לבו נקרע למראה המשפחות שאיבדו את יקריהן, וכי 'אין שום דבר בעולם, גם לא הכיבוש הארוך, שמצדיק פגיעה בחפים מפשע'. ח"כ אחמד טיבי (חד"ש-תע"ל) אמר, גם הוא מעל במת הכנסת, כי מדובר ב'זוועות שראויות לכל הוקעה'. הוא דיבר במונחים של סבל אנושי, ועל כך ש'אין חצי מוסר – רצח ילדים הוא רצח ילדים'."

לשם הדגמה, נביא כאן את עמדותיהם של ארבעה חברי כנסת ערבים לגבי הטבח והמלחמה:

1. ח"כ איימן עודה – מפלגת חד"ש-תע"ל

בדף הפייסבוק של מפלגת חד"ש מיום 11.10.2023 מצוין שיו"ר המפלגה ח"כ אימן עודה נפגש עם מפקדים במשטרה במטרה לשמור על שקט ביישובים הערבים בכלל ובערבים המעורבות בפרט. כך נאמר בדף של המפלגה:

"ח"כ איימן עודה בתגובה להסתה של בן-גביר: 'מיד עם פרוץ המלחמה התארגנו מול הנהגה מקומית ומפקדים במשטרה כדי למנוע אלימות בערים המעורבות. הציבור מראה שותפות אחריות וסולידריות. אני קורא

¹⁶ קישור לנאום של ח"כ אחמד טיבי בעניין הדרך השלישית: [הדרך שלנו היא הדרך השלישית של צדק ושלוש – די למלחמה.](#)

לכל האזרחים הערבים להמשיך לעמוד איתן ולא להיגרר לפרובוקציות של השר הכהניסט, לנהוג באחריות ובעזרה הדדית לקורבנות היהודים והפלסטינים של הזוועה הזאת".

בנוסף, עודה יצא נגד קריאות החמאס להצטרף למלחמה: "אני מגנה בתוקף את דרישת החמאס אלינו להצטרף למלחמה. בהיותנו אזרחי המדינה יש לנו את הערוצים הלגיטימיים להיאבק בהם על זכויותנו וקיומנו במדינה הזאת".

באותו ריאיון ח"כ עודה הדגיש גם: "העם הפלסטיני סבל הרבה לאורך עשרות שנים, אך מוסרית וגם פוליטית אסור להסכים לשום פגיעה בחפים מפשע. חשוב לנטרל את כל האזרחים, גם יהודים וגם פלסטינים, ממעגלי הלחימה. אני גם מחזק את ידיהם של כל האזרחים להתנהג באחריות ובאיפוק ולא להיגרר אחרי הסתה.

בהמשך, עודה מפנה את קריאתו בעיקר לתושבי הערים המעורבות, הפועלים והסטודנטים באקדמיה: "בנוסף, אני מדגיש שקיים תיאום מלא עם המשטרה והרשויות המקומיות בערים המעורבות כדי למנוע חיכוך והתנגשות, כולל איסור כניסת קבוצות קיצוניות אל תוך ערים, מה שעלול להבעיר את השטח".¹⁷

בוסף, בנאום שלו בכנסת מיום 12.10.2023 גינה עודה בחריפות את מעשה הטבח ביישובי העוטף. להלן ציטוט מהנאום אשר הופיע גם בכתבה שכתב בשפה האנגלית לניו יורק טיימס האמריקאי: "אין דבר בעולם, אפילו לא הכיבוש הברברי, מצדיק פגיעה בחפים מפשע, אין. תמיד התנגדתי באופן נחרץ ובהיר כל פגיעה באזרחים, ואני אמשיך להתנגד לו בכל רמ"ח איברי כי זה חילול לאנושיות שלנו בכלל".¹⁸

2. ח"כ מנסור עבאס – מפלגת רע"מ

ח"כ מנסור עבאס יצא בקריאה לאזרחים הערבים מיום 7.10.2023: "מבחינת מה שהיה שם זה מנוגד לערכי האסלאם ולמצוות שלנו, אפילו בתקופת מלחמה. אנחנו נגד כל פעולה של אלימות, של הרג ושל רצח. לדעתי מה שהיה שם זה רצח למען רצח. חובה להפגין סולידריות, אמפתיה וכאב".

בראיון אחר שנערך איתו ביום 30.10.2023 באתר "סרוגים" אמר ח"כ עבאס: "מתוך דאגה לביטחונם וחייהם של אנשים רבים, פניתי לאזרחי המדינה הערבים והיהודים מתוך צורך חיוני לגלות אחריות אזרחית, ולהתאזר בסבלנות בחוכמה ובסובלנות, לשמור על החוק והסדר הציבורי, ולא להיגרר אחרי כל מעשה של אלימות פיזית, מילולית או כתובה, או פגיעה ברכוש ציבורי ופרטי, או הסתה, או קידום והפצת שמועות שקריות".¹⁹

¹⁷ קישור לריאיון המלא עם ח"כ איימן עודה מיום 9.10.2023: [ראיון מלא עם ח"כ איימן עודה](#).

¹⁸ קישור לנאום המלא של ח"כ איימן עודה מיום 12.10.2023 בכנסת: [נאום מלא של ח"כ איימן עודה](#).

¹⁹ קישור לריאיון עם מנסור עבאס באתר "סרוגים" מיום 30.10.2023: [ריאיון – ח"כ מנסור עבאס](#).

3. ח"כ אחמד טיבי – מפלגת חד"ש-תע"ל

"עת קשה היא היום, כאשר התחילו להגיע מהשבת האחרונה הידעות על מעשי רצח מזוויעים מהדרום. התחלתי לקבל פניות מיהודים וערבים על יקיריהם הנעדרים והמועקה הייתה קשה. אי-הידיעה מה עלה בגורל היקירים הוא סבל רב, והסבל מתעצם כאשר מקבלים ידיעה שהיקיר נורה ונרצח. חלק מהנרצחים היו נשים, ילדים, קשישים ומשפחות שלמות. יש לומר כאן ובכל מקום כי רצח ילדים, נשים וקשישים זוועות נגד אזרחים שהיו בדרום, ראויים להוקעה ללא היסוס. במוסר האנושי אין סלקטיביות, אין חצי מוסר. רצח ילדים, הוא רצח ילדים. מיד הוקענו על הסף רצח ילדים ונשים פלסטינים כפי שעשינו בעבר חבריי ואני, והיום ביתר שאת, אני אומר שהרציחות בדרום ראויות להוקעה ללא כחל וסרק".

הוא הוסיף גם: "תפקידנו כמנהיגי ציבור בעת קשה ואסונית זו היא לשמור על אחריות, שיקול דעת ולהתרכז בכאב של היום ובתקווה של מחר".²⁰

4. ח"כ עאידה תומאסלימאן – מפלגת חד"ש-תע"ל

מתוך הנאום שלה בפתיחת מושב החורף – מיום 16.10.2023: "ליבי נקרע למראות הזוועה המתחוללת. הזוועה שהתחילה באותה שבת וממשיכה עד היום. אזרחים ישראלים קודם, ועכשיו פלסטינים, מאבדים את חייהם. ילד הוא ילד בין אם הוא ביישובי העוטף או בעזה". לדבריה: "הזוועה המתגלגלת מזה ימים רבים גורמת כאב אנושי בלתי נסבל. אזרחים ישראלים ופלסטינים מאבדים את חייהם, משפחות מאבדות את יקיריהן. הכאב הוא גדול מנשוא".²¹

"תקשיבו טוב למה שמציעים אל מול הכאב הזה – עוד מאותו הדבר: השטחת עזה, להכות עוד, לרצוח עוד, להמשיך לכלוא, עד שהכל יתפוצץ שוב. ברגעים חשוכים אלה חובה לזכור שהרעבה והצמאה מכוונת של אזרחים היא לא הפתרון, עוד דם ועוד קורבנות חפים מפשע זה לא הפתרון, אף פעם לא היה ולעולם לא יהא",²² הדגישה.

5. ח"כ אימאן יאסין ח'טיב – מפלגת רע"מ

ח"כ אימאן ח'טיב יאסין נקלעה לסערה תקשורתית כאשר הוזמנה לריאיון בערוץ הכנסת, לאחר ההקרנה הראשונה של הסרט שמתעד את הזוועות ביישובי העוטף. ע"פ הכתבה²³ בעיתון מעריב מיום 6.11.2023, חברת הכנסת אמרה "לא שחטו תינוקות, לפחות ממה שהיה בסרט, ולא אנסו נשים". לאמירה זו היו תגובות וגינויים רבים ומפלגת רע"מ ובראשה יו"ר המפלגה מנסור עבאס קראו לה להתפטר באופן מיידי. על פי הכתבה, ממפלגת חד"ש-תע"ל נמסר: "נתנגד בתוקף להדחתה של ח"כ אימאן ח'טיב יאסין".

באתר "דבר" בכתבה²⁴ מיום 5.11.2023 ציטטו את התנצלותה: "טעיתי, אני מצרה על כך ומתנצלת. לא הייתה לי שום כוונה להמעיט או להתכחש לטבח המזעזע בשביעי לאוקטובר ולמעשים הנוראיים נגד נשים, תינוקות וקשישים שנרצחו בדרום. מהיום הראשון השמעתי עמדה ברורה בדבר גינוי והוקעת המעשים הנאלחים האלה נגד יהודים וערבים אזרחי ישראל באותה שבת שחורה וראוי להדגיש זאת שוב, במיוחד בעת הזו".

²⁰ קישור לנאום של ח"כ אחמד טיבי בכנסת בימים הראשונים למלחמה: [נאום ח"כ אחמד טיבי](#).

²¹ קישור לנאום של ח"כ עאידה תומאסלימאן בפתיחת מושב החורף בכנסת – [הנאום](#).

²² הציטוט מתוך הנאום שהובא בכתבה באתר: [זו הדרך](#).

²³ לכתבה המלאה ראו [סוף הקריירה הפוליטית? המהלך החרגי נגד ח"כית שהכחישה את הטבח בעוטף](#).

²⁴ לכתבה המלאה ראו [חברת הכנסת מרע"מ מתנצלת: לא התכוונתי להתכחש לטבח המזעזע](#).

באתר וואלה, מציינים בכתבה²⁵ שלהם מיום 15.11.2023, שחברת הכנסת צפתה בסרט הזוועות והיא נצפתה בוכה במהלך הקרנתו (לצד ח"כ אימן עודה).

יש לציין, שהיו חברי כנסת יהודים אשר טענו מהימים הראשונים למלחמה לחוסר סולידריות מצד חברי הכנסת הערבים. ח"כ לימור סון הרמלך ממפלגת עוצמה יהודית יזמה הצבעת הדחה כנגד חברי הכנסת שנעדרו במכוון מדקת הדומייה לזכר הנרצחים בדרום ומהתפילה לביטחון חיילי צה"ל. להדחה נדרש רוב של 90 חברי כנסת, כפי שהופיע בכתבה באתר "סרוגים" מיום 16.10.2023.²⁶

עמדה זו התחזקה בקרב חברי כנסת יהודים בין השאר בעקבות דבריהן של שתי חברות הכנסת מהסיעות הערביות עאידה תומאסלימאן (חד"ש-תעל) ואימאן יאסין-ח'טיב (רע"מ), שהתפרשו על ידי חברי כנסת יהודים כהסתה נגד המדינה וחוסר הזדהות עם מעשי הטבח שהיו ב-7 באוקטובר. על התבטאויותיהן אלה הוענשו שתי חברות הכנסת הערביות על ידי ועדת האתיקה של הכנסת ביום 15.11.2023.

בכתבה שפורסמה באתר "ישראל היום" מיום 15.11.2023 נכתב ההסבר לעונשים שניתנו לשתי חברות הכנסת הערביות:²⁷

"ועדת האתיקה, בראשות ח"כ ינון אזולאי, הרחיקה הבוקר [רביעי, 15.11.2023] את ח"כ אימאן חטיב-יאסין מיישיבות הכנסת והמליאה לתקופה בת חודש ימים, וכן שללה את שכרה לשבועיים. כמו כן, החליטה ועדת האתיקה להרחיק לתקופה של חודשיים את חברת הכנסת עאידה תומאסלימאן וגם ממנה לשלול את שכרה למשך שבועיים. זאת בשל התבטאויותיהן בכלי התקשורת וברשתות החברתיות".

לפי הכתבה, ח"כ אימאן חטיב-יאסין ממפלגת רע"מ אמרה בריאיון בערוץ הכנסת כי מחבלי החמאס "לא שחטו תינוקות, לפחות ממה שהיה בסרט, ולא אנסו נשים". היא התנצלה על דבריה מאוחר יותר אך בכל זאת הוועדה החליטה להעניש אותה. חברת הכנסת עאידה תומאסלימאן, לפי הכתבה, פרסמה בחשבון ה-א (טוויטר לשעבר) שלה "עדויות" מבית החולים שיפא, שמהן ניתן להבין כי צה"ל תוקף את בית החולים בפצצות זרחן וכי מתבצע ירי חי על העקורים במסדרונות ההומניים. את הפרסום חתמה כך: "ועדיין מתעקשים פה: הצבא 'המוסרי' בעולם לא פוגע בחפים מפשע ולא תוקף בתי חולים!".

חברת הכנסת תומאסלימאן לא חזרה בה מדבריה, ולכן עונשה היה חמור יותר. בעקבות ההחלטה כתבה תומאסלימאן: "החלטה שמשתיקה ציבור שלם ומרסקת את חופש הביטוי".

1.3 סולידריות אזרחית

מהיום הראשון למלחמה הנהגת הציבור הערבי, כגון חברי כנסת, הוועד הארצי לרשויות הערביות, ארגוני חברה אזרחית ואזרחים מן המניין הציעו סיוע לנפגעים ולמפונים מהדרום ומהעוטף. ראשי רשויות במרכז ובצפון פנו לנפגעי העוטף מהחברה היהודית וגם לבדואים בנגב והזמינו אותם להתארח ביישובים הערבים שנמצאים יחסית רחוק מטווח הטיילים ועד זמן כתיבת שורות אלה הם עוד לא שבו לבתיהם ועודם מתארחים ברחבי הארץ.

יישובים ערבים הושיטו יד במאמצים האזרחיים לעזור בסיפוק צרכים בסיסיים למפונים, כמו הכנת ארוחות חמות, חלוקת מוצרי היגיינה, משחקים, ביגוד ועוד. הסיוע הגיע לנפגעים ולמפונים במקומות שהייתם בימים

²⁵ לכתבה המלאה ראו [אחרי שהכחישה שבוצע טבח ואונס: הח"כית מרע"ם צפתה בסרטון הזוועות - ובכתה](#)

²⁶ לכתבה המלאה ראו [חברת הכנסת יוזמת: הדחת ח"כ שנעדרו מדקת הדומייה](#).

²⁷ לכתבה המלאה ראו [בעקבות התבטאויותיהן נגד חיילי צה"ל: תומאסלימאן וחטיב-יאסין הורחקו מיישיבות הכנסת](#).

אלה בבתי מלון וביישובים מארחים. הסיפור של הכפר הערבי דיר אל-אסד²⁸ הוא דוגמה אחת לכך. עשרות מתושבי הכפר הערבי שטרחו ובישלו אוכל ערבי-פלסטיני מסורתי במשך יומיים כדי שיספיקו להגיע בשבת לפנק את תושבי הדרום שנעקרו מבתיהם. משלחת של חברי מועצה עשתה את דרכה הארוכה לערבה כדי למסור את הארוחות החמות למפונים.

דוגמה נוספת להזדהות האוכלוסייה הערבית הייתה עמידה דקה דומיה בתחילת משחק כדורגל בעיר אום אל-פחם, במשחק בין הפועל אום אל-פחם וכפר קאסם. מנהל קבוצת אום אל-פחם אמר: "בלב כואב ומתוך הזדהות עמוקה עם משפחות הנרצחים יהודים וערבים כאחד, עמדנו דקה דומיה לזכרם".

גם בעיר שפרעם הושיטו יד למאמצי הסיוע וארגנו ביום 24.10.2023 מבצע התרמת דם לפצועים מהטבח והמלחמה. המבצע תואם בין מגן דוד, הרשות לפיתוח כלכלי למיעוטים ועיריית שפרעם.

²⁸ הסיפור של הכפר דיר אל-אסד, אתר "וואלה": [אנשי דיר אל אסד התגייסו לעזור למתפני העוטף: "לרצח אין שפה, דת או תרבות"](#).

עוד פעילות חשובה מובילים חברי כנסת ערבים. סיעת חד"ש-תע"ל נפגשה ביום 13.11.2023 עם נציגי משפחות החטופים, וביום 15.11.2023 נפגשו עם נציגי משפחות ההרוגים בטבח הנורא מתושבי עוטף עזה.

מתוך דף הפייסבוק של המפלגה: "הסיפורים ששמענו מהם כואבים ביותר. אנו קוראים בפה מלא וכבר מהימים הראשונים של המלחמה להשבת החטופים לחיק משפחתם ולעסקת חילופי שבויים שהיא צו השעה! נאבקנו ואנו ממשיכים להיאבק, בשביל הפסקת אש מיידית, והחזרת החטופים בבטחה במהירות האפשרית".

גם המכון למחקרי ביטחון לאומי INSS בשיתוף עם אוניברסיטת תל אביב מיום 1.11.2023 התייחסו לגילויי הסולידריות האזרחית בכתבה שלהם:

"מתגלים ביטויים מבורכים של אזרחים ערבים התורמים לשמירה על רגיעה והסתגלות לשגרת חירום. בין היתר, קיימות יוזמות לשיתופי פעולה בין יהודים לערבים להתנדבות וסיוע הדדי, כמו בחמ"ל האזרחי המשותף, היהודי-ערבי, שהוקם על בסיס החמ"ל באקספו תל אביב והחמ"ל הערבי הפועל תחת ועדת המעקב וועד ראשי הרשויות. דוגמה נוספת היא החמ"ל שהוקם ברהט, שאותו מנהלות במשותף ערבייה ויהודייה, לחלוקת תרומות לתושבי הפזורה הבדואית שאינה ממוגנת".²⁹

ובכן, עשרות ארגוני חיים משותפים/חברה משותפת, כפי שצוין לעיל, הרימו את הכפפה מהיום הראשון וקידמו פעולות סיוע והזדהות משותפות למתן סיוע ראשוני לנפגעים הישירים מהטבח ומהמלחמה. בנוסף, ארגונים אלה תמכו רגשית בציבור הערבי והעלו את הקול והסבל שלו ברשתות החברתיות שלהם בצל אוירת ההפחדה וההשתקה ששוררת במדינה נגד ציבור זה מאז ה-7 באוקטובר.

נציין לדוגמא את פעילות החמ"ל המשותף הערבי-יהודי בעיר רהט: ביום 19/10/2023, (היום ה-13 למלחמה), נפתח חמ"ל יהודי-ערבי ברהט שמסייע למשפחות יהודיות וערביות מהדרום שנפגעו. החמ"ל קם על ידי הארגונים "האם ראית את האופק לאחרונה?", "איתך מעכי - משפטינות למען צדק חברתי",

²⁹ הכתבה המלאה של המרכז למחקרי ביטחון לאומי ואוניברסיטת תל אביב: [יחסי ערבים יהודים בישראל בתום שלושה שבועות למלחמה.](#)

"אלנשמיאת - מנהיגות נשים בכפרים הלא מוכרים", "כוכבי המדבר - לקידום מנהיגות בדואית צעירה" ומתנ"ס רהט. החמ"ל מתנהל בשיתוף פעולה מלא של יהודים וערבים: המתנדבות והמתנדבים ערבים ויהודים אוספים תרומות משתי החברות הערבית והיהודית ומחלקים סלי מזון לנפגעי המלחמה בדרום. החמ"ל הוקם ע"י עו"ד חנאן א-סאנע, מנהלת סניף באר שבע של עמותת "איתך מעבי" ושיר נוסצקי, מייסדת ארגון "האם ראית את האופק לאחרונה".³⁰

חשוב לציין, שרוב הקולות העולים מהחברה הערבית אינם מקבלים מספיק מרחב ותשומת לב בתקשורת הרשמית במדינה.

1.4 אווירה של הסתה, חשדנות וחוסר אמון

מהיום הראשון למלחמה, החברה הערבית מתמודדת עם גל של הסתה רחב היקף, כפי שיפורט בהמשך. הסתה זו באה גם מצד אנשים בממסד וגם מצד קבוצות ויחידים קיצוניים מתוך החברה היהודית שמלבים הסתה וגזענות כלפי החברה הערבית גם במרחבים הציבוריים וגם מעל לבמות של הרשתות החברתיות. הסתה זו הגיעה לפעמים עד כדי תקיפה פיזית (פירוט בסעיף הבא).³¹

בסקירה של אתר דה-מרקר מיום 27.10.2023 תוארה האווירה העוינת כלפי האזרחים הערבים דרך הצבת שאלות קשות לחברה הישראלית:

"איך הגענו למצב שבו כל הערבים, כולל אזרחי ישראל, נחשבים כיום לרוצחים בפוטנציה, שיש להתחמש נגדם ולאסור עליהם לעבוד ברחובות הערים בישראל? זוהי כנראה נקודת השפל הקשה ביותר ביחסי יהודים וערבים בישראל, כולל נקודות שפל קודמות כמו אירועי אוקטובר 2000 או שומר החומות. מעולם לא הורגש ברחובות ישראל פחד גדול כל כך, והכללה גסה כל כך של כל הערבים כמקשה אחת. מעולם לא הייתה גם הסתה גלויה, רשמית ופומבית כזו – מפי שרים, ראשי ערים, אמנים ידועים ועוד – נגד האוכלוסייה הערבית. מעולם גם לא הורגשה עשייה משמעותית כל כך נגד הערבים בישראל: 566 כיתות כוננות חדשות הוקמו בארץ בשבועיים האחרונים, חלק גדול מהן ביישובים במרכז הארץ, כשאיש אינו מסתיר את האויב שהן מכוונות נגדו: ערביי ישראל".

גל ההסתה תפס תאוצה כבר בימים הראשונים למלחמה בנאומו של ראש הממשלה מר בנימין נתניהו שהתייחס אל האזרחים הערבים כאל אחת מחזיתות המלחמה, וסימן אותם כאויבים (כפי שצוין בהקדמה). בהמשך, גם שרים וחברי כנסת המשיכו באותה דרך.

בכתבה בדה-מרקר מיום 27.10.2023, העיתונאית מירב אורלזורוב הרחיבה בדוגמאות על גל ההסתה נגד האזרחים הערבים במלחמה הנוכחית:

"דברי השרים ברקת ובן-גביר בוועדת הכלכלה שנערכה במהלך השבוע השלישי למלחמה הדהדו את פחדיהם הכמוסים של הרוב היהודי בישראל, שעלו על פני השטח בעקבות הטבח הנורא. **החשש מפני האזרחים הערבים שהם בוגדים בפוטנציה, ובשעת כושר יעלו על היהודים לטבח בהם.** הפחד הזה מבצבץ מכל פינה ברחוב היהודי, והמשטרה גם ליבתה אותו במקום לצמצמו על יד כך שהיא ביקשה מהציבור היהודי להפגין עירנות בעקבות תלונות שהתבררו כתלונות שווא על ערבים שמצלצמים מבנים של יהודים".

הפחד מטבח שמתכננים הערבים בישראל לא פוסח על אף עיר. בכתבה מציינת העיתונאית ארלזורוב:

³⁰ לכתבה המלאה ראו [ברהט הוקם חמ"ל ל'יהודי-ערבי' לסייע למשפחות בנגב שנפגעו מהמלחמה](#)
³¹ דוגמה 1 לתקיפה פיזית: [קללות, איומים ויידוי אבנים על נהגים: הגזענות נגד העובדים הערבים בשיאה](#).

"ראשי ערים, גם בת ים, גבעתיים ורמת גן, לא היססו לסגור אתרי בנייה בעיר ובכך גרמו הפסדים כבדים לקבלנים הערבים ולפועלים שלהם. ההוראה לסגור את כל אתרי הבנייה בערים אלה ניתנה על אף שהוראות פיקוד העורף אינן מחייבות זאת, ואף שמשרדי הפנים והשיכון התריעו כי אין לכך סמכות חוקית וכי סגירת אתרי בנייה פוגעת קשות ברציפות התפקודית של המשק בשעת חירום. בעקבות כך, הוגש נגד שלוש הרשויות עתירה לבג"ץ. אפילו במוסדות חינוך בישראל היו התארגנויות של הורים להרחיק את המנקים הערבים – בלי הבחנה אם מדובר בערבים בעלי תעודת זהות כחולה או לא. בעוד האוכלוסייה היהודית מתחמשת עד האוזניים כנגד האויב הערבי-ישראלי שקם להורגה, האזרחים הערבים שמרו על שקט מופתי. לא נרשם אף אירוע של הפרת סדר או אלימות"³².

רולא דאוד, מנכ"לית שותפה לארגון "עומדים יחד – תقف מעא", שיקפה נאמנה את תחושת חוסר האמון, החשדנות וההסתה נגד האזרחים הערבים, לצד חוסר עניין מצד הממשלה לטפל בבעיה זו לטענתה:

גם בסקרים שערכו ב"מרכז אקורד" בשבועיים הראשונים של המלחמה, וכפי שפורסם בכתבה³³ באתר עיתון "הארץ" ביום 15.11.2023, עולה מעל לכל ספק כי רמת החשדנות, האיבה והשנאה כלפי החברה הערבית מאז אירועי ה-7.10.2023 גוברת ברחוב היהודי, וכי מידת התמיכה של יהודים באלימות כלפי ערבים עלתה בחדות מאז ה-7 באוקטובר. "הטראומה הקולקטיבית תעצב את אופי היחסים בין שתי הקבוצות לשנים רבות", אומר פרופ' עירן הלפרין מהמחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים, מייסד 'מרכז אקורד'.

עוד צוין בכתבה "שכ-90% מהציבור היהודי בישראל מעריך, בסבירות גבוהה ובינונית, כי בזמן הקרוב תפרוץ אלימות בין יהודים לערבים, כפי שקרה במאי 2021. הנתון המקביל בקרב הציבור הערבי הוא כ-70% – כך עולה מסקר שערכו ב"מרכז אקורד" באוניברסיטה העברית, כשבועיים לאחר פרוץ המלחמה".

עוד נכתב: "הלפרין ציין בהרצאה, 'הנרטיב המתגבש כעת ביחס למרקם היחסים בין יהודים לערבים בתוך החברה הישראלית יכול ללכת לכיוונים מאוד שונים: עימות פנימי כולל – או בניית סיפור חדש עם תקווה'. ההערכה הרווחת בשתי הקבוצות לגבי הסיכוי להתפרצות אלימה ביניהן איננה 'נקודת פתיחה טובה', כדבריו".

עוד ממצאים חשובים שעלו מתוך הכתבה: מאפיין בולט של המצב הנוכחי הוא "חוסר הבנה מוחלט, הרבה יותר מבעבר, של הצד השני: המיינסטרים היהודי לא מבין, בין השאר, מדוע ערבים חוששים להתבטא באופן חופשי ברשתות החברתיות או מדוע אינם מתייצבים בגלוי נגד החמאס; ערבים נעלבים מהדרישה המתמדת לגנות מעשי רצח שהם עצמם נפגעו מהם ובוודאי שלא תמכו בהם. אי-ההבנה והחשדנות משתקפות היטב בנתון הבא: 90% מהיהודים ו-98% מהערבים השיבו כי הם מתנגדים באופן ברור לאלימות כלפי הקבוצה השנייה".

לצד הכתבה מרכז וקורד קיים הרצאה³⁴ עם פרופסור הלפרין בסוגיה.

³² המכתב המלא של שר הפנים משה ארבל – מצורף בנספח מס' 1

³³ לכתבה המלאה ראו [המלחמה מלבה את השנאה של יהודים כלפי ערבים: 90% צופים עימות פנימי](#).

³⁴ סרטון ההרצאה עם פרופסור עירן הלפרין – מכון אקורד ראו [לקראת פיצוץ?](#)

האווירה הכללית העוינת כלפי האזרחים הערבים הובילה לגילויי גזענות כלפי ערבים במרחבים ציבוריים ובמקומות עבודה רבים, שלפעמים אף גלשו לאלימות פיזית.

להלן מספר דוגמאות שממחישות אווירה עוינת זו:

1. תקיפת אישה בהיריון בנתניה: סיפורה של אישה ערבייה בחודש השמיני להריונה שהותקפה ביום 2.11.2023 בעת שהלכה עם בנות משפחתה באזור התעשייה הישן של נתניה, כאשר לטענתה היא ובתה הותקפו רק משום שדיברו ערבית. האישה, אושפזה בבית החולים הלל יפה בחדרה במחלקה להיריון בסיכון עם חשש לחיי העובר שבבטנה.³⁵

2. תקיפה ואיומים על נהגי אוטובוס ערבים: בכתבה באתר דה־מרקר מיום 24.10.2023,³⁶ התייחסו לגל הגזענות כלפי עובדים ממוצא ערבי, וגם למקרים של אלימות, איומים וקריאות נגד העסקת ערבים שהולכת וגוברת בשורה של ענפים במשק. נהגי אוטובוס מוצאים את עצמם בחזית הגל העכור, ורבים מהם נאלצים להיעדר ממקומות העבודה שלהם. על פי הכתבה, רק 4% מנהגי אוטובוס במזרח ירושלים מגיעים לעבודה בשל גל איומים על חייהם מצד תושבים יהודים. האיומים נשמעים לרוב בקבוצות תושבים שכונתיות, בעיקר בשכונות רמות וגבעת זאב. באחת הקבוצות היה ניסיון להתארגן ולתקוף נהגים ערבים בתחנה המרכזית, ואחד המשתתפים קרא לזה "נכבה 2" ו"הטיהור". בקבוצה בשם "קידום התחבורה בגבעת זאב", נכתב, בין היתר, **"עם החיות אדם האלה – רק בכוח... שיגידו תודה שיהודים פה לא שוחטים אותם אחד אחד"**. האיומים לא נותרים רק בקבוצת וואטסאפ. היו מקרים שבהם תועדו הטרדות של נהגים, ובהן מקרה שבו נוסע שעייב את האוטובוס בדרישה מהנהג הערבי לומר 'בוז לחמאס'.

3. גילויי גזענות נגד עובדים ערבים ברשתות המרכולים: על פי הכתבה לעיל, בבית שמש, למשל, השתתפו כמה עשרות אנשים בהפגנה מול סניף של "יש חסד", רשת הדיסקאונט החרדית של שופרסל, בדרישה לפטר את העובדים הערבים המועסקים בסניף. הרקע לדרישה היה טענת המפגינים כי בזמן האזעקות שנשמעו בעיר בימים האחרונים, עובדים בסניף צחקו. הטענות האלה התגלגלו אל קבוצת וואטסאפ שונות בעיר, ועד מהרה התארגנה בהן ההפגנה "נגד תומכי הטרור", כלשונם של המארגנים. כתוצאה מכך, עובדי הסניף הערבים הסתלקו מהמקום. על פי גורמים ברשת, העובדים לא פוטרו, וחלקם הועברו לסניפים אחרים.

4. קריאות לפגיעה בח"כ אחמד טיבי: תועדו קריאות המעודדות פגיעה פיזית בחבר הכנסת אחמד טיבי ממפלגת חד"ש-תע"ל. לפי מה שנראה בסרטון, חיילים צעירים הממתינים לגיוס בבסיס צבאי קראו להרוג את ח"כ אחמד טיבי, הם קראו בחיך ובפנים חשופות "אחמד טיבי מת". סרטון זה שודר בערוץ "כאן 11" ביום 29.10.2023 בעשר בלילה בתוכנית "מהצד השני", והסרטון מופיע גם בדף הרשמי באינסטגרם של ח"כ טיבי.

5. תקיפת סטודנטים ערבים בנתניה:³⁷ ביום 28.10.2023 ניסה המון יהודי זועם לתקוף את מעונות הסטודנטים במכללת נתניה שבהם שהו סטודנטים ערבים (פירוט בפרק 2 – סעיף 2.2 – אקדמיה).

³⁵ לכתבה המלאה ראו [אישה בהיריון ובתה הותקפו בנתניה, חשש לחיי העובר](#).

³⁶ לכתבה המלאה ראו [קללות, איומים ויידוי אבנים על נהגים: הגזענות נגד העובדים הערבים בשיאה](#).

³⁷ לכתבה המלאה ראו [מהומה בנתניה: סטודנטים ערבים נזקקו לחילוץ](#).

לטענתם, הושלכו ביצים לעבר בית הכנסת הסמוך למעונות והושמעה מוזיקה בווליום גבוה. כל המשתתפים בפעילות זו היו חשופי פנים וקראו "מוות לערבים", "אימא שלכם זונה" ועוד. התכתבויות הוואטסאפ הראו תמונה אחרת שבה היה דיון קודם לפנות את הסטודנטים הערבים מהמעונות (מצורף בנספח 9). ראשת העיר גב' מרים פיירברג-איכר הצטרפה לבקשת התושבים והורתה לנשיא המכללה לפנות את המעונות לחלוטין לטובת מפוני העוטף. עדויות מהסטודנטים הערבים שחולצו בסיוע המשטרה מציגות תמונה שונה לחלוטין. הם הכחישו לחלוטין את הטענות נגדם וטענו שהם אלה שהותקפו (פירוט בסעיף סעיף 2.2 – אקדמיה).³⁸

ביום 2.11.2023 פנה ארגון עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, בשם איחוד תנועות הסטודנטים הערבי, ליועצת המשפטית של הממשלה עו"ד גלי ברהב מיארה, לפרקליטות המדינה דרך עו"ד עמית איסמן ולמפק"ל המשטרה מר יעקב שבתאי, במכתב רשמי לפתוח בחקירה מיידי לברור נסיבות האירוע במעונות מכללת נתניה.³⁹

6. **אנשי תקשורת** הקצינו את דרישותיהם מהאזרחים הערבים בעת הזו. השדרן שי גולדן, במהלך תוכנית ששודרה ביום 19.10.2023 בערוץ 14, ביקש מהאזרחים הערבים לנקוט עמדה ולהוכיח נאמנות.⁴⁰ לדבריו: "הגיעה שעתם של ערביי ישראל להוכיח נאמנות למדינה ולקחת צד. אני ממליץ להם לצאת בהפגנות תמיכה בחיילים ובמדינה, עם דגלי ישראל, ולהכיר בזכות המדינה להגן על עצמה גם במחיר של המון הרוגים בצד השני".

7. **בעיר נצרת:** גרפיטי ברחוב הראשי, שצוירו על ידי צעירים בעיר במשך יותר מ-23 שנים, נמחקו. דרך ציורי הגרפיטי הביעו צעירים את דעותיהם על הסכסוך היהודי-פלסטיני וגם על טיב היחסים בין המדינה לאזרחיה הערבים. מקורות מסוימים נמחקו הציורים, וצוירו מתחתם או מעליהם דגלי ישראל או מגני דוד.

8. **הסתגרות בתוך היישובים הערבים מחשש לביטחונם האישי:** מתחילת המלחמה מסתמנת מגמה של הסתגרות בתוך היישובים הערבים, בעיקר בשעות הערב והלילה, מתוך חשש לביטחון האישי. בנוסף, רוב היישובים הופכים לערי רפאים בשעות המוקדמות של הערב, בעיקר אחרי שהסתובבו הודעות ברשת החברתית על זמן "לנקום" בערבים.

³⁸ לכתבה המלאה, בשפה ערבית: [עדויות הסטודנטים הערבים מאירוע התקיפה בנתניה](#).

³⁹ מכתב ארגון עדאלה על אירועי מכללת נתניה מיום 2.11.2023 – מצורף בנספח מס' 2

⁴⁰ פרטי הפנייה של השדרן שי גולדן לערביי ישראל: [הפנייה בערוץ 14](#).

מנכ"ל עיריית אום אל-פאחם, עופר תודר, הדגיש עניין זה בכתבה שפורסמה באתר "זמן" מיום 8.11.2023. לדבריו: "זאת תקופה רגישה, מתוחה ולחוצה, ואנשים בערים ערביות, כמו בכל מקום, יוצאים פחות למקומות ציבוריים ומתכנסים יותר בבתים. בתקופות כאלה גם רמת הפשיעה יורדת, כי פשעים מתבצעים בחוץ.

9. **קריאות נקם מערבים:** בימים הראשונים למלחמה עלו ברשתות החברתיות הודעות שמעודדות יהודים לצאת "לפעולות נגד" כמו חטיפת ערבים, רצח ערבים וכו' (דוגמא מצורפת). בהמשך, תהיה התייחסות נרחבת על איומי התקיפה וההסתה נגד ערבים במרחב הציבורי במדינה.

הודעה זו פורסמה בדף הפייסבוק של "עומדים ביחד", בפוסט מיום 7.10.2023

10. **תקיפות פיזיות של ערבים ביישובים יהודים:** ברשתות החברתיות תועדו מקרים שבהם הותקפו אזרחים ערבים ביישובים יהודיים, חלק מהפגיעות אף חייבו טיפול רפואי. יש לציין שבמספר מקרים מי שגונן והציל את הערבים שהותקפו היו אזרחים יהודים שקמו להגנתם ומנעו הידרדרות האירוע לסיטואציה קשה יותר.

רולא דאוד, מנכ"לית שותפה בארגון "עומדים ביחד" סיכמה את מצב הערבים בישראל מתחילת המלחמה בדלקמן:

להרחבה על הבנת אווירת ההסתה והרדיפה, מומלץ לקרוא את שני התחקירים המצורפים להלן:

1. [כך נראית רדיפה של ערביי ישראל](#) – מיום 2.11.2023 הארץ.
2. [אני נגד מה שעשה החמאס, אבל ערביי ישראל לא אשמים](#) – מיום 3.11.2023 YNET.

1.5 פגיעה בחופש הביטוי

על רקע גל ההסתה וחוסר האמון בין שתי החברות, אזרחים ערבים מדווחים על חוויות של רדיפה, מעצרים, השתקה, הפחדה ואף תקיפה פיזית. היבט מרכזי בכל החוויות הללו הוא הפגיעה הקשה בחופש הביטוי שלהם.

ארגון אל-פנאר תיאר את חוויות האזרחים הערבים בימים אלה דרך מקרה הבוחן של העובדים הערבים:

"עובדים ערבים שאינם מתיישרים באופן בלתי מסויג עם הצד הישראלי, ובכלל זה מתן לגיטימציה מלאה לתקיפות צה"ל, עוברים מסע הכפשה ודה-לגיטימציה שעלולים לגרום לפיטוריהם. הגם שאינם מצהירים או רומזים לתמיכה בחמאס, או אפילו בעם הפלסטיני, עובדים מוצאים את עצמם תחת מתקפה והוצאת דבריהם מהקשר באופן שמסכן את פרנסתם או אפילו מסתכנים במעצר".

גם שרף חסאן, יו"ר ועדת המעקב לענייני חינוך בחברה הערבית, הציג תיאור דומה לתמונה הכללית של החברה הערבית במכתב שלו לנשיאי מכללות ואוניברסיטאות בישראל מיום 22.10.2023:

"האזרחים הערבים בישראל נתונים למסע הסתה מסוכן החל מאירועי הזוועה מיום 7.10.2023 והמלחמה שמתחוללת מאז. הם סומנו על ידי חלקים נרחבים בחברה הישראלית כאויבים ובוצעו כלפיהם התנכלויות קשות בטענות גורפות של 'תמיכה בטרור'. זאת לצערנו בליבוי ועידוד בעלי תפקידים וגורמים ממלכתיים".

בכתבה שפורסמה ב-YNET ביום 31.10.2023⁴¹ הובאו סיפוריהם של עובדים ערבים במערכת הבריאות. עובדים אלה טוענים שהם נתונים ל"ציד מכשפות" ואף לניסיונות "להפיל" אותם כתומכי טרור. אחות בית חולים שיקפה את התחושה ששותפים לה אזרחים ערבים רבים: "למעשה, אני יכולה לדבר נגד החמאס, ועדיין יקראו לי תומכת טרור. אני חושבת שאפשר לגנות בחריפות את הטבח ועדיין להרגיש רע על זה שתינוק עזתי מת. אבל במציאות הנוכחית – אין לזה מקום. אסור להרגיש שום חמלה".

כל הבעת הזדהות עם הפלסטינים בעזה או התנגדות למלחמה נתפסת בצד היהודי לרוב כהזדהות עם "הטרור" או כפגיעה במדינה ובצבא. עשרות משפיענים ואנשים ידועים בחברה הערבית, כמו אומנים, רופאים, עורכי דין ומרצים באקדמיה, מצאו את עצמם נרדפים ברשתות החברתיות ובמקומות העבודה שלהם. רובם ציינו שהם גם חוו השפלה בפעולת הבאתם למעצר. חלקם אף הוכו והושפלו פיזית ומילולית מול בני משפחותיהם.

גם במכתב שפירסמו 10 חברות ומשרדי עורכי דין מובילים בארץ הם יצאו בקריאה נגד פגיעה בחופש הביטוי וההפגנה בזמן מלחמה. הם הפנו את מכתבם⁴² ליועצת המשפטית של הממשלה עו"ד גלי בהרב-מיארה, פרקליט המדינה עו"ד עמית איסמן ומפכ"ל המשטרה רנ"צ יעקב שבתאי. לדבריהם: "לחרדתנו הרבה, דווקא בימי מלחמה אלה, אנו עדים בתקיפות הולכת וגוברת לפגיעה משמעותית בזכויות שהן מאדני הבסיס של הבית (מדינת ישראל)".

⁴¹ לכתבה המלאה ראו [גילויי גזענות בבתי החולים: "ביקשו שאף ערבי לא יטפל בהם"](#).

⁴² מכתב משרדי עורכי הדין – נספח מס' 3

הם מדגישים את חשיבות השמירה על חופש הביטוי. לדבריהם: "כידוע, חופש הביטוי כמו חופש המחאה וההפגנה – שהם זכויות יסוד בימים כתיקונם – עומדים למבחן דווקא בעיתות משבר ומצוקה, שבהן אירועי השעה מולידים מחלוקות. עמד על כך בית המשפט העליון ופסק ממש בימים אלה כי בשעת מלחמה, במיוחד מלחמה כבדת דמים וכבדת ימים, הזכות לביקורת ציבורית ולמחאה הפוליטית לא נסוגה לאחור" (בג"ץ 8007/23 – מפלגת חד"ש – החזית הדמוקרטית לשלום ושוויון נ' מר יעקב שבתאי, מפכ"ל המשטרה 14 נבו 8.11.2023).

"חופש הביטוי חל גם על התבטאויות קשות ומקוממות, וגם כשהדם רותח. המלחמה של כולנו על הבית היא גם מלחמה על רוחה של החברה הישראלית ועל חוסנה. חוסן זה כרוך בשמירה והגנה על ערכי היסוד, המהווים את הבסיס לחברה דמוקרטית, על ערכים המעוגנים במגילת העצמאות, בחוקי היסוד ובפסיקה עניפה של בית המשפט העליון".

בהמשך המכתב, פורטו דוגמאות המוכיחות את קיומה של פגיעה בחופש הביטוי בכלל במדינה, והוקדשה התייחסות ספציפית גם למתרחש בתוך החברה הערבית בפרט.

הצהרת מפכ"ל המשטרה רנ"צ יעקב שבתאי מיום 17.10.2023 מוכיחה את הפגיעה בחופש הביטוי של האזרחים הערבים. בסרטון⁴³ ששודר בדף הפייסבוק של משטרת ישראל אמר המפכ"ל: "אנחנו במצב לחימה, מבחינתנו ההנחיות הן חד משמעיות, אפס סובלנות לכל אירוע. לא הסתה, לא של האחות, לא של הרופא, לא של הזמרת. אין אישור לביצוע מחאות, והמחוז פה (מחוז חוף, הח"מ) הוכיח שהוא עושה את זה ביד רמה. אנחנו לא במצב של להתחיל לתת לכל מיני כאלה לבוא להתעסק איתנו. כלומר, רף הטיפול בנושא של אפס סובלנות הוא ברמה הכי גבוהה. מי שרוצה להיות אזרח במדינת ישראל אהלן וסהלן, מי שרוצה להזדהות עם עזה מוזמן, אני אעלה אותם על אוטובוסים שמפנים לשם, ואני אעזור לו להגיע לשם".

לאור תמונת המצב לעיל, ארגון "עדאלה"⁴⁴ המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל הדגישו בדוח⁴⁵, שהוציאו ביום 27.10.2023, שהרוב המוחץ של ההאשמות היו סביב "הבעת דעה" שהיא לטענתם לגיטימית ומאושרת בחוק, כולל בזמני מלחמה. רובם גם שוחררו הביתה, אך לטענתם את הפגיעה וההשפלה אי אפשר למחוק.

על פי הדוח, הצעדים שננקטו נגד מי שנעצרו נעו בין הזמנה לחקירה, מעצר, הגשת כתב אישום, הגשת בקשות למעצר, מעצר עד תום ההליכים ובחלק מהמקרים הזמנה על ידי המשטרה או השב"כ לחקירה תחת אזהרה. הרוב המכריע של הטענות בזמן המעצר היו בנוגע להבעת דעה ברשתות החברתיות תוך כדי המלחמה. לצד זה, אנו עדים לקבוצות של אנשי ימין קיצוני שנכנסים לדפי הפייסבוק ועושים חיפושים מספר שנים אחורה, ועל כל פוסט או תמונה שנראית בעיניהם כהסתה נגד ישראל או תמיכה בטרור הם יוזמים הגשת תלונה במשטרה או מארגנים הפגנות מול מקומות העבודה של כותבי הפוסט, מה שמוביל למעצרם בידי המשטרה.

בנוסף, בדוח מציינים שברוב המקרים לא הוגשו כתבי אישום, ועם זאת לחלק מהעצורים נשללו רישיונות העבודה, ועבור חלק אחר סיום ההעסקה נעשה ללא זימון לוועדת משמעת כפי שמחייב החוק, כמו במקרה של ד"ר עבד סמארה, רופא המנהל את היחידה לטיפול נמרץ בבית חולים השרון, וד"ר ורדה סעדה, ממכללת קיי בנגב. יש לציין, שמכללת קיי הוציאה מכתב הבהרה בעניין אנשי הסגל שהושעו.

⁴³ לסרטון המלא ראו – [הצהרת מפכ"ל המשטרה רנ"צ יעקב שבתאי](#)

⁴⁴ האתר של ארגון עדאלה לסינוגר: [האתר בשפה הערבית](#).

⁴⁵ דוח "עדאלה" מיום 27.10.2023 – [מצורף בנספח מס' 4](#).

על פי נתוני ה-dashboards⁴⁶, שהקים "הוועד הערבי לחירום"⁴⁷, עד ליום 16.11.2023 נעצרו 208 אזרחים ערבים (לא כולל סטודנטים). מספר זה לא כולל גם את המקרים שלא הגיעו לטיפול הוועד. 147 מהם נעצרו לאחר שפורסמו פוסטים ברשתות החברתיות אשר פורשו כתמיכה בארגון חמאס ובטרור; 31 השתתפו באירוע מחאה.

מעבר למעצרים ולחקירות, נשקלת היום האפשרות להחרפת העונש לאזרחים ערבים המביעים הזדהות כזו עד כדי שלילת אזרחות, בעיקר מידוענים, כמו ההצעה שהוגשה במקרה של השחקנית מייסא עבד אלהאדי. נודע לנו ששוחררה על ידי בית המשפט ועניין שלילת אזרחותה עדיין בטיפול⁴⁸.

להלן שלוש דוגמאות לרדיפה, הפחדה והגבלת חופש הביטוי של עובדים במערכת הציבורית:

דוגמה 1: מעצרה של מורה צעירה מיום 30.10.2023 בביה"ס חריש, בידי המשטרה אשר הוציאה אותה מתוך בית הספר, בעידוד כמה פעילי ימין קיצוני שבאו להפגין במקום בעת המעצר. הטענה: לפני מספר שנים המורה השתתפה בתהלוכת "אל-עודה-השיבה" שמארגנת העמותה להגנה על הקרקעות מדי שנה. המורה עמדה בתהלוכה עם צעיף בצבעי דגל פלסטין בידה (יש לציין כי התהלוכה וגם הנפת דגל פלסטין מותרים על פי חוק ונכנסים תחת תקנת הבעת דעה לגיטימית).

דוגמה 2: מורה מאום אל-פחם המלמד בבי"ס בחריש שדיבר עם תלמידיו בשיעור בזום על התנגדותו לפגיעה באוכלוסייה האזרחית מצא את עצמו מול גל הסתה שהובילו הורים נגדו, בטענה שהוא העלה תוכן קשה הפוגע במדינה ובצה"ל⁴⁹.

דוגמה 3: רדיפה של מזכירת נעמ"ת במרחב הגליל היאת'ם ואכד (נודע לנו כי היא הוצאה לחופשה).

⁴⁶ ה-dashboards של הוועד הערבי לחירום: <https://bit.ly/HebrewDashboard>

⁴⁷ דף הפייסבוק של [הוועד הערבי לחירום](#).

מיהו הוועד הערבי לחירום? ארגון גג שמשתתפים בו 31 ארגונים משמעותיים בחברה הערבית, ומשמש כוועדה משנית הפועלת תחת המטריה של ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בישראל. ארגונים אלה הקצו את כל משאביהם לחשוף את מה שקורה היום בתוך החברה הערבית ולהכין דפי עבודה למנהיגות הארצית בחברה הערבית (לשימושם בארץ ובחו"ל) ולמשרדי הממשלה, על מנת למנוע הסלמה והחרפה במצב האזרחים הערבים כתוצאה מהמלחמה.

⁴⁸ מכתב הבקשה לשלילת אזרחותה של השחקנית מייסא עבד אלהאדי – **מצורף בנספח 5**.

⁴⁹ לכתבה המלאה באתר "זו הדרך" ראו: [רדיפת מורים במערכת החינוך](#).

עליית המדרגה בצמצום חופש הביטוי קיבלה ביטוי מעצם אישור חוק "צריכה שיטתית וממושכת" של פרסומים של ארגוני טרור,⁵⁰ לפי תזכיר רשמי שהוציא משרד המשפטים. משמעות הצעד היא שסנקציות ועונש לא יוטלו רק על מי שיעז "להביע" דעה תומכת או להזדהות עם חמאס ודאעש, אלא כל מי ש"יצפה" בסרטוני תמיכה בחמאס ובדאעש, לטענתם, גם בלי שיעבירו הלאה או ישתף אחרים, ייחשב כעובר עבירה פלילית ויהיה נתון למאסר בפועל של שנה. להלן נוסח התזכיר מיום 14.10.2023:

זאת ועוד, התזכיר הוגש כהצעת חוק לאישור הכנסת. בכתבה של עיתון "הארץ" מיום 1.11.2023 נחשף שבדיונים שנערכו בוועדת החוקה, הומלץ להכניס שינוי להצעת החוק על ידי הוספת המילה "הזדהות". על פי הנוסח החדש, האיסור על צפייה ממושכת בתכנים המופצים מטעם חמאס ודאעש יהיה תקף למי **שיפגין הזדהות** עם הארגונים – באמצעות "תליית דגלים בבית, או עשייה אקטיבית שמעבר לצריכה", כפי שאמר יועמ"ש הוועדה גור בלוי. הצעת החוק, שעברה בקריאה ראשונה בסוף אוקטובר, קובעת שנת מאסר על העבירה, והיא מיועדת לשמש כהוראת שעה למשך שנתיים.

⁵⁰ לכתבה המלאה ראו [הצעת החוק שונתה: צפייה בתכני טרור תיחשב עבירה רק במקרה של הזדהות עם הארגון](#).

בכתבה⁵¹ שפורסמה בעיתון הארץ ביום 25.10.2023 התייחס העיתונאי מרדכי קרמיניצר לסכנות אישור חוק זה, והזהיר מפני ניצול החוק לרדיפת האזרחים הערבים. לדבריו "המאבק של ישראל בטרור חשוב ומוצדק. גם בימי שגרה, ובוודאי על רקע המתקפה הרצחנית והנתעבת של ארגון חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר, ראוי להעניק לרשויות האכיפה כלים אפקטיביים למאבק הזה. **ועם זאת לא כל האמצעים כשרים**. המשפט הפלילי נועד למנוע התנהגות מזיקה או פוגענית. צריכת התכנים האסורים כשלעצמה אינה גורמת נזק או פגיעה בחברה. צריכת התכנים כשלעצמה אפילו איננה בבחינת גיבוש כוונה לבצע מעשה טרור. וגם על כוונה כזאת כשלעצמה, אם לא הוחל בנקיטת צעדים לשם מימושה, לא ניתן להעניש. **מעקרונות היסוד של דיני העונשין הוא שאין עונשין על מחשבות בלב**. קל וחומר שאין להעניש על שלב שקודם אפילו לגיבוש כוונה פלילית."

עוד הוסיף: "יש להניח שכאשר מדובר ביהודים, יקל עליהם לשכנע את הרשויות שעשו כן בתום לב – אלא אם כן הם נתפסים כ"אנרכיסטים", כ"בוגדים" או כ"שמאלנים" רחמנא ליצלן. אזרחים ערבים הצופים בחומרים האלה עלולים להיתקל, כעניין שבשגרה, בגישה חשדנית יותר, שתקשה עליהם להוכיח שצפו בהם בתום לב. כיצד אפשר להוכיח דברים שבלב? ומי חכם ויֵדע לפענח צפונות לב? האם עצם העניין בחומרים כאלה ייחשב לתום לב או להיעדרו? האם סקרנות היא תמדת לב או שמא לא?

יש חשש כבד שנזקו של החוק המוצע יעלה על תועלתו. הוא עלול לשמש, בפועל, לרדיפת אזרחים ערבים, גם אם לאמיתו של דבר אין לדעת מה הן הסיבות העומדות מאחורי "צריכתם" את פרסומי הטרור."

עוד הודקה החגורה סביב חופש הביטוי בעת מעצרו של מנהיגים בחברה הערבית. יו"ר ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בישראל, מוחמד ברכה, ועוד ארבעה מנהיגים מהחברה הערבית, מתוכם חברי כנסת לשעבר, כמו סאמי אבו שחאדה, נעצרו על רקע השתתפות במשמרת מחאה מצומצמת נגד המלחמה בעיר נצרת ביום 9.11.2023. מוחמד ברכה אף נעצר בדרכו להשתתף במשמרת המחאה. המשך, כל העצורים שוחררו אך עם תנאים מגבילים והוגשה עתירה לבית המשפט להסרת הגבלות אלה.

פרטי האירוע כפי שבאו לידי ביטוי בדוח "עדאלה" מיום 12.11.2023,⁵² ובהסתמך על מכתב הערעור שהגיש הארגון לבית המשפט נגד ההגבלות שנכפו על המנהיגים: ועדת המעקב לצד מנהיגים ממפלגות ערביות תכננו לקיים משמרת מחאה קטנה בהשתתפות פחות מ-50 איש, באזור המעיין בנצרת. על פי חוק, מחאות כאלה אינן מצריכות אישור המשטרה. עם זאת, ומטעמי זהירות ולאור התנהלות המשטרה והצהרות ראשיה בחודש האחרון, ביום 8.11.2023 פנה יו"ר ועדת המעקב העליונה של הציבור הערבי בישראל, מוחמד ברכה, בצורה יזומה והודיע למפקד תחנת נצרת על קיומה של עצרת המחאה, אך בסופו של יום לא עזר דבר והמנהיגים שהשתתפו באירוע ובראשם יו"ר ועדת המעקב העליונה נעצרו.

חשוב לציין, כי אל מול גל ההפחדה וההסתה כפי שמדווחים האזרחים הערבים היו בכירים בממסד וגם ארגונים יהודיים, כולל ארגוני חיים משותפים, שעמדו לצד החברה הערבית ודרשו יחס סבילי, מכבד ושוויוני לחברה זו, דווקא בימי המלחמה.

נשיא המדינה מר יצחק הרצוג אשר גילה הבנה לסיטואציה המורכבת של האזרחים הערבים במלחמה זו. בנאומו מהשבוע השני למלחמה, הוא הזהיר מפני ליבוי השנאה בין יהודים וערבים. לדבריו: "בין היתר, האויב מבקש ללבות שנאה בתוכנו, בין אזרחים יהודים לאזרחים ערבים. יש להילחם בכך באופן בלתי מתפשר וחד-

⁵¹ לכתבה המלאה ראו [החוק האוסר צריכה של פרסומי טרור עלול לשמש לרדיפת אזרחים ערבים](#)

⁵² לדוח המלא ראו מיום 12.11.2023 – [עתירה לבית המשפט על שחרור בתנאים מגבילים למנהיגים ערבים](#)

משמעי. אנחנו חייבים למגר כל תופעה של איבה, שנאה וגזענות כלפי קבוצות שונות בתוכנו. לזכור את עשרות האזרחים הערבים ששילמו בחייהם הן בטבח הנורא והן בקרבות, והכי חשוב לזכור את האחריות והערבות ההדדית שמגלה החברה הערבית בישראל".⁵³

בכתבה של מרכז המחקר לביטחון לאומי בשיתוף אוניברסיטת תל אביב מיום 1.11.2023⁵⁴ התייחסו גם כן להתגייסות בכירים למניעת הסתה נגד האזרחים הערבים, ביניהם שר הפנים, משה ארבל, כפי שצוין לעיל. השר שיבח את ההתנהלות האחראית של החברה הערבית ועמד על העובדה שבין קורבנות מתקפת הטרור של חמאס היו ערבים ישראלים לא מעטים, ובין המצילים, הרופאים והאחיות, יש ערבים רבים. שר הפנים גיבה גם את דרישת התאחדויות הקבלנים והתעשיינים לאפשר כניסת ערבים למקומות עבודתם. הוא לא היסס לנזוף בראשי עיריות שהחליטו על דעת עצמם למנוע כניסה של פועלים ערבים לעבודה באתרי הבנייה, ושיגר לאחד מהם מכתב שכותרתו: "חובת הרשויות לנהוג בכבוד ובשוויון לכלל אזרחי ישראל, יהודים וערבים כאחד". במכתב נאמר, בין היתר, שהחלטות כאלו מרסקות את מרקם החיים המשותפים במדינה, פוגעות בפרנסתם של העובדים הערבים, ו"בעיקר בכבודם ובזכותם החוקתית לשוויון".

גם ארגונים בחברה היהודית, כבר מהשבוע הראשון, הבינו את עוצמת גל ההסתה נגד האזרחים הערבים, והם עובדים מאז במלוא המרץ להילחם בהסתה זו. בין השאר הם שיקפו וחשפו את מצבה של החברה הערבית על מגוון היבטיו ברשתות החברתיות שהם פעילים בהן.

נצרך כאן שתי דוגמאות:

דוגמה 1: עו"ד עודד פילר, מומחה לזכויות אדם בעת מלחמה, הדגיש בריאיון איתו ב"רדיו אישמס" עם העיתונאי ג'קי ח'ורי מיום 1.11.2023: "אכן עורכי דין מתמודדים עם כזאת תופעה (השתקה והסתה) מאז פרוץ המלחמה. לדבריו, מבחנה של כל מדינה דמוקרטית הוא ביכולתה להגן על קבוצות מיעוטים בעת מלחמה ולא בתקיפתם ופגיעה בהם".

דוגמה 2: דף הפייסבוק של ארגון "עומדים ביחד" מוצף בפעילויות שמטרתן לשמור על מרקם החיים המשותפים של ערבים ויהודים. גם בהקשר של ההסתה הארגון הוביל קמפיין תמיכה בסטודנטים ערבים שנתקלו בגילויי גזענות או דיווחו על רדיפה בתוך הקמפוסים. בדף תואר מצב החברה הערבית בשבוע השני למלחמה כך: "מתנהל מהלך של רדיפת 'הבוגדים מבפנים', דבר שבא לידי ביטוי בפיטורי עובדים ערבים, מסע הפחדה נגד סטודנטים ערבים בקמפוסים של האקדמיה ורדיפה ברחובות וברשתות החברתיות לטענתם".

1.6 הפגנות ומפגני סולידריות

א. הפגנות פנים חברה ערבית

מתחילת המלחמה המשטרה אסרה על קיום הפגנות הזדהות עם החמאס, לטענתה בתוך החברה הערבית. בתוך החברה הערבית האיסור היה גורף. בימים הראשונים למלחמה היו שני מפגני מחאה בחיפה ובאום אל-פחם ושניהם פוזרו בכוח, ובנוסף נעצרו צעירים שעד כתיבת שורות אלה עדיין מוחזקים במעצר עד תום הליכים. בכתבה בעיתון "הארץ"⁵⁵ מיום 7.11.2023 הובאה עמדת המשטרה, ולפיה: "החשש לפגיעה בשלום הציבור מתבסס על הפגנות שאירעו בתחילת המלחמה, שבהן הושמעו לדבריה קריאות ישירות לביצוע מעשי טרור ותמיכה בטרור. המשטרה ציינה כי הוגש כתב אישום נגד אחד המפגינים בגין מעשים אלו. בין היתר,

⁵³ קישור לנאום הנשיא אחרי חודש ימים מתחילת המלחמה – החל מהדקה 5:25: [נאום הנשיא](#).

⁵⁴ הפרסום המלא של המכון למחקר ביטחון לאומי ואוניברסיטת תל אביב: [יחסי ערבים יהודים בישראל בתום שלושה שבועות למלחמה](#).

⁵⁵ לכתבה המלאה ראו [המשטרה לבג"ץ: הפגנות נגד פעולות צה"ל בעזה עלולות לפגוע בשלום הציבור](#).

התייחסה המשטרה גם להפגנה שהתקיימה ב־20 באוקטובר באום אל־פחם, שבה נעצרו 11 מפגינים. עדי ראייה סיפרו אז כי המשטרה פיזרה את המפגינים באמצעות אלות, רימוני הלם וכדורי גומי למרות שלא היתה כל התגרות מצדם".

ארגון "עדאלה" מדווח שביום 6.11.2023 הוארך מעצרם של שני העצורים שהשתתפו בהפגנה המוזכרת באום אל־פחם, עו"ד אחמד ח'ליפה ומוחמד טאהר ג'בארין, והוגש נגדם כתב אישום שבין השאר מאשים אותם בהסתה לטרור והזדהות עם ארגון טרור בהפגנה שאינה חוקית לטענת המשטרה. מעצם הוארך עד תום ההליכים מספר פעמים וישיבת דיון נוספת בעניינם תיערך ביום 21.11.2023.

מאז אותן הפגנות לא מצליחים בחברה הערבית להביע את עמדתם החוקית והלגיטימית לגבי המלחמה. על פי אותה כתבה של "הארץ", מפלגת חד"ש וארגון "עדאלה" עתרו לבג"ץ כדי לבטל את האיסור על קיום שתי הפגנות נוספות שהיו מעוניינים לקיים בסח'נין ובאום אל־פחם.

בכתבה נוספת⁵⁶ מיום 9.11.2023 נכתב: "בג"ץ הכשיר אתמול (רביעי, 8.11.2023) את החלטת המשטרה לאסור קיום הפגנות בשני יישובים ערביים במחאה על פעילות צה"ל ברצועת עזה. נימוקיו, שנשענו על שינוי המאזן החוקתי בצל המלחמה וקבלת טענת המשטרה, שלפיה היא סובלת ממצוקת כוח אדם, אינם משכנעים – בעיקר משום שהם מתעלמים מהתמונה הגדולה ואינם מטילים ספק ראוי בטיעוני המשטרה".

באותה הכתבה מתועדים דברי מפכ"ל המשטרה, יעקב שבתאי, עוד בתחילת המלחמה על זכות האזרחים הערבים להביע הזהדהות עם אנשי עזה. ולהלן ציטוט מהכתבה: "אנחנו במצב לחימה", אמר לפני כשלושה שבועות, "מבחינתנו ההנחיות הן חד־משמעיות. אפס סובלנות לכל אירוע: לא הסתה – לא של האחות, לא של הרופא, לא של הזמרת. אין אישור לביצוע מחאות... מי שרוצה להיות אזרח ישראלי אהלן וסהלן, מי שרוצה להזדהות עם עזה מוזמן. אני אעלה אותו על אוטובוסים שמפנים לשם ואני אעזור לו להגיע לשם". הכותב אומר: "המסר אינו מובלע כאן מבין השיטין אלא מוחצן לראווה: כל הזדהות עם עזה – לאו דווקא עם החמאס – מצדיקה גירוש".

במצב הנתון, החברה הערבית נטולת יכולת לקיים כל הפגנה או מחאה בימי המלחמה, כולל קיום משמרות מחאה ביוזמת גופים ייצוגיים של החברה הערבית, כפי שדיווחנו בסעיף 1.5 על משמרת המחאה שיזמה ועדת המעקב העליונה ושהתבטלה בסופו של דבר ושבההלך הדברים חמישה נציגים של הציבור הערבי שהיו שם הובאו למעצר ושחררו לאחר מכן בתנאים מגבילים. הוגשה בשמם עתירה לבג"ץ כדי לבטל הגבלות שנכפו עליהם.

ב. מפגני סולידריות ערבית-יהודית

בהקשר של ארגוני חיים/חברה משותפת, הקושי לקיים מפגשי סולידריות ערבית-יהודית קיים בהחלט, אך הוא נוקשה פחות ממה שקורה בתוך החברה הערבית, והעובדות בשטח מוכיחות עניין זה.

מצד אחד, המשטרה אכן ביטלה אירוע ערבי-יהודי בחיפה בטענה לחשש מקריאות מעודדות טרור.⁵⁷ המפגש תוכנן ליום 26.10.2023 ביוזמת ועדת המעקב העליונה ובשותפות ארגונים לחיים משותפים. נפגשו איטלקטואלים ומנהיגים ערבים ויהודים לדיון באתגרי התקופה ובצורך לפעול יחד לסיום המלחמה ולפתוח מחדש למשא ומתן לסיום הכיבוש לטענתם. בעקבות ביטול המפגש בחיפה התקיימה כעבור יומיים מסיבת עיתונאים בנצרת.

⁵⁶ לכתבה המלאה ראו [המשטרה מחריפה את המתקפה על זכות המחאה של הציבור הערבי, ובג"ץ עומד מנגד](#).
⁵⁷ לכתבה המלאה ראו [בעל אולם ביטל כנס יהודי-ערבי בחיפה](#).

מסיבת העיתונאים בנצרת⁵⁸ – מבין הדוברים נתייחס לדברי מוחמד ברכה, יו"ר ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בארץ. בדבריו גינה גינוי חד־משמעי של רצח החפים מפשע גם בעוטף עזה וגם בעזה עצמה, ודרש להפסיק את המלחמה ואת הכיבוש. הוא הציג את הקשיים שמתמודדים איתם האזרחים הערבים בישראל, בעיקר לנוכח גל ההסתה מצד גורמים בממשל, עד כדי איום בנכבה שנייה ורדיפה פוליטית של מרצים, רופאים, אחיות, מורים, פועלים וסטודנטים ערבים; לסיום הציג את פעילות הוועד הערבי לחירום ב־ 13 תחומי התערבות.

גם אברהם בורג השתתף במסיבה (בסרטון התחיל לדבר מהדקה 14 והלאה). הוא הסביר שלמצב הנוכחי יש שלוש חזיתות. על פי דבריו: החזית הראשונה: הפשעים שביצעו החמאס הם פשעים מוחלטים נגד האנושות ואנשים, נגד ציווי האל של מרבית המאמינים בין דתות אברהם, ונגד החוקים המקומיים והבינלאומיים. אין להם הסבר, אסור להבין אותם ולא תהיה שכיחה. אלה פשעים מוחלטים שלא סובלים שום יחסיות, שום השוואה ושום הצדקה. החזית השנייה: יש כיבוש, יש אפליה, יש סבל ויש שלילה עמוקה וארוכה של זכויות אדם ושהחמאס לא יזכירו מציאות זו ולא ולא יוכלו להצדיק אותה. תחת מגפי הכיבוש הישראלי חיים מיליוני בני אדם וכבר חצי מאה אין להם חירויות דימוקרטיות וטבעיות. בין הירדן לים יש היום רק מדינה אחת ויש בה שני משטרים; האחד כולו זכויות יתר ליהודים והשני כולו אפילויות לפלסטינים. חובה להיאבק בכיבוש בכל דרך אזרחית, פוליטית, מדינית אפשרית, "כאילו אין חמאס, ולהילחם בחמאס מלחמת חומרה, למרות הכיבוש הנורא המשחית והמושחת". לטענתו: "לעולם לא תהיה שום דרך מוסרית להצדיק את מעשי החמאס בעוולות הכיבוש או את הכיבוש בעוולות החמאס". החזית השלישית: ממשלת ישראל לדעתו, עושה את כל שביכולתה כדי להעמיק את ההפחדה, האפילויות, האיומים וההסתה נגד הקהילה הפלסטינית בישראל על לא עוול בכף רבים מהם, לדבריו. למרות הסולידריות המופלאה, הסכנה האחת והקורבנות המשותפים, ממשלת ישראל חותרת בכל כוח החבלה שבה, לדעתו, ליצירת חזית איומה של מלחמת גוג ומגוג כדי להסתיר את מחדליהם.

מצד שני, מספר לא מבוטל של מפגני תמיכה, עצרות וכנסים התקיימו בתקופת המלחמה ביוזמת ארגונים אלה.

דוגמאות:

1. **שכנות היא רעות: בחיפה התקיים ביום 31.10.2023 מפגש כזה שהגיעו אליו כ־400 איש, חציים יהודים וחציים ערבים.**

שכנים יקרים,
שכנות היא רעות
עכשיו יותר מתמיד!

רעות ושכנות טובה דורשת כנות ואומץ לשוחח על הכל. אני שריך, ראש העדה האזרחית בכביר, מזמין אתכם לפגישה חשובה והכרחית בימים קשים אלו שעוברים עלנו שבה דובר על הרשעות המשותפים, אשר מטרתה לבסס שותפות בין-שכנותית בין-אזרחית המבוססת על כבוד הדדי ושכנות טובה. כל זאת על מנת לשקם את הביטחון האישי וסודות החיים המשותפים.

במסגרת:
התכנסות ויכוח
דברי פתיחה באודיטוריום
התכנסות למעגלי שיח וביצוע יוזמות לשיתוף פעולה

יום שלישי הבא 31/10 בשעה 19:30 במרכז העדה,
ברחוב רענן 60 חיפה.

אישור השתתפות ופרטים נוספים לשלוח
לואנססאפא 054-252205
או סריקו את ה-QR המצורף.

בג"ר
שכנים, מנהל שריך
ראש העדה האזרחית

⁵⁸ קישור לסרטון המלא: [מסיבת העיתונאים בנצרת מיום 28.10.23](#).

2. ארגון עמודים ביחד – נקף מגא: ארגנו כנסי חירום בחיפה, בתל אביב ובבאקה אלגרבייה בימים 1.11.2023, 4.11.2023, 6.11.2023, 13.11.2023

בארגון מדווחים על 800 משתתפים בכנס הסולידריות בחיפה, 700 בתל אביב, 350 בבאקה אלגרבייה ועשרות משתתפים בירושלים.

1.7 שינוי החוק לפתיחה באש חיה

השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר הגיש הצעה לשינוי הוראות הפתיחה באש (עוד לפני פרוץ המלחמה הנוכחית).

30

על פי כתבה מיום 26.10.2023, באתר N12 נחשפה מהות השינוי שמבקש השר בן גביר. לאחר אירועי אוקטובר 2000 נתקבלה החלטה שאש חיה אינה כלי לפיזור הפגנות. בסוף 2022 הגיש בן גביר הצעה לשינוי כללי הפתיחה באש, שמאשרת לשוטר לפתוח באש חיה לא רק במצב של סכנת חיים אלא גם במצבים שבהם מתקיימת הפגנה בזמני חירום או מלחמה, בטענה שהמפגינים חוסמים צירים ומפירים סדר כללי. באותה כתבה צוין שהיועצת המשפטית אישרה את הצעת השר בן גביר.⁵⁹

במקביל, ארגון "עדאלה" פנה ליועצת המשפטית, עו"ד גלי בהרב-מיארה, ולשר איתמר בן גביר, בבקשה שהשר יחזור בו מדרישתו לתיקון החוק. לטענת עדאלה, תיקון זה הוא הפרה בוטה של זכויות אדם בסיסיות והוא בבחינת קריאה להרג אזרחים שאינו נחוץ בשום צורה. פניית הארגון מתבססת על הסברה שיש חשש שהאזרחים הערבים יהיו על הכוונת אם תאושר הצעת השר בן גביר. חשש זה נובע מהצהרות קודמות של השר. עוד לפני פרוץ המלחמה הוא החל לקדם את השינוי הזה, מתוך רצון להיערך לתרחיש בסגנון הפרות הסדר בעת מבצע "שומר החומות" (לפי כתבה שפורסמה באתר ישראל היום מיום 30.10.2023).⁶⁰

יש לציין שארגון "עדאלה" הפנה שני מכתבים בעניין ברצף,⁶¹ האחד ביום 26.10.2023 לשר איתמר בן גביר וליועצת המשפטית לממשלה עו"ד גלי בהרב-מיארה (לעיל), והשני ביום 27.10.2023 לראש הממשלה בנימין נתניהו וליועצת המשפטית לממשלה עו"ד גלי בהרב-מיארה.

היועצת המשפטית חזרה בה מהסכמתה לאישור הצעת השר בן גביר. מכתבה שפורסמה באתר ישראל היום מיום 30.10.2023, עולה כי המניעה לאישור מגיעה על רקע מחלוקת בין אנשי היעוץ המשפטי לממשלה ובין השר לביטחון לאומי באשר לנוסח.

יש לציין שהקבינט המדיני-ביטחוני אישר כבר את הוראות הפתיחה באש המעודכנות לפני שבועיים (באמצע אוקטובר 2023), אך לטענת גורמים שמעורבים בנושא, בן גביר ביקש לפתוח אותן שוב ולהכניס עוד תיקונים. ואולם, ראש הממשלה נתניהו התנגד להחזרת הנושא לקבינט, ולכן בן גביר ביקש להעלות אותו לשיבת הממשלה. ואולם, ביום 29.10.2023 עדכנו השר כי גנץ מתנגד להצעה, וטירפד את העלאת ההצעה לעת הזו, בעקבות כך חזרה בה היועצת המשפטית לממשלה מההסכמה שנתנה, ולפיכך ראש הממשלה החליט שלא להעלות את ההצעה להצבעה.

1.8 מבצעי חלוקת נשק ואישור רישיון נשק בעיקר לאזרחים יהודים

מתחילת המלחמה הוביל השר איתמר בן גביר מבצע חלוקת כלי הנשק לכיתות הכוננות של משטרת ישראל ומשמר הגבול ברחבי מדינת ישראל. על פי כתבה באתר הארץ מיום 11.11.2023, יוקמו, בהוראת השר, כ-700 כיתות כוננות.⁶² מתוך הסרטונים הקיימים ברשת, השר נכח בעצמו במספר נקודות לחלוקת הנשקים

⁵⁹ לכתבה המלאה ראו [היועמ"שית אישרה שינוי בהוראות הפתיחה באש של המשטרה](#).

⁶⁰ לכתבה המלאה ראו [מחלוקת מונעת את שינוי הוראות הפתיחה באש: ההצעה של השר בן גביר לא עלתה להצבעה](#).

⁶¹ שני המכתבים של עדאלה בעניין הוראות פתיחה באש חיה מיום 26.10.2023 ו- 27.10.2023 מצורפים בנספח מס' 6.

⁶² לכתבה המלאה ראו [אירועי חלוקת הנשק הם עוד צעד אל עבר התגשמות חלומו של בן גביר](#).

לאזרחים. בכתבה באתר ערוץ 13 דובר על אלפי אזרחים שכבר התחמשו.⁶³ באתר של מפלגת השר בן גביר, "עוצמה יהודית", מציינים רשימה ארוכה של יישובים שבהם חולקו הנשקים ואין ביניהם אף יישוב ערבי.

על מנת להעלות את מספר נושאי הנשק המאושר, המשרד לביטחון לאומי פעל במהירות על אישור הקלות בתנאי הוצאת רישיונות נשק, כולל קיצור תקופת בדיקת הבקשות. לפי כתבה⁶⁴ שפורסמה באתר 'משפט' מיום 23.10.2023, להלן הקריטריונים המקילים להוצאת רישיון נשק:

כאמור, החוק בישראל מאפשר הוצאת רישיון להחזקת כלי ירייה לאזרחים מסוימים, שעומדים בקריטריונים הבסיסיים הבאים:

- על מבקש הבקשה להיות אזרח ישראלי או תושב קבע.
- על מבקש הבקשה לדעת את השפה העברית על בוריה – גם מבחינת קריאה וגם מבחינת כתיבה.
- על מבקש הבקשה להיות בגיל של אחרי צבא או אחרי שירות לאומי – מי שלא ביצע שירות עבור המדינה יוכל להוציא נשק רק אחרי גיל 27.
- על המבקש להציג הוכחות לכך שבריאותו תקינה ועליו לעבור הכשרה, לעמוד במבחנים ובתנאי ההכשרה (מבחן עיוני ומעשי הכולל ירי ומטווח).

לאחר עמידה בתנאי הסף, מבקשי הרישיון יתבקשו לעמוד באחד מהתבחינים הבאים: מגוריהם ביישוב זכאי, בוגרי הכשרה ייחודית, שירתו בכוחות הביטחון, עברו הכשרת "רובאי 07", קצינים בדרגת סגן ומעלה ונגדים בדרגת רס"ר ומעלה, כבאים, שוטרים, מתנדבים ועובדי כוחות הצלה.

תבחינים נוספים: המלצה פרטנית של המשטרה, קב"ט, מדריך ירי, חקלאי מוכר, מורה דרך, מוביל חומרי נפץ, ציד, מדביר או ספורטאי פעיל.

כמו כן, הח"כ ניר ברקת (הליכוד) הגיש הצעת חוק לאשר ללוחמים משוחררים להוציא רישיון לנשק כדי שיוכלו לשאת נשק ולנטרל מחבלים ברחבי המדינה, וזאת גם לבעלי הכשרה של "רובאי 05", ולא "רובאי 07" כפי שהחוק מתיר כעת.

אין בדברים אלה **דיווח רשמי** על איסור הוצאת רישיון לאחזקת נשק לאזרחים ערבים, אך המסקנה שעולה מכל הקריטריונים שצינו לעיל. וגם מהדיווחים בכלי תקשורת על מבצעי חלוקת נשק של השר לביטחון לאומי, ניתן להבין שחלוקת הנשק וגם אישור הוצאת רישיון נשק מזרז מיועדים **בעיקר** לאזרחים היהודים (על אף העובדה שבמלחמה גם אזרחים ערבים חשופים לטרור מסכן חיים, ובמלחמה בדרום נהרגו 21 מקרבם).

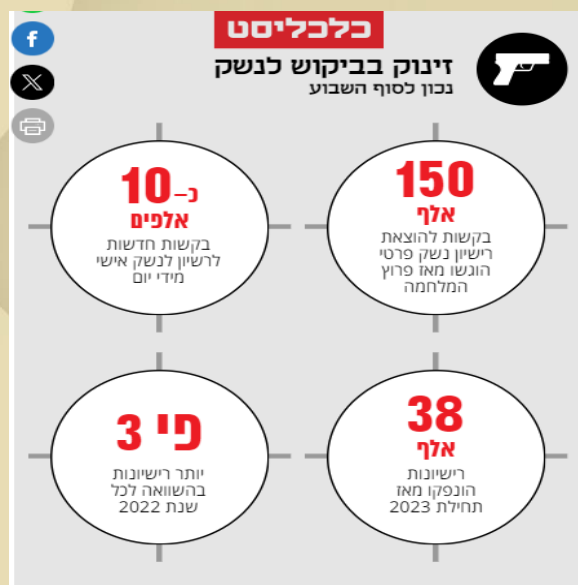
נתון זה מחדד את תחושות הפחד והחרדה בקרב האזרחים הערבים במיוחד במרחבים ציבוריים. דוגמה לכך, הביאו שתי יועצות עסקיות לצוותי עבודה, חנין לחאם ורים שמשום, בתוכנית ברדיו א-נאס, ביום 23.11.2023, הן מעידות כי קיבלו דיווחים רבים מאזרחים ערבים שעובדים במקומות עבודה מעורבים, שבהם הם הביעו חשש וסיפרו על תחושת סכנה אמיתית שמתעוררת בהם לנוכח עמיתיהם היהודים שנושאים את הנשק שלהם במקומות העבודה.

חשוב לציין שבמקביל למהלך זה נשמעו לא מעט ביקורות והתנגדויות לחלוקת הנשק ההמונית וגם לאישור המזרז לקבלת רישיון נשק. בכתבה של כלכליסט מיום 30.10.2023, מציגים את העלייה החדה במספרי מבקשי הנשקים.⁶⁵

⁶³ כתבה בעניין באתר "ערוץ 13": [אלפי אזרחים כבר התחמשו בנשק: "אנחנו נהיה הקו הראשון שמגיב"](#).

⁶⁴ לכתבה מלאה ראו [בעקבות "חרבות ברזל": המדריך להוצאת רישיון נשק](#).

⁶⁵ לכתבה המלאה ראו [לפני מי יכוונו כלי הנשק שבן גביר מחלק ביום שאחרי המלחמה?](#)

בכתבה נוספת של אתר כלכליסט מיום 9.11.2023 מזהירים מפני צעד זה. בכותרת מזהירים שמי שרץ לקבל כעת נשק עלול להיות האיום הבא עלינו כחברה. הכתבה ומביאה את דבריה של פרופ' חגית לרנאו, קרימינולוגית ולשעבר המשנה לסנגור הציבורי הארצי: "המסר הוא שכל אזרח צריך לדאוג לעצמו, ומי שלא דואג שלא יתלונן אחר כך, אך המחקר מראה שככל שיש יותר נשק בחברה, יש יותר פשע, אלימות ומוות, בעיקר של נשים".⁶⁶

המכון הישראלי לדמוקרטיה פרסם ביום 23.11.2023 תוצאות סקר שנערך על ידי פרופ' תמר הרמן וד"ר אור ענבי מהמכון, בנושא עמדות הציבור בסוגיית חלוקת רשיונות לנשק לאזרחים. על פי הסקר, נמצא שמחצית מהציבור היהודי תומך בהמשך חלוקת הנשק לאזרחים בתקופת המלחמה. נתוני הסקר מבוססים על מדגם של 518 נשים וגברים דוברי עברית ו-106 דוברי ערבית. 51% מהציבור היהודי סבור כי יש להמשיך במדיניות חלוקת רשיונות הנשק הנוכחית, 33% סבורים כי יש להחמיר את הקריטריונים לחלוקת רשיונות לנשק, ורק 8% השיבו כי יש לעצור את חלוקת הרשיונות. מנגד, בחברה הערבית רק 5.5% תומכים בחלוקת רשיונות להחזקת כלי נשק במדיניות הקיימת, 45% סבורים כי יש להחמיר בתבחינים ו-34% סבורים כי יש לעצור את כל חלוקת הנשק ברישיון.⁶⁷

1.9 סוגיית המיגון מפני טילים

התקשורת הישראלית, כולל אתרי חדשות, דיווחו שיישובים ערבים בדרום, במרכז ובצפון נפגעו גם הם, כמו יישובים יהודים, מההפצצות וטילים שנפלו ביישובים שלהם או סמוך להם, אך אין ביישובים אלה אמצעי מיגון מספיקים כמו מקלטים ציבוריים. בדרום, כמאה אלף בדואים גרים בכפרים הלא-מוכרים (35 כפרים) ואין להם שום אמצעי מיגון. עשרה מהם נהרגו מתחילת המלחמה מנפילת רקטה, בהם ילדים ואימהות.⁶⁸ גם בצפון תמונת מצב המיגון אינה שונה בהרבה. ברוב הרשויות הערביות חסרים מקלטים ציבוריים, ממ"דים ומיגון במוסדות חינוך. כך למשל, רק ב-11 מ-71 הרשויות המקומיות הערביות שנבדקו בדוח מבקר המדינה מ-2018 קיימים מקלטים ציבוריים. הוועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל פנה בתחילת חודש נובמבר, באמצעות האגודה לזכויות האזרח, לשרי הביטחון, הפנים, הבינוי והשיכון ולמפקד פיקוד העורף,

⁶⁶ לכתבה המלאה ראו ["מי שרץ לקבל כעת נשק עוד יהיה האיום הבא עלינו כחברה"](#).

⁶⁷ לכתבה המלאה ראו [סקר חדש: מחצית מהיהודים תומכים בחלוקת נשק לאזרחים](#).

⁶⁸ לכתבה המלאה ראו [הערבים הבדואים בנגב ללא מיגון](#).

בדרישה דחופה לקדם פתרונות מיגון הולמים עבור היישובים הערבים בצפון, ולהקצות את התקציב הראוי לשם כך.⁶⁹

מוסדות החינוך הערבים בכל הארץ סובלים גם הם מבעיית מיגון רחבה. הוועד הארצי לראשי רשויות ערביות וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי ערכו מיפוי ראשוני⁷⁰ (תמונת מצב) בין התאריכים 13–19 באוקטובר 2023 בקרב כ־45 רשויות מקומיות ערביות, שבהם יחד כ־800 אלף תושבים, מתוכם כ־250 אלף תלמידים. הוא הוועד הארצי וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי נסמכו בעיקר על נתונים שנאספו ממחלקות החינוך באותן 45 רשויות מכל רחבי הארץ. הממצאים שעולים מהדוח קשים במיוחד:

"קיים מחסור משמעותי במרחבים מוגנים בבתי ספר. לפי הנתונים, המחסור מתבטא בשטח כולל (בכל הרשויות שמופן) של כ־85,000 מ"ר שאינו ממוגן כלל. זאת, בחישוב כולל של שטחי המקלטים התקניים החסרים ביותר ממאה בתי ספר וגני ילדים בכל הרשויות שמופן. השוואת נתון זה להנחיות חוזר מנכ"ל משרד החינוך בעניין מיגון מוסדות חינוך, שלפיהן תקן המיגון עומד על 0.5 מ"ר לכל תלמיד, מעלה, כי ישנם לכל הפחות 170 אלף תלמידים ערבים שנעדרים כל מיגון".

על פי הדוח: "הנתונים בדבר המחסור בשטחים ממוגנים הינם חמורים וקשים במיוחד באזור הנגב. בהתאם לנתונים שנתקבלו משמונה רשויות ערביות בנגב (ששיעור התלמידים הכלולים בהם עומד על פחות מ־35% מכלל התלמידים הערבים באזור הנגב), המחסור הכולל באותן רשויות עומד על יותר מ־35,000 מ"ר, היינו יותר מ־70 אלף תלמידים נעדרים כל מיגון".

שרף חסאן יושב ראש וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי הסביר במכתבו לשר החינוך⁷¹ מר יואב קיש ולאוף רפי מילוא – מפקד פיקוד העורף את תמונת המצב הקשה בנגב. לדבריו:

"מתגוררים בכפרים אלה כ־100,000 תושבים ערבים בדוויים, אשר חיים בעשרות אלפי בתים ופחונים, שהוקמו לאורך עשרות שנים. חלקם של ילדי ותלמידי כפרים אלה לומד בכיתות לימוד שנמצאות במבנים יבילים ו/או זמניים, שאינם כוללים תשתית מיגון כלשהי. באשר לרמת הסכנה הנשקפת לתושבי ולתלמידי כפרים אלה יש להוסיף את העובדה, כי הכפרים הלא מוכרים אינם מסומנים במפות ובתוכניות המיתאר של הנגב כשטחים שיש בהם יישובים. ככל הנראה שטחי הכפרים מוגדרים כ"שטחים פתוחים", ומכאן שרמת הסכנה שבה נתונים תושבי ותלמידי כפרים אלה לפגיעה ישירה של טילים, הינה גבוהה אף מזו של יתר תושבי האזור, הזוכים להגנה ראשונית ממערכת "כיפת ברזל".

1.10 תופעת הפשיעה והאלימות בצל המלחמה

מתחילת המלחמה יש ירידה משמעותית במקרי הרצח בחברה הערבית, במיוחד בהשוואה לחודשיים האחרונים – שבהם הגיע מספר הנרצחים לעד חמישה קורבנות ביום. בכתבה⁷² אתר YNET מיום 28.10.2023 מציינים שישנה ירידה חדה במספר מקרי הפשע בחברה הערבית, ביותר מ־60%. על פי דיווח המשטרה הירידה קרתה בגלל פריסת כוחות רבים של שוטרים ביישובים הערבים.

⁶⁹ לכתבה המלאה ראו [על רקע ההסלמה בצפון אין מספיק מקלטים ציבוריים ליישובים הערבים](#).

⁷⁰ פירוט על תמונת מצב המיגון במוסדות חינוך בחברה ערבית – **נספח מס' 7**.

⁷¹ מכתב הוועד הערבי לשר החינוך ולמפקד פיקוד העורף על מצב המיגון בחברה ערבית – **נספח מס' 8**.

⁷² לכתבה המלאה ראו [ירידה חדה במספר מקרי הרצח בחברה הערבית במלחמה: "זו נוכחות המשטרה"](#).

על פי כתבה⁷³ עדכנית יותר, מיום 8.11.2023, באתר "זמן" מצביעים על ירידה חדה במקרי הפשיעה. לפי הכתבה:

"לפי נתוני ארגון 'יוזמות אברהם', העוקב אחר הנושא, בינואר-ספטמבר השנה נרצחו בחברה הערבית 191 בני אדם, ובממוצע 21 נרצחים בחודש. מספר הרציחות הלך ועלה, ובחודשים יולי-ספטמבר הגיע לשיא היסטורי של 28 נרצחים בחודש. אולם, בחודש הראשון של המלחמה (7 באוקטובר-6 בנובמבר) נרצחו בחברה הערבית "רק" 15 אנשים. מדובר בירידה של כשליש ביחס לממוצע השנתי של מספר הנרצחים ב-2023 ובמחצית מהממוצע בחודשים שלפני המלחמה.

קציני משטרה לשעבר, בכירים ברשויות מקומיות ערביות ופעילים חברתיים ערבים שאיתם שוחחנו הסבירו את הירידה, בין השאר, בהגדלת הנוכחות המשטרתית ברחובות היישובים הערביים, ובכבישים ביניהם, בשל המלחמה. אולם, לא מדובר בשינוי בהתנהלות המשטרה וסדרי העדיפויות שלה – וייתכן מאוד שכאשר המתיחות הביטחונית תרד, תרד גם הנוכחות המשטרתית, והאלימות תחזור להיקפה לפני המלחמה, ואולי אף גרוע מכך".

בשיחה עם ראש עיריית קלנסווה על הסיבות לירידה במספר מקרי הפשיעה, הוא השיב: "הסיבה העיקרית, לדעתי, לירידה בפשיעה היא פיזור המשטרה בשטח עקב המלחמה. רואים הרבה כוחות ברחובות, והם גם ערניים יותר".

עם זאת, הוא חושש מהיום שאחרי המלחמה בהקשר זה. לדבריו: "צריך להמשיך עם נוכחות מוגברת של המשטרה ברחובות, אם כי זה לא מספיק, צריך לעשות מבצעים ולאסוף את כלי הנשק. בעזרת השם! אבל לצערי, יום אחרי המלחמה המצב עלול לחזור לקדמותו, כי המדינה, והמשטרה בעיקר, לא מתייחסת אלינו, הערבים, כאזרחים שווים. כרגע הם זקוקים לתמיכה שלנו ולשותפות. ויש תמיכה. יש כאן הזדהות עצומה".

באותה כתבה היה מפגש גם עם מנכ"ל עיריית אום אל-פחם עופר תודר, והוא נשאל על סוגיית הירידה במספרי הפשיעה בחברה הערבית. הוא סבור שהירידה בפשיעה נובעת ממספר גורמים שונים. לדבריו: "זאת תקופה רגישה, מתוחה ולחוצה, ואנשים בערים ערביות, כמו בכל מקום, יוצאים פחות למקומות ציבוריים ומתכנסים יותר בבתיים. בתקופות כאלה גם רמת הפשיעה יורדת, כי פשעים מתבצעים בחוץ. נוסף על כך, גם גורמי האכיפה, משטרה וגורמים אחרים, נוכחים בשטח באינטנסיביות ובהיקפים גדולים, וגם זה גורם לירידה בפשיעה".

באתר "ערוץ 7" מציגים בכתבה⁷⁴ מיום 24.10.2023 שישנן עוד סיבות לירידה באחוזי הפשיעה בחברה הערבית. לטענתם, גם דחיית הבחירות לרשויות המקומיות היא עוד סיבה לכך.

עם זאת, בכתבה של מרכז אל-אמאן⁷⁵ (מרכז למען חברה ערבית בטוחה) מיום 24.10.2023 לא שותפים לתחושת הרגיעה מירידת מספר הנרצחים. הם מציגים שמתחילת המלחמה ועד ה-24.10.2023 נהרגו כ-12 אנשים, וכך מגיע מספר הנרצחים השנה ל-211. זהו מספר גבוה יחסית לימי מלחמה, וזה סימן להתפרצות קשה יותר שתהיה "ביום שאחרי", בצל המצוקות הכלכליות והחברתיות שיחריפו בעקבות המלחמה.

⁷³ לכתבה המלאה ראו [בצל המלחמה, ירידה חדה במספר מקרי הרצח בחברה הערבית](#).

⁷⁴ לכתבה המלאה ראו [מאז פרוץ המלחמה: ירידה בפשיעה בחברה הערבית](#).

⁷⁵ לכתבה המלאה (בשפה ערבית) ראו [מרכז אמן: 12 جريمة في المجتمع العربي منذ بداية الحرب](#).

לסיכום פרק זה, החוויה הכללית של החברה הערבית בצל המלחמה היא ברובה חוויה של פחד, חרדה, חשש לחיים, רדיפה, תקיפה, הסתה, גזילת חופש ביטוי, השתקה ואוזלת יד אל מול הסיטואציה המורכבת.

פרק 2 – תמונת מצב:
אוכלוסיות נפגעות בצל המלחמה

מאז פרוץ המלחמה קבוצות שונות בחברה הערבית מצאו את עצמן בחזית המשבר, בעיקר אלה הנמצאות במגע יומיומי עם החברה היהודית, אם זה עמיתים לעבודה, מעסיקים, עמיתים ללימודים, מקבלי שירותים ועוד. בפרק זה תוצג סקירה של תמונת מצב בקרב אוכלוסיית הפועלים והעובדים בענפי השירותים, סטודנטים/יות, מרצים/ות, עורכי/ות דין, רופאות/ים ואחים/ות, בהיותם הקבוצות שסבלו יותר מאחרים מהשלכות המלחמה הנוכחית.

2.1 תעסוקה וכלכלה: פועלים ועובדי שירות

בסעיף זה תוצג תמונה כללית על הפגיעה בעובדים הערבים בשוק העבודה הישראלי בעקבות המלחמה, בעיקר קבוצת הפועלים ועובדי שירות.

רוב היישובים הערביים נמצאים בפריפריה החברתית והגאוגרפית, מתוקף כך נגזר גם מעמדם הכלכלי והחברתי. קיימים פערים ניכרים ברמת החיים בין האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל לאוכלוסייה היהודית, ושהבולט בהם הוא היקף העוני. בשנת 2018 עמד שיעור המשפחות הערביות שחיו מתחת לקו העוני (לפני העברת התשלומים של הביטוח הלאומי) על 50.2% לעומת 24.1% מהמשפחות היהודיות. לאחר העברת תשלומי הביטוח הלאומי ירדו שיעורי העוני הן בקרב ערבים והן בקרב יהודים, והגיעו ל-45.3% ו-13.4% בהתאמה. הדבר משתקף גם בשיעורם של ילדים ערבים שחיים מתחת לקו העוני (57.8%). בנוסף, כ-90% מהיישובים הערבים שייכים לאשכול⁷⁶ סוציו-אקונומי נמוך (בין 1–4 מתוך 10 דרגות על פי הסולם).⁷⁷

בתחום התעסוקה, שיעור העובדים הערבים בכוח העבודה עומד על כ-15%, אך במספר ענפים חלקם היחסי גבוה בהרבה. לכן, כל פגיעה בענף כזה עלולה לגרום פגיעה מוגברת בעובדות ובעובדים הערבים, לדוגמה: בענף הבנייה (39%), בתחבורה (29%), באירוח והסעדה (23%), במסחר (20%). ענפים אלה רגישים בעתות משבר, ולכן פגיעה בהם היא בעלת משמעות לגבי תעסוקת עובדים ערבים, בדגש על הגברים ערבים. לצד זאת, יש להדגיש שעובדות ועובדים ערבים לוקחים חלק משמעותי בתרומה למערכות חינוכיות בתקופת משבר, כדוגמת מערכת הבריאות והחינוך, שבהם הערבים מהווים 15% ו-16% מעובדי הענף, בהתאמה. כמעט מחצית מהרופאים החדשים הם ערבים, כולל דרזים, על פי דוח של משרד הבריאות משנת 2021.⁷⁸

ארגון "אל-פנאר" ערך מחקר שטח מהיר לבדיקת השפעות המלחמה על התעסוקה בחברה הערבית תחת הכותרת: ההשפעות המיידיות של הלחימה על עובדים מהחברה הערבית - סקירת מצב החברה הערבית בשוק העבודה לפני פרוץ המלחמה וההשפעות האפשריות אחריה.⁷⁹ החוקרת המרכזית, ד"ר נסרין חדאד-חאג' יחיא.⁸⁰

בהודעה לעיתונות אמר חוסאם אבו בכר, מנכ"ל הארגון: "רבים מהאזרחים הערבים חוששים לעתידם התעסוקתי והכלכלי ויש ערפל כבד סביבו. מצב זה בא בעקבות הודעות הפיטורים או הוצאה לחל"ת שקיבלו מספרים גבוהים של ערבים שנמצאים כיום בשוק העבודה הישראלי".

⁷⁶ אשכול חברתי-כלכלי של יישוב מגורים נקבע באמצעות שילוב של תכונות משקי הבית בתחומים הבאים: דמוגרפיה, השכלה, חינוך, תעסוקה, אבטלה ורווחה כלכלית (הכנסה כספית, מספר המכוניות העומדות לרשות משק בית, תכונות דיור) ועוד. כל הנתונים הללו משוקללים יחדיו ברמת היישוב. היישובים סודרו על פי תוצאותיהם מהנמוך לגבוה וחולקו ל-10 רמות (אשכולות). לכל יישוב נקבע דירוג מ-1 (הדירוג הנמוך ביותר) עד 10 (הדירוג הגבוה ביותר) (חאג' יחיא, ח'לאילה ורודניצקי, 2022).

⁷⁷ שנתון חברה ערבית לשנת 2021 – (חאג' יחיא, ח'לאילה ורודניצקי, 2022).

⁷⁸ לכתבה המלאה ראו [כמעט מחצית מהרופאים החדשים בישראל הם ערבים ודרזים](#).

⁷⁹ המחקר המלא של אל-פנאר - מצורף בנספח מס' 9.

⁸⁰ ביוגרפיה – ד"ר נסרין חדאד חאג' יחיא.

בהקדמה של המחקר חוקרים ציינו כי אין בנמצא נתונים סטטיסטיים על היקף הפגיעה או על מאפייניה באוכלוסייה הערבית בתחום שוק העבודה, בעקבות המלחמה הנוכחית. לכן, חלק הניתוח והדיון במחקר מבוסס על תובנות שעלו מהשטח, אשר נתקבלו ממשוב ממנהלי ורכזי "תוכנית ריאן"⁸¹ לשילוב, קידום והעצמת החברה הערבית בעולם העבודה וההכשרה, מפגישות ושיחות עם ראשי התוכנית ועם גורמים בחברה האזרחית מתחומי התעסוקה בחברה הערבית ומפרסומים בתקשורת.

מתוך המחקר לעיל עולה שהשלכות המלחמה על העובדים הערבים הם בשלושה היבטים:

א. מניעת עבודה

אחד הצעדים השנויים במחלוקת, שצל גדול של אי-חוקיות מרחף מעליו, הוא הרחקת פועלי בניין ערבים מאתרי בנייה ברשויות מקומיות יהודיות. דווח על מספר רשויות ברחבי ישראל שהוציאו הוראה להרחיק פועלי בניין ערבים, או לסגור אתרי בנייה אם לא מתאפשר להרחיקם, ולהשאיר רק פועלי בניין יהודים וזרים. כך קרה למשל בראש העין⁸². במקרה נוסף, עיריית רחובות שלחה הודעה לקבלנים שעובדים בעיר, ובה נאמר שהחזרה לפעילות מותנית בחתימה על תצהיר שאין להם עובדים ערבים.

על פי המחקר של "אל-פנאר", לסלק פועלי בניין ערבים אזרחי ישראל לא רק שאינה בסמכות רשויות מקומיות ואינה חוקית, היא גם סותרת את הצורך הדחוף בעובדים בענף. מתחילת הלחימה אלפי עובדים זרים בענף הבנייה חזרו למדינות מוצאם והיתרי העבודה של פלסטינים נשללו. היות שענף הבנייה מעסיק עובדים בעיקר משני מגזרים אלה, הצורך בעובדים בכל הדרגות והתפקידים הולך וגובר.

ב. צמצום פעילות

מלבד האפליה הישירה שחווים עובדים ערבים, רבים נוספים עלולים להיפגע מעצירה או צמצום פעילות של מעסיקים. פעילויות פנאי ובילוי, חינוך, בינוי, מסחר ותעשייה צומצמו באופן ניכר ברוב חלקי הארץ, ובפרט בדרום ובצפון, שם מרוכזת האוכלוסייה הערבית. כתוצאה, היקף העסקה של עובדים רבים עלול להצטמצם. במקרים מסוימים עובדים עשויים למצוא עצמם מפוטרים או מוצאים לחל"ת, במיוחד עובדים חדשים.

במגזר העסקי הערבי, שמעסיק חלק ניכר מהעובדות והעובדים הערבים, מורגשת בימים אלה האטה שנובעת לא רק מצמצום הפעילות הכלכלית בעקבות הלחימה, אלא גם מירידה בצריכה של החברה היהודית, כפי שקורה לא פעם בתקופות של מתיחות ביטחונית. בהתחשב בכך שעסקים בבעלות ערבית הם לרוב עסקים קטנים שסובלים מקושי בגיוס אשראי מהמערכת הבנקאית ומקשיים תזרימיים, הציפייה היא שעסקים אלו יהיו הראשונים לצמצם פעילות שתוביל לפיטורי עובדים.

ג. דה-לגיטימציה וחשש להתנכלות

תופעה נוספת שהולכת וצוברת תאוצה היא תיוגה של האוכלוסייה הערבית כ"גיס חמישי", שרק מחכה לשעת כושר להצטרפות למאמצי הלחימה של חמאס על ידי "תקיפת ישראל מבפנים". האשמות אלה מקודמות כחלק ממסע הפחדה שנשען על ההתרחשויות האלימות ממאי 2021. הגברת השסע הלאומי הפנים-ישראלי פוגע באופן ישיר גם בעובדות ועובדים ערבים במקומות עבודתם.

עובדים ערבים שאינם מתיישרים באופן בלתי מסויג עם הצד הישראלי, ובכלל זה מתן לגיטימציה מלאה לתקיפות צה"ל, עוברים מסע הכפשה ודה-לגיטימציה, מה שיכול להביא גם לפיטוריהם. הגם שאינם מצהירים על תמיכה בחמאס או רומזים לזה, או אפילו על תמיכה בעם הפלסטיני – עובדים מוצאים את עצמם תחת מתקפה, ודבריהם פעמים רבות מוצאים מהקשר באופן שמסכן את פרנסתם או אפילו מסכן אותם במעצר. כך

⁸¹ ראו [אתר מרכזי ריאן](#).

⁸² לכתבה באתר Ynet ראו [ראש העין: פקח גירש עובדים ערבים ישראלים מאתר בנייה, ראש העיר גינה](#).

למשל, כאשר אשתו של שחקן קבוצת הכדורגל מכבי חיפה, דיא סבע, כתבה ברשתות החברתיות "אין הבדל בין ילד בעזה לבין ילד בישראל", הפוסט גרר מתקפה חסרת תקדים של אוהדי הקבוצה, וקריאות להדיח את השחקן. בעקבות המתקפה, נמחק הפוסט והשחקן ואשתו פרסמו הבהרות והתנצלויות. בנוסף, הנהלת הקבוצה פרסמה שתערוך בירור עם השחקן על דברי אשתו.

ההערכות הן שמאז תחילת המלחמה (ועד סוף השבוע השני), קרוב ל-100 ערבים אזרחי ישראל נחקרו ו-40 מהם נעצרו בעקבות פוסטים שפרסמו ברשתות החברתיות, גם כשאלה לא הביעו תמיכה בחמאס אלא הזדהות עם הסבל של תושבי עזה.

חשוב להדגיש שגם יהודים נתונים לרדיפה והשתקה כאשר הם משמיעים עמדות הסותרות את הקונצנזוס. כתוצאה מכך, עובדים ערבים רבים נמנעים מהשמעת דעותיהם הפוליטיות, גם אם הן נושאות מסר של פיוס ושל כיבוד כללי מוסר בסיסיים, כגון שמירה על חיי אזרחים חפים מפשע ובכלל זה של ילדים. יתרה מכך, באווירה עוינת זו, עובדים ערבים רבים מעדיפים להימנע מלהגיע לעבודה, ויש אף מקרים שבהם מעסיקים מבקשים מעובדיהם הערבים לא להגיע מחשש שלא יוכלו להבטיח את שלומם. כך למשל, דווח על עובדים ערבים בענף הרוקחות, בענף הלוגיסטיקה ובענף המסחר שחוששים להגיע לעבודה, וזאת למרות שבעת הזו, שבה מאות אלפי אזרחים גויסו למילואים, הצורך בעובדים גבוה מתמיד. עדויות מהשטח מצביעות על חשש של עובדים, ובעיקר עובדות שעוטות כיסוי ראש, מזיהויים כערבים או כמוסלמים שמא ייפגעו.

לפי נתוני ה-dashboards של הוועד הערבי לחירות עד יום 16.11.2023 פוטרו ממקום עבודתם 106 עובדות ועובדים ערבים (לפי ארגון "עדאלה", המספר האמיתי גבוה יותר), מתוכם 60 פוטרו לאחר ועדת שימוע ו-46 פוטרו באופן ישיר וללא ועדת שימוע.

גם אתר "כלכליסט" התייחסו בכתבה רחבה לסוגיית העובדים הערבים בצל המלחמה.⁸³

2.2 סטודנטים וסגל ערבים – אקדמיה

ב-13 השנים האחרונות האקדמיה נתפסת בחברה הערבית כאחד הערוצים למוביליות חברתית, בעיקר בקרב צעירים וצעירות ערבים וערביות שמנסים להשתלב במדינה ולבנות לעצמם עתיד טוב יותר כאן מאשר זה של הוריהם. על פי שנתון חברה ערבית לשנת 2021, בעשר השנים האחרונות עלה מספר המשתלבים באקדמיה ב-85%. שיעור הסטודנטים הערבים הלומדים לתואר הראשון במוסדות אקדמיים בישראל עלה מ-10% (22,268) בשנה האקדמית 2010 ל-18.3% (43,454) בשנה האקדמית 2020. כלומר, מספרם ושיעורם של הסטודנטים הערבים בתואר הראשון כמעט הוכפל בעשור האחרון. חשוב לציין שהעלייה לא נעצרה בתואר הראשון, ובאה לידי ביטוי גם בתארים המתקדמים. שיעורם ומספרם של הסטודנטים הערבים לתואר השני עלה כמעט פי שלושה, מ-6.5% (3,270) בשנת 2010 ל-14.6% (9,252) בשנת 2020 (חאג' יחיא, ח'לאלה ורודניצקי, 2022).

ובכן, נתונים אלה מצביעים בין השאר על כך שסטודנטים ערבים נחווים לממש את הפוטנציאל שלהם ולחיות חיים משמעותיים במדינה שלהם.

א. סטודנטים ערבים

מתחילת המלחמה, תמונת המצב העולה בימים אלה בקרב הסטודנטים הערבים באקדמיה הישראלית היא מורכבת למדי, מתוחה ומלאה בחשש מהבאות. במהלך כתיבת הסקירה (המגובה במסמכים בהמשך),

⁸³ לכתבה המלאה: ראו [בין פרנסה לחשש מהתנכלות: מלכוד העובדים הערבים](#).

נחשפנו לדיווחים ותיעודים שנכתבו בדוחותיהם של הוועד הערבי לחינוך, הפועל תחת ועדת המעקב מיום 22.10.23,⁸⁴ ולהודעת התאחדות תנועות הסטודנטים הערבים מהשבוע השני למלחמה⁸⁵. שני מסמכים אלה מצביעים על רדיפה מכוונת של ציבור הסטודנטים הערבים והגבלת חופש הביטוי בצורה קיצונית. לפי מסמכים אלה, סטודנטים רבים דיווחו על רדיפה מצד עמיתים יהודים בעקבות כתיבת פוסט או אמירת מילה, שפורשו מצד סטודנטים יהודים, לטענת הסטודנטים ועורכי דינם, בצורה לא נכונה. זאת ועוד, שני המסמכים שהוזכרו, לצד מסמך נוסף שהגיש ארגון "עדאלה" ביום 2.11.2023⁸⁶ מאירים עוד זוויות בהקשר זה :

1. סטודנטים ערבים מדווחים על קבלת איומים ברורים בשיחות רגילות או בתוך קבוצות וואטסאפ, שבהן חברים גם סטודנטים יהודים. היו הודעות שבהן נכתב בפירוש "נכבה שנייה בדרך". בהודעת התאחדות תנועות הסטודנטים ציינו: "יותר מ-100 סטודנטים הופנו לוועדת משמעת עם נקיטת צעדים נגדם, לצד מאות הודעות של הסתה שקיבלו סטודנטים מעמיתים יהודים שלומדים איתם, תוך כדי שיתוף פעולה מהנהלות הקמפוסים וועדי הסטודנטים שלא בלמו המתקפה. הנהלות הקמפוסים חורגות מסמכותן החוקית, כשהן מרשות לעצמן לחפור ולחפש מה כותבים סטודנטים ברשתות החברתיות. זוהי סמכותה של המשטרה ומערכת המשפט. מצד שני, יש הקלה והתעלמות ממאות סטודנטים יהודים שמסיתים אפילו להרג של סטודנטים ערבים ולא ננקטה אפילו פעולת או ענישה אחת נגדם".

2. עשרות סטודנטים ערבים, לכל הפחות, קיבלו זימון לוועדות שימוע במכללות ובאוניברסיטאות, ואלה הסתיימו ללא נקיטת צעדים נגדם. סטודנטים ערבים מדווחים שהמטרה מנקיטת צעד זה הינה הפחדה והתרעה ותו לא, על פי הודעת התאחדות הסטודנטים הערבים באקדמיה הישראלית. **עם זאת**, עשרות סטודנטים ערבים הושעו מהאקדמיה או נמצאים בהליך השעיה. רובם המכריע על רקע הבעת הזדהות עם הכאב של הפלסטינים בעזה או כי קראו להפסקת המלחמה. ארגון "עדאלה" לסינגור לקח על עצמו את תיק הסטודנטים והוכיח, באמצעות צוותי עורכי הדין שלו, שברוב המקרים התבטאויותיהם של הסטודנטים הערבים היו לגיטימיות ובגבולות חופש הביטוי המצוין בחוק. על פי ה-dashboards של הוועד הערבי לחירום עד יום 16.11.2023 היו 105 סטודנטים אשר התמודדו עם "רדיפה" זו, לטענת הארגון והסטודנטים. מתוכם, 26 הושעו מהאקדמיה ו-79 מצויים בתהליך מול ועדת שימוע.

דוגמה למוסד אקדמי שהתנהל בו תהליך השעיה זריז הוא אוניברסיטת חיפה. בכתבה⁸⁷ שפורסמה באתר "כל בו" נכתב: "ביום ראשון (8.10.2023) השעתה האוניברסיטה ארבעה סטודנטים ערבים בגלל פוסטים שפרסמו ברשתות החברתיות ובהם תמיכה במתקפת הטרור של חמאס על ישראל. במכתב ששלח הרקטור פרופ' גור אלרואי לארבעה נכתב: 'לאור התבטאותך ברשתות החברתיות ותמיכתך במתקפת הטרור על יושבי עוטף עזה ורצח חפים מפשע, הנך מושעה מלימודיך באוניברסיטת חיפה עד לבדיקת הנושא'". מאז נשלחו מכתבים דומים לשני סטודנטים נוספים".

יש לציין שהתנהלות זו הביאה לביקורת חריפה מצד אנשי סגל מהאוניברסיטה ו-25 מרצים הגישו מכתב לנשיא האוניברסיטה ולרקטור בעקבות השעייתם של שישה סטודנטים שהביעו תמיכה בחמאס, ובו הם כתבו: "אין לך סמכות להשעות סטודנטים. החלטה כזו מפרה את התקנונים של האוניברסיטה ופוגעת בזכויות אזרח".

⁸⁴ מכתב של הוועד הערבי לחינוך בעניין רדיפת הסטודנטים הערבים מיום 22.10.23 - **נספח מס' 10**.

⁸⁵ הודעת התאחדות תנועות הסטודנטים הערבים מהשבוע השני למלחמה - **נספח מס' 11**.

⁸⁶ מסמך ארגון עדאלה מיום 2.11.2023 - **נספח מס' 2**.

⁸⁷ לכתבה המלאה: **25 מרצים נגד השעיית תומכי הטרור: "לא חוקית"**.

ארגון עדאלה הגישו מכתב⁸⁸ בעניין השעיית הסטודנטים שהופנה לרקטור פרופסור גור אלרואי ונשיא האוניברסיטה פרופסור רון רובין ביום 22.10.2023.

עיתון "הארץ" סיקר את גל ההסתה נגד סטודנטים ומרצים ערבים ורדיפתם בכתבה⁸⁹ המקוונת מיום 5.11.2023.

3. סטודנטים ערבים שנשארו במעונות (חלקם עובדים ביישובים שבהם הם לומדים) היו קורבנות לניסיונות תקיפה פיזית מצד יהודים קיצוניים. **תקיפת סטודנטים ערבים בנתניה**⁹⁰ היא דוגמה בולטת לכך: המון יהודי זועם ניסה לתקוף את מעונות הסטודנטים במכללת נתניה ביום 28.10.2023, שם שהו סטודנטים ערבים. לטענת התוקפים והמפגינים שהיו באירוע, הושלכו ביצים לעבר בית הכנסת הסמוך למעונות והושמעה מוזיקה בווליום גבוה. כל המשתתפים בפעילות זו היו חשופי פנים וקראו "מוות לערבים", "אימא שלכם זונה" ועוד. התכתבויות הוואטסאפ הראו תמונה אחרת שבה היה דיון קודם לפנות את הסטודנטים הערבים מהמעונות. ראשת העיר הצטרפה לבקשת התושבים והורתה לנשיא המכללה לפנות את המעונות לחלוטין לטובת מפוני העוטף. עדויות מהסטודנטים הערבים שחולצו בעזרת המשטרה מציגות תמונה שונה לחלוטין. הם הכחישו לחלוטין את הטענות נגדם.⁹¹ אחד הסטודנטים שהיו שם סיפר: "באותו יום, הגיעו יהודים חמושים עם נשק בשעה 10:00 בבוקר תוך כדי שהם דופקים בכוח על הדלת וצורחים בעברית 'אנחנו נרצח אותכם' ו'ערבים, תצאו מכאן', ויש לנו סרטונים שמתעדים הכל. אחר כך, הם ניתקו אותנו מהמים ולא יכולנו לעשות כלום עם זה, חששנו. המשטרה הגיעה וביקשה לבדוק את המקרה כדי לבדוק אם אנחנו זרקנו ביצים על מתפללים באותו יום. אנחנו לא עשינו זאת, יש מאפיה למטה שמוכרת גם ביצים ולמה שאנחנו נרצה לזרוק ביצים עליהם.

סטודנטית אחרת שהייתה באירוע אמרה: "אחר כך טענו ששמעו מוזיקה בקול רם ואז טענו שהרמנו דגל פלסטין, אך כלום מזה לא קרה".

סטודנט נוסף הוסיף: "היהודים שהגיעו אלינו היו חמושים, נכנסו אלינו למעונות עם הנשק וכיוונו אותו אלינו ישירות. אני ניסיתי לדבר עם אחד מהם, אך מישהו נוסף הרים את הנשק וצרח בפנינו 'כל תנועה שלא במקום אני אירה בכך בראש', ואז כשהפעלנו את מצלמות הטלפונים הוא ברח. אחד אחר אמר 'או שתצאו מעצמכם בכבוד, או תמותו בכבוד או שאנחנו נרצח אותכם'".

תיעודים נוספים מצמררים מופיעים בכתבה [עדויות הסטודנטים הערבים מאירוע התקיפה בנתניה](#).

ארגון "עדאלה" לסינגור פנה בשם איחוד תנועות הסטודנטים הערבים ביום 2.11.2023 ליועצת המשפטית לממשלה עו"ד גלי ברהב מיארה, לפרקליטות המדינה דרך עו"ד עמית איסמן ולמפכ"ל המשטרה יעקב שבתאי, במכתב רשמי⁹² בבקשה לפתוח בחקירה מידית לנסיבות האירוע מיום 28.10.23.

4. פגיעה כלכלית חמורה בסטודנטים הערבים: נקודה זו נידונה פחות בימים אלה, אך משיחות עם כמה סטודנטים שלומדים רחוק מהבית ומשלמים על מעונות, עולה שבינתיים ועל אף דחיית פתיחת שנת הלימודים עד 24.12.2023 (עד הרגע), הם עדיין משלמים על המעונות שהם מחזיקים, כמו גם הסטודנטים היהודים, ללא כל אפשרות לפיצוי עד הרגע. יש לציין שרוב הסטודנטים הערבים שייכים לכלכלית וחברתית לפריפריה הישראלית ומלכתחילה מתקשים במימון הוצאות הלימודים שלהם.

⁸⁸ מכתב עדאלה לרקטור בעניין השעיית סטודנטים באוניברסיטת חיפה – **נספח מס' 12**.

⁸⁹ לכתבה המלאה: [בצל ההלשנה, סטודנטים ומרצים ערבים מושעים, בטענה לתמיכה בחמאס, ללא הליך הוגן](#).

⁹⁰ הכתבה המלאה: [מהומה בנתניה: סטודנטים ערבים נזקקו לחילוץ](#).

⁹² פרטי המכתב של עדאלה מיום 2.11.2023 – **נספח מס' 2**.

5. ביישוב צפת תושבים פנו לנשיא מכללת צפת וגם לראש הרשות ביום 28.10.2023. הם חתמו על עצומה⁹³ והפיצו אותה דרך קבוצות הוואטסאפ וביקשו מהתושבים להצטרף אליה. בעצומה מבקשים החותמים לאסור על כניסת סטודנטים ערבים שלומדים בצפת ליישוב שלהם. כמו בעצומה של "נשות צפת" שפנו לראש העיר בשבוע הראשון למלחמה לא להכניס למעונות הסטודנטים סטודנטים ערבים, להוציא את הצ'רקסים והדרוזים. ציטוט מתוך העצומה: "זוהי בעיה שהתרענו עליה בפני ראש העיר עוד לפני המלחמה, וברור שלאחר ה-7 באוקטובר לא נשאר שום צל של ספק בקשר לדמותם האמיתית של שכנינו הערבים".

בכתבה⁹⁴ שפורסמה בעיתון הארץ מיום 5.11.2023 פרוסים סיפוריהם של סטודנטים אשר טוענים שהיו חשופים לרדיפה ולהלשנה שהביאה במקרים מסויימים להשעייה והפסקת לימודים.

בשיחה אישית עם ד"ר שרף חסאן, יו"ר הוועד הערבי לחינוך בוועדת המעקב ביום 23.11.2023 הוא ציין:

"עניין הרדיפה של הסטודנטים הערבים התנהל בצורה ממוסדת ומאורגנת של גופים קיצוניים כבר מהימים הראשונים של המלחמה כאשר שכל החברה היתה בהלם. מדובר בקמפיין של גורמים שגם בימים רגילים ניהלו הסתה נגד ערבים וראו בחברה הערבית אויב ולא אזרחים שווים זכויות. הם ניצלו את האווירה שנוצרה אחרי הזוועות של ה-7 באוקטובר ואת המלחמה בכדי לקדם את האג'נדה שלהם. זה נראה כמו קמפיין מאורגן שהצלח לגייס גופים ציבוריים, כמו אגודות סטודנטים ואפילו חלק מהמוסדות, בכדי לעקוב אחרי סטודנטים ומרצים ערבים ולהגיש תלונות נגדם. גופים אלה יצאו בקריאות מפורשות לסטודנטים יהודים לעקוב ולפקח על סטודנטים ומרצים ערבים ברשתות חברתיות. כל אמירה או תמונה שנראתה בעיניים שלהם כהסתה או טרור הובאו למוסדות האקדמיים והן נתבקשו 'לטפל' בסטודנטים אלה. גילויי דעת במוסדות רבים ומטעם אגודות הסטודנטים פורסמו בכל דרך שעסקו בתמיכה של סטודנטים בטרור, ויצרו תחושה כאילו קיימת תופעה חברתית של תמיכה בטרור בקרב סטודנטים ומרצים ערבים. לצערי הרב, זה תרם לאווירה המתלהמת ולגזענות וההסתה נגד החברה הערבית. הקמפיין שדיבר על אלפי סטודנטים שיוחקו מהאוניברסיטאות הסתכם בהליכים משמעותיים של כ-120 סטודנטים שברוב המקרים אין עבירה על החוק לפי המשפטיים שעוסקים בתחום. יש להיזכר שלומדים במוסדות השונים כ-60,000 סטודנטים ערבים. הקמפיין שהופעל נגד סטודנטים, בוצע במקביל נגד מורים ערבים בבתי ספר בחברה היהודית, במערכת הבריאות ועוד.

חלק מהמוסדות האקדמיים מיהרו לפתוח בהליכים משמעותיים נגד סטודנטים שהוגשו נגדם תלונות. חלקם הושעו בלי שום הליך הוגן. לאחר שמוסדות אלה הבינו שיצטרכו להתמודד משפטית עם ההתנהלות שלהם, התחילו להתנהל בזירות וחלק גדול מהתלונות שהגיעו על פוסטים של סטודנטים הערבים לא הגיעו לשלב של טיפול 'משמעותי'. נראה כי המאבק של החברה הערבית בתופעה, התגייסות ארגוני זכויות אדם ואגונים מקצועיים שעוסקים ביחסי יהודים ערבים עם ההמלצות שהגישו תרמו לרגיעה ולטיפול יותר יסודי בתלונות וכך מספר הסטודנטים שהוגשו לוועדות משמעת ירד אחרי בדיקה פשוטה שגילתה שהפוסט הינו במסגרת חופש הביטוי הליגיטימי ולא מכיל שום עבירה על החוק.

חשוב לציין שיש שונות במדיניות המוסדות ובצורה בה הם טיפלו בתלונות. הבעיה החמורה היתה בחלק מהמכללות וגם באוניברסיטת חיפה.

במקרים חמורים שהגבירו את חוסר האימון באקדמיה, היה העברה של תלונות מצד מוסדות אקדמיים למשטרה על פוסטים של סטודנטים שמתנהל נגדם הליך משמעותי. במקרה מסוים, התבצעו מעצרים של

⁹³ הנוסח המלא להודעת העצומה של נשות צפת נגד הסטודנטים הערבים – נספח מס' 13.

⁹⁴ לכתבה המלאה ראו [בצל ההלשנה, סטודנטים ומרצים מושעים בטענה לתמיכה בחמאס, ללא הליך הוגן](#).

הסטודנטים אחרי קיום הדיונים בוועדות משמעת בהם היה ברור שלא מדובר בתמיכה של סטודנטים בטרור, דבר שהגביר את אי האימון והתהייה לגבי אחריות האקדמיה להידרדרות הלא דמוקרטית במדינה בתקופה בה קיימת התלהמות כולל במשרד ביטחון פנים בראשותו של השר בן גביר.

אי האימון העמיק גם בשל **האכיפה הסילקטיבית**. הרשת מלאה בדברי הסתה נגד ערבים, קריאות גזעניות והרבה פוסטים שיש בהם עבירה ברורה על החוק של יהודים נגד ערבים. קריאות "מוות לערבים" הושמעו בהפגנה שיזם הימין מול מעונות הסטודנטים בנתניה, אבל אין מנגנון שמפקח, כמו הקמפיין של הימין נגד הסטודנטים והמרצים הערבים, ואין טיפול שוויוני. מציאות זו הפכה גורמים ממסדיים שונים לסוג של קבלני ביצוע של מי שעובד בצורה שיטתית להגשת תלונות".

לציין, בסקר חדש⁹⁵ שפורסם באתר וואלה חושפים: "סקר חדש של עמותת "רואד" מבית אלומה, הפועלת להרחבת הנגישות לאקדמיה הישראלית בחברה הערבית, הדרוזית, הצ'רקסית והבדואית, חושף כי חמישית מהסטודנטים הערבים מתלבטים אם לחזור לאקדמיה ברקע המלחמה. לפי הסקר, שנערך בקרב 296 סטודנטים ערבים, הסיבה להתלבטות היא המצב הביטחוני והכלכלי בארץ מאז 7 באוקטובר".

הסקר נערך ביוזמת עמותת אלרואד והמועצה להשכלה גבוהה בישראל בנובמבר 2023. הסטודנטים שהשתתפו בסר הביעו תחושות של פחד וחרדה, חשש להסתובב במרחבים משותפים, בלבול, חוסר יציבות ואי ודאות. חלק מהסטודנטים שיתפו שהם במצב נפשי מעורער. אחת הסטודנטיות אמרה: "אני בסדר חיה ונושמת אבל מפחדת והמצב הנפשי שלי לא כל כך. מקווה שהכל יהיה בסדר". סטודנטים אחרים מתקשים לגייס המוטיבציה שלהם לקראת תחילת הלימודים.⁹⁶

במקביל, ארגונים בחברה הערבית לצד ארגונים של חיים משותפים/חברה משותפת יזמו קמפיינים שמטרתם להגיש סיוע לסטודנטים הערבים בתקופה זו. דוגמאות לכך:

1. ארגון "עדאלה" יצא בקמפיין תרומה לסטודנטים הערבים כדי להעמיד לרשותם עורכי דין ולכסות את הוצאות בתי המשפט במקרים של צורך בייצוג משפטי:

⁹⁵ לכתבה המלאה ראו [סקר חדש: ברקע המלחמה, חמישית מהסטודנטים הערבים מתלבטים אם לחזור ללימודים](#).

⁹⁶ סקר אל-רואד המלא – תמונת מצב סטודנטים ערבים בצל המלחמה - נספח מס' 14.

2. איחוד תנועות הסטודנטים הערבים פתח קו עזרה לסטודנטים לדיווח על אנשים מסיתים בתוך הקמפוסים:

3. איחוד תנועות הסטודנטים הערבים הוביל קמפיין הדרכה וסיוע לסטודנטים בענייני זכויות המעוגנות בחוק בצל ההסתה נגדם:

4. ארגון עומדים ביחד – נקף מִגָּ יצא בקמפיין תמיכה וסיוע משפטי לסטודנטים ערבים:

5. באוניברסיטה העברית נרתמו יותר מ-400 מרצים בקריאה ברורה להנהלה ליצור מרחב בטוח לאנשי סגל ולסטודנטים הערבים. בכתבה⁹⁷ בעניין הפנייה נאמר: יותר מ-400 מרצים המלמדים וחוקרים באוניברסיטה העברית קוראים להנהלה ליצור מרחב בטוח לסטודנטים ולאנשי סגל הערבים. במכתב שנשלח אתמול (ראשון) להנהלת האוניברסיטה וחתום על ידי אנשי סגל ההוראה יהודים וערבים נאמר: "הטבח הזוועתי שביצע החמאס ב-7 באוקטובר הותיר את כולנו – יהודים וערבים – המומים, שבורי לב, מזועזעים וזועמים. לא מעט מחברי קהילת האוניברסיטה העברית, בני משפחותיהם או מכריהם נפגעו במתקפה של החמאס. רבים מגויסים, ולרבים מהסטודנטים הערבים יש בני משפחה ומכרים בעזה. ימי המלחמה הקשים שאנו חווים מלווים באובדן, אבל והרבה מכאוב. כתוצאה מכך, העמיק עוד יותר השסע בין הרוב היהודי והמיעוט הערבי במדינה. אנחנו חשים, בצער, שאווירה זו חדרה גם אל תוך קהילת האוניברסיטה העברית".

6. נשיא אוניברסיטת תל אביב פרופ' אריאל פורת היה מבין נציגי המוסדות שהעדיפו לנקוט באיזון, להרגיע את הרוחות ולהלך על הקו שבין אותה "יד קשה" לבין זהירות מתבקשת. כך נכתב בכתבה⁹⁸ בעניין בעיתון הארץ מיום 5.11.2023. במכתב שפרסם לפני כעשרה ימים (25.10.2023) אמר "העצבים של כולנו חשופים, הכאב והזעם משפיעים על כולנו. אך דווקא בשל כך, ובזכות מי שאנחנו, עלינו לפעול באחריות. אנחנו מתייחסים בחומרה רבה לביטויי הזדהות עם מרצחי חמאס". עוד כתב: "אנחנו נוקטים יד קשה – במסגרת החוק ותקנון האוניברסיטה – עם מסיתים אלו, שמספרם קטן מאוד. במקביל, אנחנו נתקלים בתופעה מדאיגה ביותר של הסתה ברשתות החברתיות כנגד תלמידים ערבים. אנחנו היהודים, שחוונו על בשרינו עלילות דם במשך מאות בשנים, צריכים להיות רגישים לכך במיוחד. הסתה כנגד תלמידים ערבים שלא עשו רע לאיש היא רשעות ופחדנות. לא רק שהיא פוגעת בחפים מפשע, אלא גם בחוסן הלאומי שלנו. המעלילים מסכנים את לכידותה של החברה הישראלית, ואף את ביטחונה. עלינו להוקיע ולגנות את אלו המסיתים נגד חפים מפשע. חישבו רגע לפני שאתם מעבירים הלאה ידיעות שאולי אין בהן ממש".

ב. סגל ערבי

חויית הרדיפה והפגיעה בחופש הביטוי תועדה גם בקרב מרצים ואנשי סגל מהחברה הערבית שעובדים בתוך מוסדות האקדמיה הישראלית.

בכתבה בעיתון הארץ מיום 5.11.2023 (לעיל הערה 19) נכתב: "מאז פרוץ המלחמה נפתחו הליכים משמעותיים נגד כמה מרצים שנטען כי הביעו תמיכה במעשי חמאס או הסיתו נגד חיילי צה"ל. הליכים רבים יותר, יותר ממאה, נפתחו נגד סטודנטים. הליכי המשמעת בקמפוסים הם מעין מסלול נוסף - עוקף משטרה ובית משפט - לבירור תלונות נגד סטודנטים ומרצים. מדובר בתלונות על דברים שאולי לא חוצים רף פלילי כלשהו, אך לשיטת המוסדות האקדמיים יש הצדקה לבחון אותם ולעתים אף לנקוט בגינם עונשים משמעותיים כמו השעיה ואף סילוק מהלימודים".

נתייחס כאן, לשם הדגמה, לסיפורה של המרצה ד"ר ורדה סעדה ממכללת קיי בנגב.

⁹⁷ לכתבה המלאה ראו [הפנייה להנהלת האוניברסיטה העברית בירושלים](#).

⁹⁸ לכתבה המלאה ראו [בצל ההלשנה, סטודנטים ומרצים מושעים בטענה לתמיכה בחמאס, ללא הליך הגנה](#).

בכתבה⁹⁹ בעיתון מעריב מיום 30.10.2023 נכתב על אירוע פיטור המרצה במכללת קיי: "המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי בבאר שבע הודיעה היום (שני – 30.10.2023) כי פיטרה חברת סגל ומרצה בתכנית הלימודים 'חינוך לגיל הרך' במכללה, בשל התבטאויות קשות שפרסמה בעיקר מאז תחילת הלחימה וגם לפני כן, נגד חיילי צה"ל".

לא נמסרה בכתבה תגובתה של המרצה להאשמות נגדה.

בשיחה אישית עם ד"ר שרף חסאן, יו"ר הוועד הערבי לחינוך בוועדת המעקב ביום 23.11.2023, הוא התייחס לסוגיה במילים אלה:

"לצערנו, תופעת הרדיפה הפוליטית לאנשי סגל ומרצים ערבים קיימת מאז שהתחילה המלחמה הנוכחית. היו מקרים שהגיעו לכלי התקשורת וגם לוועדת המעקב לענייני החינוך הערבי. אך בהחלט הגיעו לידינו גם מקרים בהם מרצים ביקשו לשמור על האנונימיות שלהם, וסיפרו לנו על הזמנתם להליכי בירור במוסדות האקדמיים שהם עובדים בהם בעקבות 'פרשנות לא נכונה' לדברים ששיתפו או כתבו ברשתות החברתיות לטענתם. מרצים סיפרו על אווירה קשה שהם סובלים ממנה והרבה לחצים המופעלים עליהם שלא להתבטא או להיות זהירים. הליכים לא פורמאליים היו גם כלפי מרצים שהגיעו עמדות המתנגדות למלחמה. מנגנונים אלה, בין אם פורמאליים ובין לא פורמאליים, מגבירים את הלחץ על אנשי סגל ערבים, וכן תורמים ליצירת אפקט מצנן. מנגנונים שפוגעים בצורה חמורה בחופש האקדמי ובמהות האקדמיה.

"התנהלות זו מצד אחד, פוגעת קשות בתחושת השייכות של המרצים למוסדות שבהם הם עובדים ובחלקם עם וותק ארוך. מצד שני, התנהלות זו מעיד בהחלט פיקוח חמור שמופעל על אנשי סגל ערבים.

"יש לציין, שהיו גם מרצים יהודים שלא התיישרו עם הקונצנזוס הישראלי ומצאו את עצמם עומדים בפני מתקפה ורדיפה כזו בתוך המוסדות שבהם הם מלמדים".

2.3 עורכי דין – מערכת המשפט והחוק

גל של הסתה ורדיפה מופנה גם כלפי עורכי דין ערבים מצד עמיתים שלהם. על פי דוח של ארגון "עדאלה" מיום 25.10.2023: "עו"ד סלאם ארשיד פנתה במכתב ליו"ר לשכת עורכי הדין¹⁰⁰ עו"ד עמית בכר בבקשה להגן על עורכי דין ערבים אשר נתקלים בגל הסתה חסר תקדים מעמיתים יהודים. ההסתה היתה על רקע שיתוף בהתבטאויות והבעת דעה בעניין המלחמה החוסים לחלוטין תחת זכותם החוקתית לחופש ביטוי פוליטי. מוטחות בעורכי דין ערבים האשמות שווא כמו 'תומכי טרור', 'טירוריסטים', 'בוגדים' וכיו"ב. בחלק מהמקרים עורכי הדין הערבים קיבלו איומים מעמיתיהם שיפנו להגיש תלונות נגדם בוועדת האתיקה".

לטענת עו"ד ארשיד: "המצב החמיר, כאשר יו"ר הלשכה עצמו, במקום לטפל בתלונות של עורכי הדין הערבים, הוציא הודעה באתר הלשכה תחת הכותרת: 'עדכון לגבי הטיפול בפוסט להבעת תמיכה בארגון הטרור חמאס'. בהודעה צוין שהלשכה פועלת לקידום תקנות לשעת חירום אשר יאפשרו השעיה מיידית של עורכי דין החשודים בפרסום דברי שבח, אהדה או עידוד למעשי הטרור ועבירות פליליות נוספות הקשורות בחוק למאבק בטרור".

2.4 סגל רפואי ערבי – מערכת הבריאות

מתחילת המלחמה, רופאות/ים ואחיות/ים ערבים מטפלים בנאמנות רבה בכל באי המערכת, כולל טיפול בחיילים פצועים ובנפגעי מעשי הזוועה מה-7.10.2023. עם זאת, גל ההסתה נגד ערבים שהציף את החברה

⁹⁹ לכתבה המלאה ראו [מכללת קיי פיטרה מרצה שהתבטאה נגד פעולות צה"ל](#).

¹⁰⁰ המכתב שנשלח מארגון עדאלה ליו"ר לשכת עורכי הדין מיום 25.10.2023: **נספח מס' 14**.

הישראלית הגיע גם אל תוך מערכת הבריאות. עם זאת, חשוב לציין שהיו גם התגייסויות מבורכות של רופאים ועובדים יהודים מתוך המערכת שעמדו לצד העובדים הערבים במטרה למנוע הסלמה נגדם ולשמור על מלכתיות ונייטרליות במערכת הבריאות גם בזמני מלחמה.

בכתבה¹⁰¹ באתר דה-מרקר מיום 29.10.2023 ציינה העיתונאית רוני לינדר ש"כ-40% מעובדי מערכת הבריאות – מהזוטרים ועד הבכירים ביותר – הם ערבים. כ-20% מהרופאות והרופאים בישראל הם ערבים, רבים מהם בעמדות הנהלה בכירות – ושיעור גדול אפילו יותר של אחים ואחיות, רוקחים ורוקחות, ועובדי מינהל ומשק. הערבים הם לא 'חלק' ממערכת הבריאות או אורחים בה – הם מערכת הבריאות עצמה, ובמשך שנים המערכת היא סמל לקיום משותף אמיתי".

היא מדגישה שמאז התחילה המלחמה אנשי צוות מתארים אווירה של פחד המוזן מהרשתות חברתיות, מה שמערער את מערכת הבריאות מן השלד והיא נמצאת בסכנת התפוררות.

נסקור כאן דוגמאות בשני ההיבטים:

א. גילויי גזענות, רדיפה, חשדנות והסתה נגד עובדים ערבים במערכת הבריאות
בכתבה שהתפרסמה בדה-מרקר מיום 29.10.2023 הועלו לא מעט דוגמאות תחת הכותרת "מבחן לדנ"א של מערכת הבריאות". לפי הכתבה, מאז ה-7 באוקטובר מצטברים עוד ועוד אירועים ורגעי מבחן למצב זה:

1. פשיטת קבוצות מ"לה פמיליה" על המרכז הרפואי שיבא – בעקבות שמועה כי מאושפז בו אחד ממחבלי החמאס – והטלת אימה על הצוותים והמאושפזים בבית החולים.
2. יריבות פנימית קשה בין אנשי ונשות צוות יהודים וערבים – שנעה בין חשדנות קשה לעוינות ואף עד לאיומים מפורשים. אחד המקרים הגיע עד כדי מעין 'השעיית-שדה' מהרגע להרגע של רופא ערבי בכיר, שתנהלה דרך הטוויטר של שר הבריאות אוריאל בוסו. השר דרש בבמה שחשופה לכל אזרחי המדינה מהנהלת שירותי בריאות כללית לפעול מול ד"ר עבד סמארה, שהביע לכאורה בפייסבוק תמיכה בחמאס (הנושא עדיין בירור משפטי ומשמעתי, הרופא מכחיש את המיוחס לו).
3. ד"ר סמארה, מנהל היחידה לטיפול נמרץ בבית חולים השרון, הושעה מתפקידו בימים הראשונים למלחמה בטענה מצד בית החולים שהוא הזדהה עם חמאס כארגון טרור. בעקבות כך, 9,108 אנשים חתמו על עצומה, בבקשה להחזיר את הרופא באופן מידי לעבודתו ולפרסם התנצלות מטעם משרד הבריאות על הכפשת שמו ומעמדו. פרטים על הסיפור שלו מופיע בעצומה.¹⁰²
4. הסיפור¹⁰³ של האחות דארין מלחמם מכפר ג'דידה מכר שעובדת באחד מבתי החולים בצפון, אשר עברה סדרת מתקפות והשפלות בעקבות הערה תמימה שהשמיעה באוזני חברה לעבודה.
5. באחד המקרים, אחות יהודיה סירבה לטפל במטופלים ערבים, ובעקבות כך אחות ערבייה מאותה המחלקה החליטה להתפטר.

¹⁰¹ לכתבה המלאה ראו [הערבים הם לא "חלק" ממערכת הבריאות - הם המערכת. פגיעה במרקם הזה היא סכנה קיומית.](#)

¹⁰² פרטי הסיפור – [עצומה](#).

¹⁰³ הסיפור של האחות דארין מלחם – ["שברו אותי. הרסו לי את החיים שלי. כואב לי שהנהלת בית החולים לא תמכה בי. אחרי עשרים שנה."](#)

6. רופא ערבי בכיר ואהוד פרסם בפייסבוק הפרטי שלו פוסט על סבל הילדים בעזה, וגילה כי קולגות יהודים כינו אותו "תומך טרור" ופרסמו את הטלפון שלו לכל המעוניין.

7. אחד מבתי החולים נאלץ להבריח משטחו רופאה ערבייה אחרי שקולגה שלה טענה ברשתות החברתיות שהיא תומכת טרור על סמך פוסט שהעלתה שנים קודם לכן.

8. עובד קבלן ערבי באחד מבתי החולים צולם כשהוא מקלל יהודים, נעצר ותועד בטוויטר של השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר כשהוא אזוק מתחת לדגל ולהמנון הישראלי.

9. באחד מבתי החולים רופא ערבי סיפר שחולים יהודים ביקשו שלא יטפלו בהם רופאים ערבים¹⁰⁴

10. מקרה נוסף אירע כלפי חולה ערבייה, כפי שח"כ אחמד טיבי חשף את סיפורה:

11. אנשי צוות, יהודים וערבים, מתארים אווירה של פחד, חשדנות ואימה במערכת, כשהמוקד הוא הרשתות החברתיות. גולשים גוללים אחורה בזמן בעמודי פייסבוק של חבריהם לעבודה ומחפשים שם עדויות שמעידות לכאורה על תמיכה בארגוני טרור.

12. עובדים ערבים מביעים חשש להגיע לעבודה מחשש כי יפגעו בהם בדרך.

13. עובדים ערבים מפחדים לעבוד עם חבריהם למחלקה, שכן אלה מגלים כלפיהם עוינות גלויה.

14. עובדי בית חולים טוענים שקיבלו יחס עוין וחשוד מצד חולים או מצד קולגות או מהממונים עליהם.¹⁰⁵

בשיחה אישית עם פאתן גטאס, ראש ועדת המעקב לענייני בריאות, מתבהרת אווירה כללית מתלהמת כלפי הצוותים הרפואיים וגם כלפי חולים ערבים. לטענתו, הוועדה עוקבת אחרי 50 מקרים לפחות הנוגעים להסתה, יחס מפלה או רדיפה בתוך המערכת. מקרים אלה קשורים הן ברופאות ורופאים, אחים ואחיות, והן בחולים ערבים.

¹⁰⁴ לכתבה המלאה ראו [גילויי גזענות בבתי החולים: "ביקשו שאף ערבי לא יטפל בהם"](#).

¹⁰⁵ לכתבה המלאה ראו ["גם כשאנחנו מטפלים בפצועים יהודים מסביב לשעון, מסתכלים עלינו בחשדנות"](#).

לאור שרשרת אירועים מצערים כדוגמת האירועים לעיל אשר דווחו לוועדת המעקב לענייני בריאות, הפועלת תחת המטרייה של ועדת המעקב העליונה, הוציאו מטעמם מכתב¹⁰⁶ ביום 19.10.2023 לשר הבריאות, למנכ"ל משרדו ולכל בתי החולים והקופות בארץ בסוגיה ועודדו אותם לפעול למנוע הידרדרות המצב במערכת הבריאות. חתמו על המכתב 18 ארגונים ערבים ויהודים.

לצד כל זה, התרחש ביום 4.11.2023 אירוע חריג¹⁰⁷ במסגרתו נקטו עובדי מערכת הבריאות עמדה פוליטית חד-משמעית. במכתב¹⁰⁸ שעליו חתמו כ-100 רופאים ופרופסורים מתוך מערכת הבריאות, נקטו החותמים עמדה ביחס למלחמה וביקשו מצה"ל להפציץ את מפקדות החמאס בבתי החולים בעזה.

מכתב הרופאים עורר סערה גדולה במערכת הבריאות ומחוצה לה. רופאים ערבים ראו בהצהרה זו פגיעה ביסודות האתיקה המקצועית של מקצוע הרפואה. ועדת המעקב לענייני בריאות הפועלת תחת ועדת המעקב העליונה לערבים בישראל, פנתה ביום 5.11.2023 בתלונה¹⁰⁹ לוועדת האתיקה של הסתדרות הרופאים, על כך שהתנהגות זו מנוגדת לכללי האתיקה של מקצוע הרפואה, ואכן ועדת האתיקה הגיבה במכתב 'נזיפה'¹¹⁰ תקיף נגד הרופאים שחתמו על המכתב.

ב. גילויי סולידריות בתוך מערכת הבריאות:

לצד הידיעות שצינו לעיל על אירועים קשים בתוך מערכת הבריאות התגלו לא מעט מפגני סולידריות בין עובדי המערכת יהודים וערבים כאחד. **נסקור בפרק זה מספר דוגמאות:**

1. שר הבריאות ח"כ אוריאל בוסו הוציא הודעה¹¹¹ לעובדי המערכת ביום 29.10.2023 בעקבות קולות הכאב, התסכול והחשש שעלו מתוך המערכת. הוא הדגיש בהודעתו את חשיבותה של מערכת הבריאות והתייחס אליה כאי של שפיות בתוך המלחמה הנוכחית. לדבריו, מערכת זו היא הערובה לחוסן לאומי של מדינת ישראל בעיתות חירום ושגרה, וזה הסימן ליכולת שלנו לחיות יחד בעתיד.

2. בכתבה של דה-מרקר מיום 29.10.2023¹¹² נכתב כי משרד הבריאות מודעים לתמונת המצב בתוך מערכת הבריאות. על פי הכתבה: "לדברי ד"ר ספי מנדלוביץ', המשנה למנכ"ל משרד הבריאות, 'אנחנו לא שאננים. כבר התחלנו לעבוד על צוותים ייעודיים שיעסקו רק בסוגיה הזאת ויוכשרו למתן מענה לאירועים שמתרחשים בארגוני הבריאות. הם יהיו בקשר שוטף עם השטח ויאפשרו שיח על נושאים קשים, וביום שאחרי יפעלו כדי לוודא שתפיסת הגיוון שלנו תמשיך לבנות אמון וחוסן. הדגש הוא בעיקר על התבטאויות ברשתות החברתיות ומשפטי שדה שמתרחשים בעקבותיהם – עניין שמלבה יצרים ומלווה את המערכת עוד מתקופת צוק איתן אך מגיע כעת לשיא'. לדבריו, 'יש לנו גבולות ברורים של מותר ואסור בשיח, ואני חייב לציין שעד כה הרוב המכריע (למעלה מ-90%) של הפוסטים והאמירות שהיו לגביהם תלונות התבררו כאמירות לא מפלגות ולא מסיטות'.

3. ד"ר תמר קרני, מ"מ יו"ר הלשכה לאתיקה נלחמה לשמור על מוסריות הרופאים במערכת הבריאות. היא הוציאה מכתב¹¹³ נזיפה במאה רופאים שחתמו על מכתב תמיכה בצה"ל ובהפצצות שלו בבתי חולים

¹⁰⁶ מכתב הוועד הערבי לענייני בריאות לשר הבריאות – נספח מס' 16.

¹⁰⁷ לכתבה המלאה ראו [רופאים ופרופסורים – הפציצו את מפקדות החמאס בבתי חולים בעזה](#).

¹⁰⁸ המכתב המלא של הרופאים התומכים בהפצצת בתי חולים בעזה – נספח מס' 17.

¹⁰⁹ מכתב הגינוי של הוועד הערבי לענייני בריאות למכתב 100 הרופאים – נספח מס' 18.

¹¹⁰ מכתב הנזיפה של ועדת האתיקה ברופאים שתמכו בהפצצת בתי חולים בעזה – נספח מס' 19.

¹¹¹ הודעת שר הבריאות – נספח מס' 20.

¹¹² לכתבה המלאה ראו [הערבים הם לא "חלק" ממערכת הבריאות – הם המערכת. פגיעה במרקם הזה היא סכנה קיומית](#)

¹¹³ מכתב הנזיפה ברופאים שחתמו על מכתב תמיכה בצה"ל בהפצצת בתי חולים בעזה – נספח מס' 18 (לעיל).

בעזה: "נדהמתי ונחרדתי לקרוא את מכתבם של קבוצת רופאים קטנה ושולית שחשבו שתפקידם זה לייעץ לצה"ל. לאור זאת, חשוב לי להדגיש שוב את תפקידנו. בזמן מלחמה נמשיך לדבוק בתפקידנו, נעניק טיפול רפואי, נשפר את איכות ואריכות חיי כל הזקוק לכך בהתאם לכללי האתיקה הרפואית. רופאי ישראל לא הסכימו אף פעם להיגרר להידרדרות מצפונית אשר האויב הגיע אליו וכך נמשיך לפעול."

4. פרופסורים ורופאים בתוך המערכת יצאו להגנת אנשי צוות ערבים. הם יצאו בקריאה ברורה למנוע גזענות נגד רופאים ערבים.¹¹⁴

5. עצומת תמיכה ברופא שהושעה בעקבות פוסט ברשתות החברתיות, ד"ר סמארה, שעליה חתמו 9,108 איש ערבים ויהודים.¹¹⁵

הממצאים הראשוניים בפרק זה מראים שקבוצות אלה מצאו את עצמן בחזית המשבר בעל כורחן, והם מצביעים על תמונת מצב עגומה כלפיהם שכוללת רדיפה, הסתה ופגיעה גם בביטחונם התעסוקתי.

לסיכום תמונת המצב בפרק זה, נביא שני מקורות שאיגמו מידע רליוונטי, כולל לקבוצות הספיציפיות שנידונו לעיל:

1. דוח מרכז של ארגון עדאלה סביב המעצרים והחקירות שהגיעו לטיפול הארגון מתחילת המלחמה ועד 13.11.2023

ראו הקישור המצורף: [דוח חקירות ומעצרים לאזרחים פלסטינים בישראל בצל המלחמה](#)

2. נתוני ה-dashboards של הוועד הערבי לחירום עד יום 16.11.2023:

הנתונים המופיעים כאן הם רק המקרים שהגיעו לטיפול הוועד, לכן ההנחה שבפועל קיימים מקרים רבים יותר.

ראו הקישורים המצורפים ללוחות הוועד הערבי לחירום לקבלת עדכון תקופתי בשלוש השפות:

[Arabic Dashboard](#)

[Hebrew Dashboard](#)

[English Dashboard](#)

להלן הלוח בשפה העברית עד 16.11.2023, כולל פירוט המידע שמופיע בו:

¹¹⁴ קישור לכתבה המלאה: [אנשי רפואה ואקדמיה: למנוע גזענות נגד רופאים ערבים](#).
¹¹⁵ לעצומת תמיכה בד"ר סמארה ראו <https://petitions.center/he/p/natural-rights>

פירוט הנתונים:

1. 208 אנשים נעצרו (אלה המקרים שדווחו לוועד).

סיבות:

- 147 – פרסום פוסטים ברשתות החברתיות
- 30 – השתתפות או ארגון אירוע מחאה
- 31 – אחר

2. 105 רדיפות במוסדות אקדמיים (אלה המקרים שדווחו לוועד)

סוג:

- 26 סטודנטים – הרחקה
- 79 – ועדות שימוע

מוסד אקדמי:

ב-28 מוסדות אקדמיים נתקלו סטודנטים ערבים ברדיפה.

מוסדות מובילים: מכללת בצלאל (15), מכללת גליל מערבי (12), אוניברסיטת תל אביב (10), אוניברסיטת חיפה (8), אוניברסיטת בן-גוריון (7) וביתר פחות מחמישה סטודנטים למוסד.

3. 43 כתבי אישום

4. 201 פוסטים מסיתים:

הרוב תועדו באינסטגרם ובטלגרם.

5. 106 פיטורים מעבודה:

60 מקרי פיטורים לאחר ועדת שימוע

46 מקרי פיטורים ישירים

6. 23 מקרי תקיפת עיתונאים ערבים**סוג תקיפה**

17% תקיפה פיזית

14% הפקעת ציוד

25% תקיפה מילולית

14% השמדת ציוד

13% עיכוב

9% מעצר

9% אחר

גורם תוקף

41% צבא

35% משטרה

19% אזרחים

5% אחר

תקיפת אזרחים (סעיף זה לא היה קיים בלוחות הוועד הקודמים) – 16**לסיכום תמונת המצב:**

תמונת מצב זו מצביעה על הידרדרות במצבה ובמעמדה של החברה הערבית במלחמה הנוכחית, וגם יחסיה עם החברה היהודית נמצאים בנקודת שפל חסרת תקדים.

לפיכך, חשוב שאנשי מקצוע ומומחים יתנו את הדעת ויציעו צעדים לפעולה ותוכניות להתמודדות עם הסוגיה כבר היום, כדי להבטיח ש"ביום שאחרי" נוכל כחברה ישראלית להתמודד יחד עם תוצאות המלחמה והשלכותיה על מרקם החיים המשותפים של אזרחי המדינה היהודים והערבים.

לאורך תמונת המצב צורפו מספר דוחות תקופתיים וגם תחקירים שערכו גופים בחברה האזרחית, גופים ציבוריים וגם אתרי תקשורת.

להלן רשימה מרוכזת:

1. [יחסי ערבים יהודים בישראל בתום שלושה שבועות למלחמה](#) – המרכז למחקרי ביטחון לאומי ואוניברסיטת תל אביב.
2. הרחבה נוספת להבנת אווירת ההסתה והרדיפה, מומלץ לקרוא את שני התחקירים המצורפים להלן:
 - א. [כך נראית רדיפה של ערביי ישראל](#) – מיום 2.11.2023 הארץ.
 - ב. [אני נגד מה שעשה החמאס, אבל ערביי ישראל לא אשמים](#) – מיום 3.11.2023 YNET.
 - ג. [בצל ההלשנה, סטודנטים ומרצים ערבים מושעים, בטענה לתמיכה בחמאס, ללא הליך הוגן](#) – הערה 89, עמ' 39.
3. דוח תמונת מצב 'המיגון במוסדות חינוך בחברה ערבית' – **נספח מס' 7**.
4. השפעת המלחמה על תעסוקה בחברה הערבית - סקר אל-פנאר – **נספח מס' 9**.
5. תמונת מצב סטודנטים ערבים בצל המלחמה - סקר אל-רואד המלא – **נספח מס' 14**.
6. דוח סיכום תקופתי לתיקי מעצר, חקירות ואזהרות לאזרחים הפלסטינים בישראל בצל המלחמה – דוח עדאלה – [דוח חקירות ומעצרים לאזרחים פלסטינים בישראל בצל המלחמה](#).

נספחים

מדינת ישראל
משרד הפנים
לשכת השר

י"א בחשוון תשפ"ד
26 באוקטובר 2023
0600-1046-2023-0015294

מר רן קוניק, ראש עיריית גבעתיים

הנדון: חובת הרשויות לנהוג בכבוד ובשוויון כלפי אזרחי כלל ישראל, יהודים וערבים כאחד

לצערי הרב, הובאה בפניי אמירתך מעיתון כלכליסט¹ לפיה "כרגע, נוכחות של עובדים ערבים היא בעייתית" זאת כחסבר להחלטתך להשבית אתרי בנייה, לצמצם נוכחות עובדים ערבים בפרויקט תשתית ואף בניקיון הרחובות. החלטה שמצטרפת להחלטות של ראשי רשויות נוספים להשבית אתרי בנייה בתקופה זו.

החלטות מעין אלו מרסקות את מרקם החיים המשותפים במדינה, פוגעות לא רק בפרנסתם של אותם עובדים (וכן של עובדים רבים אחרים שאינם ערבים) אלא בעיקר בכבודם ובזכותם החוקתית לשוויון. בכך, ההחלטה משחקת לידי אייבוי שמבקשים לזרוע פירוד ואיבה בין אזרחי ישראל.

חובה עלינו לומר ולשכנע ולציין גם את המובן מאליו – לגבי קיום איסור חמור לפגוע בפרנסתו של אדם על רקע מוצא, לאום או דת. זאת, בין אם הפגיעה היא באופן ישיר (באמצעות פיטורים) או עקיף, כך שעובדים ממוצא מסוים לא יוכלו לעבוד בעיר או באתר בנייה או עסק. הרברים נכונים לגבי עובדי הבניין כפי שהם נכונים לעובדים במקצועות אחרים.

דווקא בתקופה קשה זו בתולדות עמנו ובתולדות המדינה על כלל אזרחיה, חשוב לשמור על זכויות כלל אזרחי המדינה, להרגיע ולתמוך בציבור ולא לשלח ולחסות. בין קרבנות מתקפת הטרור הרצחנית ביום שבת השביעי באוקטובר ושיגורי הרקטות היו ערבים ישראלים לא מעטים. בין המצילים הניבורים, הרופאים והאחיות שפעלו להצלת נפשות היו ערבים רבים. שומה עלינו לזכור זאת ולא להסית איש כנגד רעהו. בין הגורמים הרבים בולט סיפורו של עווד דראושה ז"ל, תושב אכסאל, נהג אמבולנס וחובש שעסק בהצלת חייהם של הנפגעים במסיבה ברעים בשעה שנרצח ע"י בני עוולה. המחשבה על כך שבני משפחתו ייחשבו לחשודים ומוקצים בעיר גבעתיים בשל מוצאם היא מחשבה בלתי נסבלת.

אבקש שתתיק דברים אלו לתשומת לבך, הוראה גורפת שלא להתיר לעובדים להגיע למקום עבודתם או לסגור אתרים, על בסיס דתי או אתני, הינה פעולה שלא בסמכות הרשות המקומית אשר פוגעת קשות בעקרונות השוויון ובזכויות היסוד ובעקרונות מוסר בסיסיים. אזכיר פעם נוספת, בהמשך למכתביי אל ראשי הרשויות בשבועיים האחרונים, כי לשכתי ומשרדי, ולשכת מנכ"ל משרד הפנים, פתוחים בפניכם לכל בקשה והיוועצות.

בברכה,

חה"כ משה ארבל

שר הפנים

¹ ראש עיריית גבעתיים: "צמצמנו את נוכחות העובדים הערבים, כרגע היא בעייתית", כלכליסט, 25.10.23, <https://www.calcalist.co.il/real-estate/article/s15g11hlzt>

Adalah The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel

عدالة المركز القانوني لحقوق الأقلية العربية في إسرائيل
 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל(ע"ר)

2.11.2023

לכבוד,	לכבוד,	לכבוד,
מר יעקב שבתאי	עו"ד עמית איסמן	עו"ד גלי בהרב מיארה
מפכ"ל המשטרה	מרקליט המדינה	היועצת המשפטית לממשלה
באמצעות פנייה מקוונת	בדוא"ל: state-attorney@justice.gov.il	בפקס: 02-6467001

דחוף!

הנדון: דרישה לפתיחה בחקירה מיידית בנסיבות האירוע מיום 28.10.2023 במכללת נתניה

בשם איגוד הסטודנטים הערבים במוסדות להשכלה גבוהה, הרינו לפנות אליכם בבקשה לפתוח בחקירה מיידית בנסיבות האירוע מיום 28.10.2023 במהלכו ניסתה קבוצה של מתפרעים יהודים לפגוע בסטודנטים הערבים המתגוררים במעונות מכללת נתניה, וזאת ממניעים גזעניים ועל רקע שיוכם הלאומי, כפי שיפורט להלן:

- ביום 28.10.2023, סמוך לשעה 20:30 לערך, התרחש אירוע מסכן חיים, במסגרתו התקהלו מאות מתפרעים יהודים בכניסה למעונות מכללת נתניה, בכתובת החינוך העברי 4, קריית השרון, נתניה. קהל המתפרעים קרא לפינוי המעונות מתושביהם הערבים, ופתח בקריאות מסיתות אשר כללו "מוות לערבים", "אימא שלכם זונה", "שיישרף לכם הכפר" ועוד קריאות המזוהות עם קבוצות ימניות קיצוניות בדמות "הוא לא נביא בסך הכל עוד ערבי, יש לו שפם עם פרעושים והוא מוכר גבינת עזים" ועוד. קריאות אלו הופנו ממניעים גזעניים לעבר קבוצה של עשרות סטודנטים ערבים שהסתגרו והסתתרו מפני הקהל המתפרע בתוך אחד הבניינים של המעונות.
- האירוע היה בחלקו מתועד בווידאו, וחלקים ממנו פורסמו ברשתות חברתיות ובכלי התקשורת השונים. בכדי לעמוד על נסיבותיו של האירוע ראו להלן קטע וידאו שפורסם על ידי קבוצת "חדשות בזמן בטלגרם – קבוצת החדשות הגדולה בישראל" (להלן: "חדשות בזמן"), ובו נראים עשרות אנשים החוסמים את כניסת המעונות וצועקים "מוות לערבים" בקישור הבא: <https://bit.ly/499W8nQ>.
- התיעודים מהאירוע מעלים כי היה בין המתפרעים מי שהצטייד בנשק, אלות ועוד אמצעי תקיפה. מה גם שחלקם אף ניסה לפרוץ את דלתות הבניין בו הסתתרו הסטודנטים הערבים בניסיון לפגוע בהם פיזית, להסב להם נזק, ולסכן את חייהם (ראו קטע וידאו שפורסם בקבוצת חדשות בזמן ובחדשות ערוץ 12, ובו נראו הסטודנטים הערבים מסתתרים בתוך הבניין, כאשר חלק מהמתפרעים מנסים לפרוץ את הדלתות בקישור הבא: <https://bit.ly/46ZU7cE>). המתפרעים לא הסתפקו בחסימת הכניסה הראשית של המבנה שבו

P.O. Box 54 Haifa 3100001 Israel | Tel: (972)-4-950-1610 | Fax: (972)-4-950-3140

حييفا 3100001، ص.ب. 54 | هاتف 04-9501610 | فاكس 04-9503140
 חיפה 3100001, ת.ד. 54 | טלפון 04-9501610 | פקס 04-9503140

Email: adalah@adalah.orgwww.adalah.org

התאספו הסטודנטים הערבים, אלא הם אף חסמו את הכניסה האחורית כדי לסכל כל ניסיון שלהם להימלט מהמקום.

4. במזל רב, האירוע הסתיים ללא נפגעי גוף, וזאת לאחר כשלוש שעות מתחילתו, ולאחר הגעתם של כוחות המשטרה אשר הצליחו, לאחר מספר ניסיונות, לפנות את הסטודנטים הערבים מהמקום. אף הפינוי על ידי המשטרה לא מנע מחלק מהמתפרעים לרדוף אחרי הרכבים בניסיון נוסף לתקוף, ממניעים גזעניים, את הסטודנטים הערבים בתוכם (ראו סרטון שפורסם בקבוצת "בטלגרם KodKod" המתעד את המתפרעים רצים אחרי ניידות המשטרה בקישור הבא: <https://bit.ly/45WlgLW>).

5. ברי כי, אין המדובר באירוע ספונטני שהתפתח בלחץ של הרגע, אלא עולה חשש כבד כי המדובר באירוע שקדם לו תכנון, ובמסגרתו קשרו המשתתפים קשר לבצע את מעשיהם, כאשר על כך ניתן ללמוד מצילומי מסך שדלפו לתקשורת מהתכתבויות בקבוצות וואטסאפ בשם "וולטרים נתניה", שחלק מחבריה היו מעורבים באירוע, וניתן להתרשם כי הם תכננו ותיאמו יחד את הגעתם למקום, והצהירו על כוונתם לפגוע בערבים השוהים במקום.

רצ"ב העתק מההתכתבות הוואטסאפ בקבוצת "וולטרים נתניה" מיום 28.10.23, מסומן נספח א'.

6. האמור מקבל משנה תוקף נוכח העובדה כי עולה חשש כבד שהעניין של פינוי המעונות מדייריהם הערבים לא עלה רק באותו ערב ובמסגרת אותו אירוע אלים, אלא קדם לו שיח הן ברמה של ההנהלה של המעונות ועיריית נתניה עצמה, והן ברמה של קבוצות פעילים בעיר.

7. על כך ניתן ללמוד מחומרים שעל פניו הודלפו לתקשורת, ביניהם מסמך סיכום ישיבת ביטחון מכללת נתניה מיום 18.10.2023, כעשרה ימים לפני האירוע, ממנו עולה כי סוכם בין היתר כי, "אין יותר סטודנטים במעונות, המעונות משמשים לאירוח משפחות מהעוטף ומקומות אחרים", וכאשר בין המשתתפים בפגישה נכחו פרופ' הרט, נשיא המכללה, נוסף לנציגים של קבוצות "אזרחים מגנים על קריית השרון" ו-"חמושי מזרח נתניה". הבטחה זו לפינוי המעונות עוד מוזכרת בהתכתבות בקבוצת וואטסאפ אחרת מיום 28.10.23, שגם היא הודלפה לתקשורת, ובה מתייחס אחד ממשתתפי הקבוצה להבטחה לפינוי המעונות שניתנה מקודם כביכול על ידי גבי מרים פיינברג, ראשת העיר נתניה, כשבוע וחצי לפני האירוע.

רצ"ב סיכום ישיבת ביטחון מכללת נתניה מיום 18.10.2023, מסומן נספח ב'.

רצ"ב צילום המסך של התכתבות הוואטסאפ, מסומן נספח ג'.

8. אף במהלך האירוע עצמו, נאמה ראשת העיר נתניה, גבי מרים פיינברג אל מול קהל המתפרעים, וצינה בפניהם כי הסטודנטים יפנו מהמעונות, ובמקומם יאוכלסו מפונים מהדרום, באומרה: "מפנים את המעונות ומאכלסים שם מפונים מהדרום...". עוד אמרה "תירגעו, זאת החלטה שהתקבלה עם צאת השבת; תירגעו. היום בערב – היום בערב הוחלט לפנות את המכללה לחלוטין". (להלן סרטון שגבי פיינברג העלתה לעמוד הפייסבוק הרשמי שלה, ושבו מתועדים דבריה מהנאום המדובר בבקישור הבא: <https://bit.ly/3QELaPU>).

9. האמור לעיל מעיד באופן שאינו משתמע לשני פנים כי האירוע ביום 28.10.23 לא צמח יש מאין, וכי להתפרעות האלימה ולניסיון הפגיעה בסטודנטים הערבים דיירי המעונות קדם שיח סביב פינוי המעונות, אשר הוביל לשיח האלים והמסית כנגד הסטודנטים הערבים, ולניסיון הפגיעה בהם וסיכון חייהם וביטחונם.

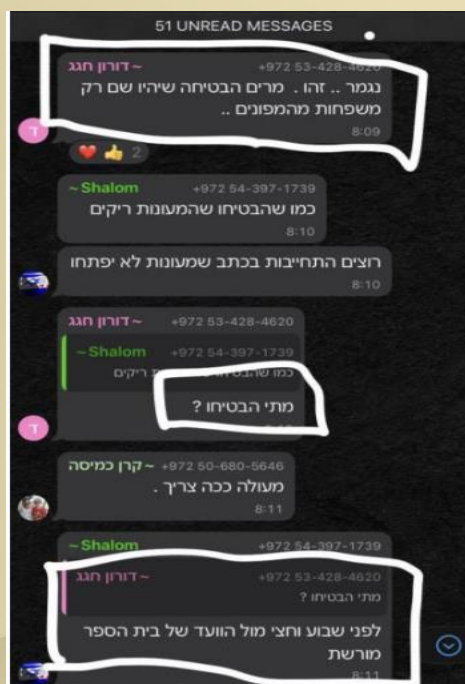
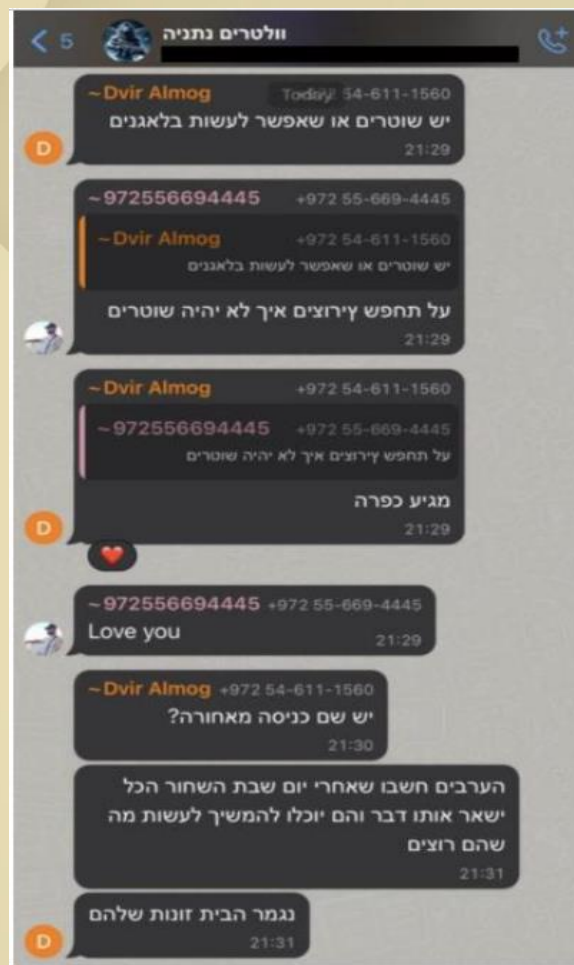
10. האירוע האלים והחמור מיום 28.10.23 מחייב פתיחה בחקירה מיידית, כאשר תפקידה של המשטרה, כפי שמוגדר בסעיף 3 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], תשל"א-1971, הינו "[...] מניעת עבירות ובגילויין, בתפיסת עבריינים ובתביעתם לדין, בשמירתם הבטוחה של אסירים, ובקיום הסדר הציבורי ובטחון הנפש והרכוש". בנסיבות העניין, התיעודים החזותיים של האירוע מעלים חשד כבד לביצוע עבירות קשות מהקוד הפלילי, לרבות: קשירת קשר לביצוע פשע או עוון לפי סעיף 499 לחוק העונשין, התשל"ז-1979 (להלן: "חוק העונשין"), התפרעות לפי סעיף 152 לחוק העונשין, ניסיון תקיפה מחמירה בנסיבות מחמירות לפי סעיפים סעיף 329(א)(2)+29+25 לחוק העונשין, לצד עבירות הסתה לפי חוק המאבק בטרור, התשע"ו-2016 ועוד. לא למותר להזכיר כי חובה על הרשויות לפתוח בחקירה במקרה דנן, וזאת כמצוותו של סעיף 59 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, הקובע כי "עדע למשטרה על ביצוע עבירה, אם על פי תלונה ואם בכל דרך אחרת, תפתח בחקירה; אולם בעבירה שאינה פשע רשאי קצין משטרה בדרגת פקד ומעלה להורות שלא לחקור אם היה סבור שנסיבות העניין בכללותן אינן מתאימות לפתיחה בחקירה או אם היתה רשות אחרת מוסמכת על פי דין לחקור בעבירה".

11. חקירת אירוע זה, והעמדה לדין של המשתתפים בו, מתבקשת גם כן לאור מאפייניו הלאומניים והגזעניים, במיוחד בתקופה רגישה זו, בה האזרחים הערבים מוצאים את עצמם כטרף קל להסתה נגדם בשל שיוכם הלאומי, ולניסיונות הפגיעה בהם מצד קבוצות קיצוניות כאלו או אחרות, ומסתובבים עם תחושה עמוקה של העדר ביטחון אישי בבתיהם, ביישובי מגוריהם, במקומות העבודה, במוסדות לימודיהם ועוד. הימנעות מפתיחה בחקירה ביחס לאירוע מסוכן זה ונקיטה בחליכים נגד אותו המון פרוץ רק תגביר את תחושת ההפקרה מצד המשטרה אותה חש הציבור הערבי באופן כללי, ובתקופה קשה זו בפרט, ויהא בה משום מסר מעודד לאותם יחידים ואו קבוצות שניתן לפגוע בערבים בשל מוצאם, בידעם כי הם לא יישאו בדין בגין מעשיהם.

לנוכח האמור לעיל, הנכם מתבקשים לפעול לאלתר לפתיחה בחקירה פלילית נגד כלל המעורבים באירוע האלים מיום 28.10.23, לפעול להעמדתם לדין בגין מעשיהם במהלך האירוע ועובר לו ולהודיענו על כך בהקדם.

בכבוד רב,

נארימאן זועבי-שחאדה, עו"ד

סיכום פגישת בטחון במכללת נתניה

תאריך: יום רביעי' ג' חשוון תשפ"ג 18 אוקטובר 2023

נוכחים:

פרופ' קרן, נשיא המכללה
אוהד אגלשטיין, קצין בטחון המכללה כ"ד 054-692-9244
שמאל למי, אחראי מעונות מטעם איסת"א
בכירים נוספים מן המכללה
תומר דוק, שוטרי קהילתי
ד"ר אלי רון, נציג קבוצת "אזרחים מגנים על קריית השרון" ו"חמשי מזרח נתניה"

דברי נשיא המכללה:

- המכללה היא מכללה יהודית במדינת ישראל והמדיניות שלה היא בהתאם
- נתל דגלי ישראל ונספים לצורך חיזוק הגוראות שאנחנו מכללה יהודית
- כל המכללה תרושת במחלמות אבטחה נספחת כך שלא תישאר פינה שאינה מחולקת
- יש לנו אפס סובלנות כלפי סטודנטים שנואי המדינה והתבטאויות נגד המדינה
- כל התבטאות תומכת טרור של סטודנט מטופלת במלא החומרה כולל הדחה לצמצומת מהמכללה
- כמעט כל שוטרי המכללה, האחראי נלכח הוא שוטרי המכללה ונציגו נציג המכללה
- אין יותר סטודנטים במעונות. המעונות משמשים לאירוח מפגים מן העוטף ומקומות אחרים
- המכללה מנסה להשיג כל הכרחות כזו וכל אירוע חריג
- כל אירוע חריג שתושבי השכונה רואים במכללה מוחלף לדוק דוק ט' המסמך (100)

סיכום:

הביטחון האישי של הציבור בקריית השרון בכלל ובבניינים המסומנים למכללה חשבים למכללה. נשיא המכללה נצות העובדים מדעים היטב לחששות שהביעו תושבים כאן ועושים רבות על מנת לוודא ש הביטחון האישי של כלם לא יפגע. מה עוד שכיום אין יותר סטודנטים במעונות.

בברכה,

ד"ר אלי רון כ"ד 054-579-8758

13 בנובמבר 2023

לכבוד
המפקח הכללי של המשטרה
רנ"צ יעקב שבתאי
משטרת ישראל – המטה הארצי
קרית הממשלה
ירושלים

לכבוד
פרקליט המדינה
עו"ד עמית איסמן
פרקליטות המדינה
רח' צלאח א דין 31
ירושלים

לכבוד
היועצת המשפטית לממשלה
עו"ד גלי בהרב מיארה
פרקליטות המדינה
רח' צלאח א דין 31
ירושלים

מכובדי,

הנדון: פגיעה בחופש הביטוי וההפגנה בזמן המלחמה

בשם פירמות עורכי הדין המצוינות מטה, אנו מתכבדות. ים לפנות אליכם בדברים הבאים:

ביום 7 באוקטובר 2023 מצאה ישראל את עצמה תחת מתקפת טרור אלימה ורצחנית כמותה לא הכרנו. מאותו יום, מצויה ישראל במלחמה קשה וממושכת עם החמאס, תנועת טרור שאינה בוחלת באמצעים, לרבות רצח נפשע של אזרחים, חטיפתם והחזקתם של בני ערובה ובהם תינוקות חסרי ישע, ילדות וילדים, נשים וגברים בכל טווח הגילאים.

ישראל איחדה כוחות מול האויב. הצבא, המשטרה, עולם העסקים והחברה האזרחית כולה משלבים ידיים כדי לנצח, גם במחיר אבדות בנפש, ותוך הפגנת מעשי גבורה, נחישות, שיתוף פעולה וניסיון להימנע ממחלוקות פנימיות בתוך הבית. **הכל על מנת לוודא כי הבית ימשיך לעמוד איתן ויציב.**

הבית - משמעו מדינת ישראל, מדינה דמוקרטית, מדינת העם היהודי.

לחרדתנו הרבה, דווקא בימי מלחמה אלה, אנו עדים בתכיפות גוברת והולכת לפגיעה משמעותית בזכויות שהן מאדני הבסיס של הבית.

אנו עדים יותר ויותר לאלימות בוטה מצד המשטרה, הן אלימות פיזית כלפי מוחים, ות, הן איסורים על פעולות מחאה לגיטימיות והן מעצרים וחקירות כנגד אזרחים ואזרחיות בשל כך שהביעו עמדה. אלימות זו - הפסולה ומגונה כשלעצמה - מחווה גם פגיעה קשה בחופש הביטוי וההפגנה. הנה מספר דוגמאות - ואלה דוגמאות בלבד - שפורסמו בתקשורת ובמדיה החברתית:

- מאבטח של שר הנגב, הגליל והחוסן הלאומי, יצחק וסרלאוף, תקף אזרח שרצה לרסס בקרבת ביתו את הכתובת "1400", כמספר הנספים במלחמה. נזכירכם - משטרת ישראל כבר עיכבה לחקירה בתחילת חודש ספטמבר השנה, עוד לפני פרוץ המלחמה, אזרח שביקש לתלות כרזות מחאה ליד בית השר.
- שוטרים מנעו הפגנה למען החטופים מול ביתו של השר יריב לוין בתואנה שהמפגינים מפריעים את מנוחתו בהקראת שמות חטופים (!)
- שוטרים דרשו מאזרחים להסיר שלטים בנושא החטופים שתלו בשבת בבוקר מול אולפני ערוץ 14 במודיעין (ישראל היום, 11.11.2023). כאשר בחו"ל קורעים מפגינים פרו-פלסטינים שלטים כאלה, אנו רואים בזה ביטוי לאנטישמיות ולשנאת ישראל - כיצד זה קורה ששוטרים בישראל דורשים מאזרחי המדינה לעשות אותו דבר ממש?!

- אורחית שריססה את הכתובת "1400" ליד ביתו של ח"כ שלום דנינו בדרום, נעצרה ואף הובאה להארכת מעצר, משל לא היה למשטרה דבר חשוב יותר לעסוק בו בימים אלה מהעבירה הנידחת של השחתת פני מקרקעין ([כאן](#) 11, 9.11.2023).
- שוטרים תועדו מרחיקים בכוח מופרז מפגינים שקטים ומבוגרים בירושלים, בחפנה מעוטת משתתפים שאינה טעונה רישיון כלל.
- שוטרים ביקשו למנוע ממפגינים למען החטופים הגעה לקרבת הבית שאליו עבר בעצם ימי המלחמה ראש הממשלה, בנימין נתניהו. אחרים שהפגינו מול ביתו ברחוב עזה בעיר בקריאות שיתפטר, נעצרו ([ישראל היום](#), 4.11.2023).
- מפגינה שהקריאה טקסט ליד ביתו של ח"כ דני דנון ברעננה, בטקס הדלקת נרות לזכר הנרצחים בעוטף עזה, עוכבה לחקירה במשטרת כפר סבא בחשד להפרעה לסדר הציבורי, כשנשארה לבדה לשמור על הנרות.
- אורח שהעלה פוסטים במרשתת – גם אם שנויים במחלוקת – נעצר בעבירה של "גילוי החלטה לבגדוד", וזאת, למיטב ידיעתנו, לאחר התנגדות של הפרקליטות לחקירתו בעבירת הסתה.
- נראה כי המשטרה, סבלנית עוד פחות מכך למחאות ערביי ישראל נגד המלחמה בעזה והיא פועלת לסכלה. לחלן דוגמאות אקראיות לכך –
- ב-17.10.2023 פרסמה משטרת ישראל סרטון בשלוש פלטפורמות ברשתות החברתיות שהיא מנהלת בשפה הערבית (הסרטון [בפייסבוק](#), [בטוויטר](#) ו**בטיק-טוק**). בסרטון אומר מפכ"ל המשטרה יעקב שבתאי: "אנחנו במצב לחימה, מבחינתנו ההנחיות הן חד משמעיות, אפס סובלנות לכל אירוע. לא הסתה, לא של האחות, לא של הרופא, לא של הזמרת. אין אישור לביצוע המחאות, והמחוז פה [מחוז חוף, הח"מ] הוכיח שהוא עושה את זה ביד רמה. אנחנו לא במצב של להתחיל לתת לכל מני כאלה לבוא להתעסק איתנו. כלומר דף הטיפול בנושא של אפס סובלנות הוא ברמה הכי גבוהה... מי שרוצה להיות אורח במדינת ישראל אחלן וסהלן, מי שרוצה להזדהות עם עזה מוזמן, אני אעלה אותו עכשיו על אוטובוסים שמפנים לשם, ואני אעזור לו להגיע לשם". המפורט הלאה מלמד שרוח המפקד חלחלה במהירות לשורות מטה.
- בחפנה שנערכה באום אל-פאחם נעצרו 11 מפגינים ועיתונאי, למרות שבאופן חריג לא הונפו דגלים כלשהם באותה חפנה ([העיר השביעית](#), 20.10.2023).
- בכירים בציבור הערבי עוכבו לחקירה לאחר שביקשו להפגין נגד המלחמה בנצרת, ובהם ח"כ לשעבר מוחמד ברכה, ראש ועדת המעקב של ערביי ישראל, וח"כ לשעבר סאמי אבו שחאדה, יו"ר בל"ד ([Ynet](#), 9.11.2023). בעקבות זאת נכנסה המשטרה לסניף חד"ש-מק"י בנצרת והסירה בו כרזות ושלטים ([נו הדר](#), 11.11.2023).
- כ-20 מפגינים נעצרו בשתי משמרות מחאה שקטות ליד תחנת המשטרה ברח' סלמה בתל-אביב, שהתקיימו בעקבות עיכובם לחקירה של הבכירים במגזר הערבי בנצרת. חלק מהעצורים נזקקו לטיפול רפואי בעקבות אלימות משטרתית. בתיעוד מהמקום נראה מפקד התחנה כשהוא צועק "מי שמצלם בטלפון – גם לקחת אותו", "אתם לא תפגינו מולנו בזמן מלחמה", ובעיקר לעבר השוטרים: "עוד מעצרים, עוד מעצרים" ([שיחה מקומית](#), 12.11.2023).
- נאסרו חפנות במגזר הציבורי הערבי בנימוק שהם יביאו לפגיעה בסדר הציבורי ברמה גבוהה של ודאות ([נו הדר](#), 6.11.2023).
- אין להתעלם מכך שאירועים אלה מצטרפים למארג שלם, הכולל, בין היתר, יוזמה (שעלתה, ולעת הזאת לא יצאה אל הפועל) להתיר למשטרה לפתוח באש חיה לעבר אזרחים ישראלים בתחומי מדינת ישראל, הצעות לתיקוני חקיקה המקלים על מעצרים והגשת כתבי אישום בגין עבירות הסתה, מדיניות של חלוקת כלי נשק לכל דכפין, וחשש כבד לקיומה של אכיפה בררנית, הפועלת כנגד מי שעמדותיו אינן תואמות את עמדות השלטון.
- אנו ערים לגמרי לכך שמדובר בתקופה מאתגרת במיוחד עבור משטרת ישראל, וכולנו מודעים לפעילותה המבורכת, כארגון, ולפעילות אנשיה, באופן אישי, למען שלום אזרחי ישראל באשר הם. ואולם, באלה אין כדי להצדיק פגיעה בחופש המחאה ובחופש הביטוי, נקיטת אלימות, ביצוע מעצרים בהעדר עילת מעצר, והגשת כתבי אישום חסרי בסיס נגד אזרחים ואזרחיות, אשר כל חטאם בכך שמצאו לנכון לצאת ולהתריע באופן פומבי כנגד סכנות האורבות, לדעתם, למדינת ישראל ולחברה הישראלית.

אנו מדגישים כי מניעת מחאה, כמו גם ביצוע מעצרים ונקיטת אלימות פיזית נגד אזרחים בימים קשים אלה – פוגעים פגיעה קשה במאבק הקיומי המשותף לחברה הישראלית, וגורמים לקרע ולשסע נוסף בעם. "אחדות העם" בימים אלה הינה לצורך הלחימה באויב, ואינה כוללת אחדות בחתבטאות כלפי השילטון.

כידוע, חופש הביטוי כמו חופש ההפגנה והמחאה - שהם זכויות יסוד בימים כתיקונם – עומדים למבחן דווקא בעיתות משבר ומצוקה, שבהן אירועי השעה מולידים מחלוקות. עמד על כך בית המשפט העליון בפוסקו ממש בימים אלה כי -

"בשעת מלחמה, במיוחד מלחמה כבדת דמים וכבדת ימים, הזכות לביקורת ציבורית ולמחאה הפוליטית לא נסוגה לאחור" (בג"ץ 8007/23 מפלגת חד"ש - החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון נ' מר יעקב שבתאי, מפכ"ל המשטרה, 14 (נבו 08.11.2023)

חופש הביטוי חל גם על התבטאויות קשות ומקוממות, וגם כשהדם רותח. המלחמה של כולנו על הבית היא גם מלחמה על רוחה של החברה הישראלית ועל חוסנה. חוסן זה כרוך בשמירה ובהגנה על ערכי היסוד המהווים את הבסיס לחברה דמוקרטית, ערכים המעוגנים במגילת העצמאות, בחוקי היסוד ובפסיקה עניפה של בית המשפט העליון.

אנו מבקשים מכל אחד מכם בנפרד, לנקוט את כל האמצעים שהחוק העמיד לרשותכם על מנת להבטיח את זכות המחאה וההפגנה במדינת ישראל, כמו גם את חופש הביטוי, ולעשות כל שנדרש על מנת למנוע אלימות ולהבטיח כי גם בעת צרה ומצוקה יישמר השיח הציבורי בלא מורא.

על החתום,

מיתר, עורכי דין	ארנון, תדמור-לוי	שבלת ושות'	משרד עו"ד פירון	נשיץ ברנדס אמיר ושות'
ארדינסט בן נתן טולידאנו ושות'	ברנע ג'פה לנדה ושות'	KRB	ברקמן ושות'	צמח שניידר ושות'

רصد "عدالة" لانتهاكات الحرب: مئات الحالات من الملاحظات متعددة الأشكال للمواطنين الفلسطينيين

في الأسابيع الثلاث الأخيرة، توالى إلى مركز عدالة توجّهات من شرائح مختلفة في المجتمع الفلسطيني في إسرائيل إثر تعرّض المواطنين لملاحظات متنوعة، سواء إن كانت جنائية أو ملاحظات في أماكن تعليمهم أو عملهم؛ وذلك على خلفية تعبيرهم عن آرائهم فيما يخصّ الأحداث الجارية في البلاد.

بالتعاون مع هيئة الطوارئ العربية، المنبثقة عن لجنة المتابعة العليا، واللجنة الحقوقية التي يرئسها "عدالة"، قام مركز عدالة برصد 161 حالة (لا يشمل شرق القدس) لإجراءات قانونية جنائية على خلفية الوضع الراهن، وذلك منذ تاريخ 7.10.2023.

تفاوتت الإجراءات القانونية ما بين استدعاء لتحقيق، اعتقال، تقديم لوائح اتهام وطلبات اعتقال حتى انتهاء الإجراءات القانونية، وما بين استدعاء "لمحادثات تحذيرية" من قبل الشرطة أو جهاز الأمن العام (الشاباك).

يشار إلى أنّ معظم الاعتقالات والتحقيقات تمحورت حول منشورات على مواقع التواصل الاجتماعي، وبشكل أساسي، على منصات فيسبوك، انستغرام، تيك توك وواتس آب. يدور الحديث في هذا السياق عن 58 حالة تم رصدها حتى اللحظة (نرجّح أن تكون الأرقام أكبر من ذلك). بالمقابل، جرت اعتقالات أخرى إثر المشاركة في وقفات احتجاجية. في هذا السياق، رصد مركز عدالة 22 حالة اعتقال، من بينها 12 حالة على خلفية مظاهرة أم الفحم (19.10.2023) وحدها.

معظم الشبهات التي وُجّهت أثناء التحقيقات دارت حول القيام مخالفة "تصرف غير لائق قد يؤدي إلى الإخلال بالأمن العام" وفقاً لقانون العقوبات، إضافةً إلى تهمة "التحريض على الإرهاب" و"التماهي مع منظمة إرهابية" وفقاً لقانون مكافحة الإرهاب.

وفقاً للرصد، أطلق سراح معظم الأشخاص الذين حُقق معهم أو تمّ اعتقالهم فوراً بعد التحقيق، ضمن وضع شروط مقيدة كالحبس المنزلي، الإبعاد، الكفالات والضمانات مالية. في 64 حالة على الأقل، تم تقديم طلبات للمحاكم لتمديد الاعتقال.

هذا وقُدّمت 11 لائحة اتهام ضد مواطنين فلسطينيين وذلك على خلفية منشورات على مواقع التواصل الاجتماعي. جميع لوائح الاتهام تشمل تهمة "التحريض على الإرهاب" و/أو "التماهي مع منظمة إرهابية" وفقاً لقانون مكافحة الإرهاب الذي تم تشريعه عام 2016، كما قُدّمت 8 لوائح اتهام أخرى ضد سكان القدس الشرقية، 6 منها على خلفية منشورات على مواقع التواصل الاجتماعي، ولائحة اتهام على خلفية إلقاء خطب في المساجد. في إحدى اللائحة الاتهام على خلفية خطب المساجد، استندت لائحة الاتهام على بند بقانون العقوبات يتطرق إلى "إظهار قرار بالخيانة"، وهي تهمة قد تصل عقوبتها إلى 10 سنوات سجن.

بما يخص التوزيع الجغرافي للمعطيات، فقد رُصدت 81 حالة في منطقة الشمال، 56 حالة في منطقة المثلث والمركز، و20 حالة في منطقة النقب (بالإضافة لحالات قليلة لم نستطع رصد المعطيات الجغرافية بها). أما في سياق التوزيع الجندري للحالات، فقد استهدفت الإجراءات القانونية نساءً في 40 حالة، وذلك مقابل 121 حالة استُهدف فيها رجال. أما لوائح الاتهام (لا يشمل شرق القدس) 6 منها قُدمت ضد نساء، و5 أخرى ضد رجال.

وعلى الرغم من تخصيص مركز عدالة طاقمًا لرصد حالات الاعتقال ومتابعة التطورات فيها، والعمل مع مجموعات المحامين المتطوعين من كافة مناطق البلاد والمنسقين المناطقيين، من المهم لنا أن نشدد على كون هذه القائمة جزئية ولا تعكس الصورة الكاملة، ونعزو ذلك للزيادة المستمرة في أعداد الحالات، كما إلى ارتفاع وتيرة الملاحقات القانونية التي نشهدها.

أما فيما يخص الطلاب، فقد شنت المؤسسات الأكاديمية حملة ضد الطلاب العرب وتم تقديم العشرات منهم لإجراءات تأديبية على خلفية مشاركتهم لمحتويات على صفحات مواقع التواصل الاجتماعي الخاصة بهم. في بعض الحالات قامت المؤسسات التعليمية بتعليق تعليمهم أو حتى فصلهم فعليًا، بدون سابق إنذار وقبيل إجراء جلسات تأديبية. من الجدير بالذكر أنه في الأيام الأخيرة هنالك عدة حالات قامت بها الشرطة بالتحقيق مع طلاب على خلفية نفس المنشورات المطروحة أمام اللجان التأديبية.

هذا ورصد مركز 99 حالة ملاحقة للطلاب بالمجمل، يمثل عدالة 83 منها. عدد الطلاب الذين تلقوا رسالة بتجميد تعليمهم حتى اللحظة هو 48 طالبًا، قامت "همخللاه لمنهال" بإيقاف 7 طلاب عن التعليم بشكل فوري ودون أي إجراء. عدد الطلاب الذين تلقوا دعوات لجلسة استماع هو 74، 41 جلسة منها قد عقدت بالفعل. أما بالنسبة لأعداد الطلبة الذين انتهت الإجراءات المأخوذة بحقهم في لجان الطاعة (مع إمكانية للاستئناف) فهم 14. في ثمانية من الحالات، انتهت الإجراءات بنتيجة مرضية تتراوح بين إغلاق الملف أو فرض عقوبات بسيطة. في خمسة حالات أخرى تم اتخاذ قرار بفصل 5 الطلاب فصلًا نهائيًا من أماكن تعليمهم. بينما في اثنتين من الحالات تم تعليق التعليم لمدة سنة دراسية أو فصل دراسي واحد، وهذه القرارات قابلة للاستئناف.

وتندرج كل هذه الإجراءات تحت أساليب القمع والاضطهاد السياسي التي يتعرض لها راهنًا المواطنون الفلسطينيون في إسرائيل على كافة شرائحهم. وتشمل هذه الإجراءات على استهداف الطلاب العرب الفلسطينيين في الجامعات والمؤسسات الأكاديمية الإسرائيلية، وإيقاف العمال الفلسطينيين عن العمل وطردهم من وظائفهم، وحملة التحقيق والاعتقالات على أساس تتبع المنشورات على وسائل التواصل الاجتماعي، وحظر الشرطة للاحتجاجات التضامنية مع غزة، وقمع حرية المحامين الفلسطينيين في التعبير، والتحريض ضد أفراد وضد ممثلي الأحزاب السياسية العربية الفلسطينية. تشكل هذه الإجراءات معًا حملة قمع صارمة ضد الفلسطينيين المواطنين في إسرائيل، كما وتشكل ملاحقة سياسية جماعية لهم.

معلومات أوفى،

لمى طه، مركزة الإعلام العربي

عدالة – المركز القانوني لحقوق الأقلية العربية في إسرائيل

lama@adalah.org

0546983888

נספח מס' 5: מכתב הבקשה לשלילת אזרחותה של השחקנית מייסא עבד אלהאדי

המכתב הופנה מהפנים חה"ב משה ארבל למנכ"ל רשת האוכלוסין וההגירה מיום 29.10.2023

מדינת ישראל
משרד הפנים
שר הפנים

י"ד בחשוון תשפ"ד
29 באוקטובר 2023

אייל סיסו, מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה

הנדון: הגשת בקשה לשלילת אזרחותה של מאיסא עבד אלהאדי

היום הוגש כתב האישום המצ"ב נגד הנאשמת שבנדון שמייחס לה עבירות חמורות ביותר של גילוי הזדהות עם ארגון טרור (שלוש עבירות) ושל הסתה לטרור (שתי עבירות) לפי חוק המאבק בטרור, התשע"ו-2016. מדובר במי אשר פרסמה בחשבונה ברשתות החברתיות ביום ה-7 באוקטובר, בשעה שקרבות עזים ניטשים בין כוחות צה"ל למחבלי חמאס בשטחי עוטף עזה ומאות גופות אזרחים ישראלים טרם נאספו וזוהו, דברי שבח, אהדה, עידוד והזדהות עם ארגון הטרור חמאס. הנאשמת הגדילה עשות והביעה דברי שבח ואהדה למעשה הטרור הנוראי, החמור בתולדות המדינה, ואף לעגה לאחת החטופות, אישה בת 85 שנחטפה מביתה בעזה, כמפורט בכתב האישום.

מדובר במעשים חמורים ביותר בכל עת, וודאי בשעה זו עת מצויה המדינה במלחמה קשה נגד ארגון הטרור, אשר תחילתה באותם מעשי רצח וטרור בשביעי באוקטובר. אין מחלוקת כי ביצוע מעשים שיש בהם משום הפרת אמונים למדינת ישראל בשעת מלחמה מהווה נסיבה משמעותית לחומרה שחובה לשקולה, כך גם נאמר ע"י הגורמים המשפטיים בפגישתנו עם שר המשפטים ונציגי היועצת המשפטית לממשלה שדנה בנושא זה ב-26 באוקטובר.

לאור האמור, אבקש כי תורה ללשכה המשפטית לבחון באופן מיידי את התקיימות התנאים לקידום שלילת אזרחותה הישראלית של הנאשמת בהתאם לתנאים הקבועים בחוק האזרחות, תשי"ב-1952. קיימת חשיבות רבה שבחינה זו תיעשה במהירות אשר תבהיר את חומרת המעשים הפסולים, את האופן בו רואה מדינת ישראל מעשים אלו ואת ציפיותיה מאזרחיה.

בברכה,

חה"כ משה ארבל

שר הפנים

העתק: עו"ד יוכי גנסיך, יו"ר הוועדה המייעצת לשר הפנים לענייני החלטות והגשת בקשות לחוק האזרחות

נספח מס' 6: מכתבי עדאלה בעניין הוראות פתיחה באש חיה

המכתבים מיום 26.10.2023 ו-27.10.2023

Adalah The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel

عدالة المركز القانوني لحقوق الأقلية العربية في إسرائيل
עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

27.10.2023

לכבוד
עו"ד גלי בהרב מיארה
חיועצת המשפטי לממשלה
פקס: 02-6467001
ובאמצעות פנייה מקוונת

לכבוד
מר בנימין נתניהו
ראש הממשלה
פקס: 02-5605000
דוא"ל: pmoh@pmo.gov.il
ובאמצעות פנייה מקוונת

לכבוד
שרי הממשלה
דרך מזכירות הממשלה
פקס: 02-5605000
ובאמצעות פנייה מקוונת

שלום רב,

- דחוף ביותר -

הנדון: הצעת החלטה לשינויים בהוראות פתיחה באש של המשטרה

לקראת ישיבת הממשלה ביום ראשון, 29.10.23, שצפויה לדון בהנחיות להקלה על שימוש בירי חי כנגד אזרחי המדינה ותושביה, נבקשכם בזאת שלא לאשר את ההנחיות דנן. ההנחיות כאמור תחיינה בלתי חוקתיות, נעדרות כל סמכות, ותחיינה מנגדות הן לפסיקת בית המשפט העליון והן לנורמות הבינלאומיות.

ביום ראשון הקרוב אמורה הממשלה לדון ולהצביע על הוראות שעה לשינויים בהוראות הפתיחה באש של המשטרה. על פי דווחים בכלי התקשורת, ההצעה מבקשת להקל על שימוש בירי חי.

עמדתנו בנושא פורטה במכתבנו מיום 26.10.2023 ליועצת המשפטית לממשלה ולשר לביטחון לאומי ומצורפת כאן לעיונכם.

לאור האמור לעיל ובמכתבנו המפורט והמצורף, הנכם מתבקשים בזאת שלא לאשר את ההנחיות המוצעות ולהנחות את המשטרה להימנע מפגיעה בבריאות או בחיי אזרחי המדינה ותושביה ולפעול בגדר סמכויותיהם שבחוק בלבד ובחתאם לנורמות הבינלאומיות בעניין. כמו כן נבקש לקבל העתק מהנוסח המוצע להנחיות.

בברכה,
סוהאד בשארה, עו"ד

P.O. Box 9744 Haifa 3109701 Israel Tel: (972)-4-950-1610 Fax: (972)-4-950-3140
חיפה 3109701, מ.ב. 9744 هاتف 04-9501610 فاكس 04-9503140
חיפה 3109701, ת.ד. 9744 טלפון 04-9501610 פקס 04-9503140
Email: adalah@adalah.org <http://www.adalah.org>

26.10.2023

לכבוד
מר איתמר בן גביר
הבר לבטחון לאומי
דוא"ל: sar@mops.gov.il

לכבוד
עו"ד גלי בהרב מיארה
היועצת המשפטית לממשלה
בפקס: 02-6467001
ובאמצעות מנייה מקוונת

שלום רב,

- דחוף ביותר -

הנדון: הצעת הנחייה להקל בהוראות פתיחה באשר של המשטרה

הרינו לפנות אליך בזאת בדרישה שלא לאשר את ההנחיות להקלה על שימוש בירי חי כנגד אזרחי המדינה ותושביה. שכן אישורן הוא לא חוקתי, הנחיות כאמור נעדרות כל סמכות ומנוגדות הן לפסיקת בית המשפט העליון וכן לנורמות הבינלאומיות. להלן נפרט:

1. שלוש פורסם בכלי התקשורת כי "היועמ"שית צפויה לפרסם הנחיה למשטרה הקובעת שבמצבי חירום, הכרוכים בסכנת חיים לשוטרים, יוכלו מפקדי מחוזות המשטרה להתיר ירי ברגלי מפגינים שיסכנו את הביטחון. יהיה להם היתר לעשות זאת בשני מקרים - אם אזרחים יפריעו לשיירות צה"ל המעות בכבישים בשליחות מבצעית, או במקרה של ניסיון להטיל מצור על יישובים ולמנוע טיפול רפואי". עוד פורסם כי "על פי טיוטת ההנחיה שהעבירה היועצת, ושאותה אמורים לאשר בימים הקרובים, מפקד המחוז ישקול אישור פתיחה באש בהתחשב בסדר הכוח של המשטרה שהגיע למקום, ולאחר שימוש באמצעי פיזור לא קטלני. על פי הנחיה זו, תחילה ייעשה שימוש ברימוני גז מתוך צפי שרוב המפגינים יתפזרו - וכך יימנע שימוש בירי ברגליים." (<https://www.ynet.co.il/news/article/rktj6zrft>)

2. עניין לנו בהנחיות להקלת שימוש המשטרה בירי חי אשר, לכל הפחות, יביא לפגיעה בגופו של האדם ובמקרים יותר מצערים יכול להיות קטלני. עסקינן בהנחיות שלהן השלכות על הזכות לחיים ועל הזכות לשלמות הגוף של אזרחים ותושבים באופן הברור והישיר ביותר. זכויות המעוגנות בסעיף 4 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. להדגיש כי זכויות אלה לא רק מקימות חובה על רשויות המדינה למנוע פגיעה בהן, אלא הן מקימות חובה לפעול באופן פוזיטיבי ולהגן עליהן.

3. אין הוראת חקיקה מפורשת המתירה את הפגיעה בזכויות יסוד הנ"ל על ידי שימוש בירי חי כלפי מפגינים או אזרחים בנסיבות כפי שהובאו בידיעה הנ"ל. לא זו אף זו, הירי בנסיבות הנ"ל יהא מנוגד להוראות מפורשות של חוק העונשין, התשל"ז - 1977 (להלן: "חוק העונשין") בעניין הריגת אדם ו/או גרימת חבלה גופנית לאדם.

4. חוק העונשים מתיר "הגנה עצמית" (סעיף 34 לחוק העונשין) והגנת הצידוק (סעיף 34 לחוק העונשין), אך הוראות אלה אינן חלות בנסיבות עליהן יחולו ההנחיות, שכן לא מדובר בקיומה של סכנה מיידית לחיי אדם ואף ללא סיכון ממשי ומיידי כאמור. בפסק הדין בעניין הוועד הציבורי נגד עינויים, קבע בית

P.O. Box 9744 Haifa 3109701 Israel Tel: (972)-4-950-1610 Fax: (972)-4-950-3140

חיפה 3109701, מ.ב. 9744 هاتف 04-9501610 فاكس 04-9503140

המשפט העליון כי אין בחוק הוראה המסמיכה את חשב"כ לפגוע בשלמות גופו של אדם וכי סמכותה ה"שירותית" של הממשלה אינה מקור לסמכות הפוגעת בחירותו של אדם. עוד נקבע בהקשר הזה, כי סייג "הצורך" שבחוק העונשין אינו מאפשר לו להיות מקור של סמכות מנהלית כללית (הוועד הציבורי נגד עינויים, 832, 842).

5. בהתייחסו למבחן המידתיות החל על הוראות פתיחה באש אף לפני חקיקת חוקי היסוד בשנת 1992 קבע בית המשפט העליון, כי נקודת המוצא בשימוש בירי חי וקטלני חייבת להיות שלא פוגעים בחיי אדם ובשלמות גופו, וכי ירי חי מסכן את זכויות היסוד האלו; כי שימוש בירי חי גורם כשלעצמו סיכון פיזי לאדם, שהוא במקרים רבים בלתי הפיך; כי ניתן להשתמש בכוח זה אך ורק עת קיומה של סכנה מיידית ומוחשית לחיי אדם; כי שימוש זה אסור לו להיות החלופה הראשונית אלא החלופה האחרונה ולאחר שלא הועילו כל החלופות וכי קיים צורך מיידי להגן על חיי אדם. (ע"פ 486/88 אנקונינה נ' התובע הצבאי הראשי, פ"ד מד (2) 353 (1990)).

6. ועדת אור אשר דנה בהשלכות פסק דין זה, בהתייחסה לאי חוקיות שימוש בירי חי וצלפים כנגד המפגניים באוקטובר 2000, וקבעה במסקנותיה כי:

"הדגש בפסק הדין המנחה בעניין זה בפרשת אנקונינה, הוא בקביעת תנאים לשימוש בכוח בעל פוטנציאל קטלני. בית המשפט ציון, שתכליתם של תנאים וסייגים אלה היא ליצור רציונליזציה של השימוש בכוח, אשר תוצאתו עלולה להיות חמורה. בהקשר זה עמד בית המשפט על הצורך, כי תהא סכנה גופנית מיידית, על מנת שהשימוש בכוח קיצוני על ידי איש כוחות הביטחון ייחשב לשימוש סביר. נקבע, שהאינטרס הציבורי, בשמו פועל איש הרשות, כולל לא רק את מניעת הסכנה לחיי אדם ושלמות גופו של הקרבן הפוטנציאלי, אלא הוא משפיע גם על הסייגים להפעלת כוח כלפי העברייני. גם הפעלת כוח זו מבוססת על "השאירה למניעתה ככל האפשר של הפגיעה בחיי אדם". על רקע תכלית זו, הסייג היסודי החל על פעולת איש המרות הוא כי "יש להימנע מקיפוח חיי אדם או מפגיעה בשלמות הגוף, כאשר הדבר אינו עומד ביחס סביר למידת הסכנה אותה מבקשים למנוע".

7. ועדת אור גזרה את הכללים המחייבים לבדיקת המידתיות וקבעה כי:

בפסק הדין עוצבה מערכת כללים, השואבת את השראתה מן הדינים כפי שהיו אז בתוקף וחלו על ההגנה העצמית והגנת הצורך. אחד מהם הוא כלל של יחסיות, הדרוש את קיומה של "זיקה סבירה בין מידת הסיכון לבין מידת הכוח המופעלת". כלל זה דורש שיתקיים "יחס הגומלין ההגיוני בין האמצעי המופעל לבין הרעה אשר אותה מבקשים למנוע". עוד נקבע, כי "תגובה העלולה לפגוע בחיים או בשלמות הגוף תוגבל לנסיבות אשר בהן נוצר חשש סביר לכך שאי נקיטת אמצעי קיצוני יביא לתוצאה אשר בה טמונה סכנה בעלת אופי כמתואר לעיל" - היינו, סכנה לתוצאה קטלנית. תנאי נוסף הנוכח בפסק הדין הוא, כי "אין להפעיל כוח אלא אם הוא האמצעי האחרון בו ניתן לנקוט בנסיבות העניין". על פי דרישה זו, "אין לנקוט באמצעי הקטלני אלא אם קיים הכרח לנקוט בו, מאחר ואמצעים פחות חמורים לא נשאו פרי ולא ניתן היה למנוע את התוצאה בדרך אחרת". עוד הוסף שם בהקשר זה, כי "הצורך מן הראוי שיהיה מיידי, היינו המדובר בנקיטת צעד הנדרש על אתר, והצעד צריך להיות הפחות חמור האפשרי, המשרת את המטרה". עם זאת, הודגש כי סדר הפעולות וההגבלות האחרות אינו חל אם צפויה סכנה מיידית חמורה לאיש הרשות או למי שהוא מגן עליו, המצדיקה, על אתר, נקיטתו של כל אמצעי הדרוש להגנה עצמית או להגנתם של אחרים.

8. לאחר שוועדת אור בחנה את מכלול הדין הישראלי הרלבנטי, היא קבעה את ההיקף של מבחן המידתיות בכל הקשור להוראות פתיחה באש לאמור:

"הנה כי כן, צריכים להתקיים שלושה תנאים מצטברים כדי שיהיה היתר לשימוש בירי של אש חיה: ראשית, קיימת סכנה ממשית לפגיעה בחיים או בשלמות הגוף; שנית, הסכנה היא מיידיית; שלישית, אין כל דרך אחרת למנוע אותה פגיעה. גם כשמתקיימים שלושה התנאים, צריך השימוש בכלי הירייה להיעשות במידה סבירה למניעת אותה פגיעה בגינה מותר הירי, וכן שהנוק העלול להיגרם יהיה שקול כנגד הנוק אותו מבקשים למנוע. כללית, מדובר בתנאים הדומים לתנאי קיומה של הגנה בפלילים, והם מבוססים, מן הבחינה הנורמטיבית, על ההגנות המוכרות בדיני העונשין."

9. אי לכך, ועדת אור קבעה "באופן חד משמעי, כי ירי של אש חיה, לרבות ירי צלפים, אינו אמצעי לפיזור המון על ידי המשטרה. ירי חי הוא אמצעי לטיפול במצבים מיוחדים, כמו מצב של סכנת חיים ממשית ומיידיית..." (פרק ששי - סיכום ומסקנות, פסקה 32). ועדת אור המשיכה וקבעה כי "השימוש בכלי ירייה לא יחא מותר, אלא אם החוק מסמך לעשות שימוש כזה, תפקיד השוטרים מחייב זאת והשימוש בכלי ירייה הכרחי ומוצדק בנסיבות העניין." (פרק ששי - פסקה 71).

10. נוסף, כי הנחיות כאמור, באם תאושרנה, תפרנה הן את נורמות המשפט הבינלאומי החל בהקשר ההנחיות המוצעות - "אכיפת חוק וסדר". עקרונות השימוש בכוח על ידי גורמי אכיפת החוק נקבעו בשני מסמכים עיקריים. א. קוד ההתנהגות של גורמי אכיפת החוק (Code of Conduct for Law Enforcement Officials) (להלן: "קוד ההתנהגות") - אושר בהחלטת העצרת הכללית של האו"ם עוד בשנת 1979 (החלטה 34/169 מיום 17.12.2018); ב. עקרונות היסוד בדבר השימוש בכוח וכלי נשק על ידי גורמי אכיפת החוק (Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials) (להלן: "עקרונות היסוד של האו"ם") - אושר בקונגרס האו"ם השמיני בקובה בספטמבר 1990. שני המסמכים הנ"ל נחשבים כחלק מהמשפט הבינלאומי המינהגי ונגזרים ממשפט זכויות האדם הבינלאומי.

נקודת המוצא של נורמות אלו היא שהזכות לחיים והזכות לשלמות גוף הינן זכויות כמעט מוחלטות במובן הזה שאסור לפגוע בהן במהלך הפגנות אזרחיות; וכי הפגיעה בהן תהיה אסורה באופן מוחלט כאשר האדם לא מהווה בעצמו סכנה מיידיית ומוחשית לחיי אדם אחר; וכי גם כאשר אדם מייצר סכנה מיידיית כזו, החלופה הרלבנטית היא שימוש באמצעים לא אלימים, מידתיים ושאינם קטלניים וכי האמצעי הקטלני הנו המוצא האחרון - במצבים בהם הוא הכרחי ובלתי נמנע - כאשר מטרת השימוש בו הינה בשום פנים ואופן לא להרוג או לגרום לנזקים גופניים בלתי הפיכים אלא להרחיק את הסכנה המיידיית והמוחשית או לנטרל אותה.

לאור כל האמור לעיל, הנך מתבקשת בזאת שלא לאשר את ההנחיות המוצעות ולהנחות את המשטרה להימנע מפגיעה בבריאות או בחיי אזרחי המדינה ותושביה ולפעול בגדר סמכויותיהם שבחוק בלבד ובהתאם לנורמות הבינלאומיות בעניין. כמו כן נבקש לקבל העתק מהנוסח המוצע להנחיות.

בברכה,

סוהאד בשארה, עו"ד

תמונת מצב: מערכת החינוך ביישובים הערבים בצל מצב החירום – מיגון ואמצעי קצה ללמידה מרחוק

תמצית מיפוי צרכים ראשוני והמלצות

אוקטובר 2023

מבוא

בנייר זה מוצגת תמצית ממצאים של מיפוי ראשוני שנערך ברשויות מקומיות ערביות בסוגיית ההיערכות של מערכת החינוך בחברה הערבית למצב החירום. במסגרת המיפוי נבחנו ונרשמו הצרכים המיידיים של מערכת החינוך ביישובים הערבים לצורך התמודדות ראויה עם מצב החירום, ולצורך צמצום הנוקים שיכולים להיגרם לתלמידים הערבים במישורים שונים (חינוכי, לימודי, רגשי ועוד) בשל מצב זה.

המיפוי נערך בין התאריכים 19-13 באוקטובר בקרב כ-45 רשויות מקומיות ערביות, שמונים ביחד כ-800 אלף תושבים, מתוכם כ-250 אלף תלמידים. הוא נסמך בעיקר על נתונים שנאספו ממחלקות החינוך באותן רשויות, כאשר השאלון שבאמצעותו נאספו הנתונים נבנה בשיתוף עם צוות היגוי שהוקם לנושא בהשתתפות ראשי רשויות, מומחים, אנשי מקצוע ומנהלים מחלקות חינוך ברשויות מקומיות ערביות.

ייאמר מייד: הממצאים העלו, כי רק כ-11% ממוסדות החינוך בחברה הערבית ערוכים כראוי למצב חירום, ואילו בשאר המוסדות דרגת המוכנות הינה חלקית ונעה בין בינונית לנמוכה עד לא קיימת. בנוגע לאמצעי הקצה ללמידה מרחוק, הנתונים הראו, כי לפחות לרבע מהתלמידים הערבים אין מחשבים או אמצעים ללמידה מרחוק, וכי בחלק גדול מהיישובים הערבים קיימת בעיה של העדר תשתית איכותית לאינטרנט.

מערכת החינוך בצל מצב החירום

עם התחלת מצב החירום והמלחמה בתאריך 7.10.2023, היה ברור ששגרת הלימודים תיפגע ותצטרך לעבור למתכונת חירום בכפוף להוראות פיקוד העורף.

בימיה הראשונים של המלחמה כל מערכת החינוך במדינה הושבתה לחלוטין. לאחר מכן, המערכת חזרה ללימודים מרחוק, ובאזורים מסוימים התאפשרה גמישות בכל הנוגע לחזרה למתכונת לימודים רגילה,

בהתאם למידת המוכנות למצב החירום ולהחלטות הרשויות המקומיות באותם אזורים. לפי מפות והנחיות פיקוד העורף, ברוב האזורים שמוגדרים כאזורי לחימה, לא מתאפשרת חזרה ללימודים, ואילו במקצת אזורים אלה החזרה ללימודים הותנתה בקיומם של אמצעי בטיחות ומיגון.

מציאות זו הטילה על רשויות מקומיות בכלל, ועל הרשויות ערביות בפרט, אחריות כבדה. רשויות ערביות רבות, שגם כך סובלות מקשיים תקציביים, נתקלו בקושי בקבלת החלטות לגבי מתכונת הלימודים המתאימה בתחומן, וזאת בעיקר נוכח מצב המוכנות והתשתיות הירוד, לרבות העדר אמצעי מיגון מספקים.

מההיכרות שלנו עם מצבה של מערכת החינוך בחברה הערבית והקשיים הייחודיים שלה במצבי שיגרה וחירום, וכן לאור דיווחים רבים על בעיות וצרכים ברשויות ערביות ובמוסדות חינוך בחברה הערבית, שהגיעו אלינו בין היתר ע"י מנהלי בתי ספר, הורים ובעלי תפקידים שונים ברשויות, יזמנו בוועדת המעקב לענייני החינוך הערבי מהלך של מיפוי צרכים ראשוני, וזאת בשיתוף פעולה עם מנהלי מחלקות החינוך בחלק מהרשויות המקומיות הערביות ועם ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות.

המיפוי נערך בסד זמנים דוחק, במטרה לעמוד מהר ככל הניתן על אינדיקציה ראשונית באשר להיקף הצרכים המידיים של מערכת החינוך בחברה הערבית, ומכאן, ומפאת הדחיפות, ההתבססות רק על הנתונים הזמינים בחלק מהרשויות הערביות. בתוך כך יודגש, כי המיפוי אינו מתייחס בשלב זה לתלמידים הערבים שלומדים במוסדות חינוך ביישובים מעורבים, ולחלק מהתלמידים ביישובים הבלתי מוכרים בנגב (שהנתונים בעניינם מפוזרים בין גורמים שונים). מיפוי כללי ומקיף, שיכלול את כל התלמידים הערבים בכל מוסדות החינוך, יוצג בשלב מאוחר יותר, לאחר השלמת איסוף הנתונים מכל הגורמים הרלוונטיים.

ולהלך יוצגו הממצאים העיקריים של המיפוי הראשוני.

ממצאים

בסוגיית המוכנות של בתי הספר למצב החירום - כללי: מהמידע והנתונים שהתקבלו ממנהליות מחלקות החינוך ברשויות שנכללו במיפוי עולה, כי בתי הספר ב-89% מהרשויות שמופו (45 במספר) אינם מוכנים באופן מלא למצבי חירום (ועם דרגת מוכנות שנעה בין בינונית לנמוכה עד לא קיימת), וכי רק ב-11% מהרשויות ישנה מוכנות ראויה של בתי הספר למצבי חירום.

בסוגיית מיגון מוסדות חינוך: הנתונים שנתקבלו ממנהליות מחלקות חינוך ברשויות שנכללו במיפוי מצביע על מחסור משמעותי במרחבים מוגנים בבתי ספר. לפי הנתונים, המחסור מתבטא בשטח כולל (בכל הרשויות שמופו) של כ-85,000 מ"ר שאינו ממוגן כלל. זאת, בחישוב כולל של שטחי המקלטים התקניים החסרים ביותר ממאה בתי ספר וגני ילדים בכל הרשויות שמופו.

השוואת נתון זה להנחיות חוזר מנכ"ל משרד החינוך בעניין מיגון מוסדות חינוך, שלפיהן תקן המיגון עומד על 0.5 מ"ר לכל תלמיד, מעלה, כי ישנם לכל הפחות 170,000 תלמידים ערבים שנעדרים כל מיגון. ונציין כאן, כי בפועל המחסור הינו חמור יותר ומספר התלמידים הערבים הבלתי ממוגנים הינו גבוה בהרבה, וזאת באשר המיפוי דן אינו מתייחס כאמור לכלל התלמידים הערבים בכל הרשויות ומוסדות החינוך.

חשוב לציין, כי הנתונים בדבר המחסור בשטחים ממוגנים הינם חמורים וקשים במיוחד באזור הנגב. בהתאם לנתונים שקיבלנו מ-8 רשויות ערביות בנגב (ששיעור התלמידים הכלולים בהם עומד על פחות מ-35% מכלל התלמידים הערבים באזור הנגב), המחסור הכולל באותן רשויות עומד על יותר מ-35,000 מ"ר,

היינו יותר מ-70,000 תלמידים נעדרו כל מיון. ונוכיר שוב, כי בפועל המחסור הינו חמור אף יותר, וזאת באשר המיפוי אינו כולל את כל התלמידים בכפרים הבלתי מוכרים בנגב. למותר לציין, כי כיתות לימוד רבות בנגב נמצאות בכלל במבנים יבילים וארעיים (שאין בצידם מיגוניות או אמצעי מיון אחרים כלשהם).

בסוגיית קיומם של אמצעי קצה ותשתית: תחילה יש לציין, כי לפי הנתונים שהיו ברשותנו עוד לפני המיפוי, מאז משבר הקורונה שמערכת החינוך בחברה הערבית סובלת ממחסור חמור באמצעי קצה ללמידה מרחוק. מחסור זה לא טופל במלואו ע"י משרד החינוך, וזאת למרות הצטרפותם של 3 דורות חדשים למערכת הלימודים מאז משבר הקורונה, ובאופן שהגדיל את הצרכים. אל המחסור באמצעי קצה כאמור מצטרפות בעיות רבות בתשתית האינטרנט ובטכנולוגיית הנדרשות לצורך לימוד מרחוק.

עיבוד הנתונים שהתקבלו במסגרת המיפוי מעלה, כי לפחות 140 אלף תלמידים בחברה הערבית, שמהווים כ-25% מכלל התלמידים הערבים, אין ברשותם מחשבים ואמצעי קצה לצורך למידה מרחוק, וכי במקרים רבים המחסור במחשב הינו ביחס למשפחות שלמות ולא רק לתלמיד בודד (היינו שמשפחה שכוללת יותר מתלמיד אחד אין ברשותה ולו מחשב אחד). לא זו אף זו - לפי הנתונים, בכ-50% במוצע מהרשויות שמופו דווח על מחסור חמור גם בציד הנלווה למחשבים, כגון מצלמות ומיקרופונים וכו'.

בנוסף, מהמידע והנתונים שהתקבלו במסגרת המיפוי עולה, כי תשתית רשת האינטרנט ביישובים הערבים הינה במצב גרוע. מנהלי מחלקות חינוך ברשויות רבות דיווחו על שכונות שלמות ללא אינטרנט או עם בעיות כלשהן בתשתית אינטרנט.

חשוב לציין, כי הנתונים בדבר המחסור במחשבים ובאמצעי קצה הינם חמורים וקשים במיוחד באזור הנגב. לפי הנתונים שהתקבלו מהרשויות שמופו בנגב, לכ-42% מכלל התלמידים באותם ישובים, שמהווים ביחד כ-47 אלף תלמידים, אין מחשבים ואמצעי קצה ללימודים מרחוק.

ויצוין גם כאן שבפועל במחסור הינו חמור יותר, בכלל ובאזור הנגב בפרט. זאת, כאמור, באשר המיפוי דן אינו כולל את כל התלמידים הערבים בנגב, ובתוך כך אינו כולל את מרבית התלמידים בכפרים הבלתי מוכרים, ואת התלמידים הערבים בערים המעורבות. אין בכלל ספק, כי בעיית העדר תשתיות אינטרנט הינה קריטית במיוחד בכפרים הבלתי מוכרים בנגב.

המלצות ודרישות

לנוכח ממצאי המיפוי, נדרשות פעולות דחופות למתן מענים מידיים בתקופת החירום, ובכללן:

1. קידום פתרונות מיון זמניים ומידיים עבור מוסדות החינוך בחברה הערבית בכלל ובאזור הנגב בפרט. בתוך כך יש לספק לבתי הספר וגני הילדים הבלתי ממוגנים פתרונות זמניים, לרבות מיגוניות ניידות.
2. לצאת באופן מידי במבצע לחלוקת מחשבים ואמצעי קצה ללמידה מרחוק לעשרות אלפי תלמידים ערבים שנעדרים אמצעים אלה; ובמקביל, לספק לבתי הספר הערבים בכלל, ובאזור הנגב בפרט, פתרונות מידיים למחסור בציד ובאמצעים הטכנולוגיים והדיגיטליים הנדרשים לצורך למידה מרחוק.
3. לספק פתרונות זמניים ומידיים לבעיית התשתיות הירודות של רשת האינטרנט ביישובים הערבים, ומתן מענים זמניים ופרטניים לחיבור לאינטרנט באזורים בהן חסרות תשתיות תקשורת.
4. לגבש תכניות פרטניות לתגבור תלמידים אשר לא היו ערוכים ללמידה מרחוק, ואשר המחסור באמצעי הקצה ובתשתיות האינטרנט לא איפשר להם להצטרף ללימודים מרחוק.

5. מתן תמיכה מיידית למחלקת חינוך ברשויות הערביות ולמנהלי מוסדות חינוך ערביים, וזאת לצורך גיבוש תוכניות פעולה להגברת המוכנות למצב החירום והרחבת הנגישות ללמידה מרחוק. זאת, גם לצורך בניית מערך לקבלת החלטות בשיתוף ההורים ומנהלי בתי ספר בהתאם למציאות המשתנה.

מעבר לפעולות הנדרשות באופן זמני ומיידי כאמור, המחסור החמור באמצעי מיגון ובאמצעי קצה ללמידה מרחוק בחברה הערבית בכלל, ובאזור הנגב בפרט, מחייב נקיטה בצעדים רציניים והקצאה של משאבים משמעותיים מצד משרד החינוך וכל הגורמים הממשלתיים הנוגעים בדבר לצורך מיגון התקני של כל בתי הספר וגני הילדים במערכת החינוך הערבית. כמו כן נדרשת תכנית פעולה מסודרת ומקיפה לחיבור התקין של כל היישובים הערבים לרשת האינטרנט ולאספקתם הסדירה והשוטפת של אמצעי קצה ללימוד מרחוק (הן לתלמידים והן ברמת בית הספר).

בתוך כך נדרש לגבש תכנית ייחודית לשיפור מערכת החינוך ביישובים הערבים בנגב, ובכלל זאת ביישובים הבלתי מוכרים, לרבות בכל נוגע לבניית מוסדות חינוך והסדרת מעמדם התכנוני והמוניציפלי של מוסדות ויישובים אלה.

לסיכום

המחסור באמצעי מיגון ובמשאבים ללמידה מרחוק במערכת החינוך בחברה הערבית הינו תוצר של הפליה והזנחה רבות שנים של היישובים והאזרחים הערבים בתחום החינוך ובכלל. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי עמדה בהזדמנויות רבות על הפערים הגדולים שנוצרו בין החינוך הערבי והחינוך היהודי בשל הפליה והזנחה אלו, כולל בנוגע לשאלות המיגון והלמידה מרחוק.

בשלב זה, לנוכח מצב החירום והממצאים החמורים שמוצגים בתמצית בנייר זה, נדרשות כאמור פעולות דחופות לצורך מתן פתרונות זמניים ומיידיים, שיש בהם לשמור על חייהם של התלמידים הערבים ולהבטיח להם הזדמנות שווה בלימודים מרחוק.

לא למותר להדגיש, כי הפעולות הדחופות ביותר נדרשות עבור מוסדות החינוך בנגב, כולל ביישובים הבלתי מוגנים, אשר תושביהם נמצאים בטווח סכנה מיידית לפגיעה מירי טילים. רוב המוסדות ביישובים הערבים בנגב הינם נעדרי תשתית קבועה של מרחבים מוגנים ובשטחים אין בנמצא מיגוניות ניידות או אמצעי מיגון זמניים כלשהם. רבים מהמוסדות, כמו גם בתי המגורים, בכפרים הינם מבנים יבילים וארעיים, שאין בהם כדי להגן במאומה על מי מדריהם מפני הסכנות הנשקפות להם בשל הירי המתמשך.

נספח מס' 8: מכתב הוועד הערבי לחינוך בעניין אספקה מיידית של אמצעי מיגון זמניים עבור

מוסדות חינוך בחברה הערבית

המכתב נשלח לשר החינוך ולאלוף רפי מילוא מפקד פיקוד העורף ביום 3.11.2023

3 בנובמבר 2023

לכבוד
אלוף רפי מילוא
מפקד פיקוד העורף
בדוא"ל 1111@idf.gov.il

לכבוד
ח"כ יואב קיש
שר החינוך
בדוא"ל sar@edu.gov.il

שלום רב,

הנדון: אספקה מיידית של אמצעי מיגון זמניים עבור מוסדות חינוך בחברה הערבית

לנוכח המחסור החמור במיגון במוסדות חינוך בחברה הערבית, ועל רקע הפציעות והאבדות הרבות בנפש בקרב תושבים וישובים ערבים נעדרי מיגון בנגב כתוצאה מפגיעת טילים, הננו לפנות אליכם בדחיפות על מנת לפעול באופן מיידי להצבתם של אמצעי מיגון זמניים - מיגוניות ניידות ו/או כל אמצעי זמין ויעיל אחר, בבתי ספר ובגני ילדים ביישובים הערבים, ובמיוחד באלה שנמצאים באזור הנגב; והכל במפורט להלן:

1. כפי שבוודאי כבר ידוע לכם, מוסדות חינוך רבים בחברה הערבית אינם ערוכים למצב החירום והמלחמה השורר במדינה מזה כחודש ימים, ושצפוי להימשך לעוד זמן רב. בתוך כך מאות בתי ספר וגני ילדים ביישובים הערבים אינם ממוגנים כלל או שהם ממוגנים באופן חלקי, שאינו מאפשר הגנה מספקת מפני ירי טילים.
2. העדר מיגון כאמור מציב מאות אלפי תלמידים ערבים בפני סכנת חיים ממשית, ובמיוחד באזורים שנמצאים בטווח הירי של טילים מרצועת עזה, ובעיקר ביישובים הערבים בנגב; ועובדה היא – מאז תחילת המלחמה נהרגו ונפצעו כתוצאה מהירי אזרחים ערבים רבים מקרב תושבי הנגב, בכללם ילדים, אשר לא הייתה להם כל אפשרות להתגונן מפני הטילים והסכנות הנובעות מהירי.
3. אף שלהערכתנו הנתונים הקשים בדבר המחסור במיגון במוסדות חינוך ערבים נמצאים ברשותכם, נבקש להביא לידיעתכם ממצאים של מיפוי צרכים ראשוני, שערכנו תוך כדי מצב החירום הנוכחי בקרב חלק מהרשויות המקומיות הערביות. זאת, כדי לעמוד מקרוב על מידת מוכנותם של מוסדות חינוך ערבים למצב החירום בהקשרים שונים, ובכלל זאת בשאלת המיגון.

4. ממצאי המיפוי הראו, כי ככלל בתי הספר ב-89% מהרשויות שמופו (45 במספר) אינם מוכנים באופן מלא למצבי חירום (ועם דרגת מוכנות שנעה בין בינונית לנמוכה עד לא קיימת), וכי רק ב-11% מהרשויות ישנה מוכנות ראויה של בתי הספר למצבי חירום.

5. באשר למיגון – ממצאי המיפוי הצביעו על מחסור משמעותי במרחבים מוגנים בבתי ספר ובגני ילדים. לפי נתוני המיפוי, המחסור מתבטא בשטח כולל (בכל הרשויות שמופו) של כ-85,000 מ"ר שאינו ממוגן כלל. זאת, בחישוב כולל של שטחי המקלטים התקניים החסרים ביותר ממאה בתי ספר וגני ילדים בכל הרשויות שמופו.

6. השוואת נתון זה להנחיות חוזר מנכ"ל משרד החינוך בעניין מיגון מוסדות חינוך, שלפיהן תקן המיגון עומד על 0.5 מ"ר לכל תלמיד, מעלה, כי ישנם לכל הפחות 170,000 תלמידים ערבים שנעדרים כל אמצעי מיגון.

7. חשוב לציין, כי נתוני המיפוי בדבר המחסור בשטחים ממוגנים הינם חמורים וקשים במיוחד באזור הנגב. כך שלפי הנתונים שקיבלנו מ-8 רשויות מקומיות ערביות בנגב (ששיעור התלמידים הכלולים בהם עומד על פחות מ-35% מכלל התלמידים הערבים באזור הנגב), המחסור הכולל באותם יישובים עומד על יותר מ-35,000 מ"ר, היינו יותר מ-70,000 תלמידים אשר נעדרים כל אמצעי מיגון.

מסמך תמצית ממצאי המיפוי, בכותרת **"תמונת מצב: מערכת החינוך ביישובים הערבים בצל מצב החירום – מיגון ואמצעי קצה ללמידה מרחוק (אוקטובר 2023)"**, מצורף למכתבנו זה כחלק בלתי נפרד ממנו.

8. ויודגש, כי בפועל המחסור הינו חמור יותר ומספר התלמידים הערבים הבלתי ממוגנים הינו גבוה בהרבה, וזאת באשר המיפוי אינו מתייחס בשלב זה לכלל התלמידים הערבים בכל הרשויות ובכל מוסדות החינוך.

9. בתוך כך המיפוי אינו כולל את התלמידים הערבים שלומדים במוסדות חינוך ביישובים מעורבים, וזאת כפי שאינו מתייחס למרבית התלמידים ביישובים הבלתי מוכרים בנגב. לא למותר להזכיר, כי בנוסף לרשויות המקומיות הערביות בנגב, קיימים שם כ-35 כפרים בדווים לא מוכרים, שנמצאים הן בשטחים גליליים (שטחים שאינם בתחום שיפוט של רשות מקומית כלשהי) והן בשטחים מוניציפאליים של רשויות שונות (עיריית רהט, עיריית באר שבע, עיריית ערד, עיריית ירוחם, המועצה המקומית עומר, המועצה האזורית בני שמעון, המועצה האזורית רמת הנגב). כמו כן קיימים שם כפרים שהוכרו אך טרם הושלמו הליכי פיתוחם ותכנונם, ואלה מאוגדים בעיקר בשתי המועצות האזוריות נווה מדבר ואל-קסום.

10. כיום מתגוררים בכפרים אלה כ-100,000 תושבים ערבים בדווים, אשר חיים בעשרות אלפי בתים ופחונים, שהוקמו לאורך עשרות שנים. חלקם של ילדי ותלמידי כפרים אלה לומד בכיתות לימוד שנמצאות במבנים יבילים ו/או זמניים, שאינם כוללים תשתית מיגון כלשהי. באשר לרמת הסכנה הנשקפת לתושבי ותלמידי כפרים אלה יש להוסיף את העובדה, כי הכפרים הלא מוכרים אינם מסומנים במפות ובתוכניות המיתאר של הנגב כשטחים שיש בהם יישובים. ככל הנראה שטחי הכפרים מוגדרים כ"שטחים פתוחים", ומכאן שרמת הסכנה שבה נתונים תושבי ותלמידי כפרים אלה לפגיעה ישירה של טילים, הינה גבוהה אף מזו של יתר תושבי האזור, הזוכים להגנה ראשונית ממערכת "כיפת ברזל".

11. המציאות העגומה של העדר מיגון ראוי במוסדות חינוך בחברה הערבית לא נוצרה בחלל ריק, אלא שהיא תולדה של הזנחה והפליה רבות שנים של היישובים ושל האזרחים הערבים בתחום החינוך ובכלל.

12. לצורך תיקון מציאות זו נדרשת השקעה מסיבית של משאבים ותוכניות פעולה ממשלתיות, אך בטווח המיידי נדרשים פתרונות מיגון מידיים וזמניים, שיבטיחו את זכותם של התלמידים הערבים להגנה על חייהם, בריאותם ושלמות גופם, בדומה לכל התלמידים בישראל. מכאן פנייתנו זו אליכם.

13. לאור ממצאי המיפוי וכל האמור, הינכם מתבקשים לפעול לאלתר על מנת לספק פתרונות מיגון זמניים עבור מוסדות החינוך והתלמידים הערבים. בתוך כך הינכם נדרשים לפעול להצבתם לכל הפחות של מיגוניות ניידות במוסדות שאינם ממוגנים כראוי, ובעיקר באלה שנמצאים באזור הנגב.

14. למען שלמות התמונה נסיף ונזכיר, כי החוסרים והצרכים המידיים בקרב האוכלוסייה הערבית בנגב, לרבות בסוגיית מיגון מוסדות חינוך, הוצגו בפגישה ששר החינוך קיים ביום 16.10.2023 עם ראשי רשויות ערביות בנגב. אף שבסיכום של אותה פגישה ניתנו הבטחות והנחיות ע"י כב' השר לקידום מיגונם של מוסדות חינוך ערבים בנגב, טרם ראינו כל התקדמות בעניין זה בשטח.

15. כדי להבטיח פתרונות ומענים מהירים לכל הצרכים בכל האזורים, אנחנו רואים חשיבות רבה להקמתו של מנגנון מסודר לתיאום שוטף עם כל הגורמים הנוגעים בדבר, ובכלל זאת מחלקות החינוך ברשויות הערביות ובמועצות האזוריות הרלוונטיות. אנחנו כמובן מוכנים לסייע בכל פעולות התיאום.

מפאת החשיבות והדחיפות אודה על התייחסותכם מוקדם ככל הניתן.

בברכה,

ד"ר שרף חסאן

יו"ר ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי

העתקים:

ראשי הרשויות המקומיות הערביות.

ראשי המועצות האזוריות נווה מדבר ואל-קסום.

ההשפעות המיידיות של הלחימה על עובדים מהחברה הערבית

סקירת מצב החברה הערבית בשוק העבודה לפני פרוץ המלחמה וההשפעות האפשריות אחריה

ארגון אלפנאר, הארגון המוביל בתחום קידום תעסוקה בחברה הערבית בישראל, בחר לבחון את השפעת המלחמה והשלכותיה על תחום תעסוקת האוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית בישראל.

ההשלכות הכלכליות של המלחמה עלולות להסיג לאחור את הצעדים הרבים שנקטו ממשלות ישראל בשנים האחרונות לשילוב כלכלי של החברה הערבית. חלק מן המאמצים כבר החלו לשאת פרי בתחומים מסוימים ובשנים האחרונות אנו עדים לצמצום פערים בין החברה הערבית לבין החברה היהודית בהשכלה ובשוק העבודה. כעת, לנוכח המלחמה ואי הוודאות, המשכם של תהליכים חיוביים אלו עומד בסימן שאלה.

אשר למצב הנוכחי שנגזר מהמלחמה: רבים מהחברה הערבית מרגישים שעתידיהם הכלכלי והתעסוקתי נמצא באי ודאות מטרידה ממגוון סיבות. **מצב זה החמיר עוד יותר אחרי ההודעות שפורסמו בימים האחרונים בתקשורת בנוגע למתווה הפיטורין/חל"ת שנגזרים מתוכנית הסיוע הכלכלי שפרסם משרד האוצר.**

במטרה לזהות את מכלול המגמות וההשפעות של המלחמה על המשק בכלל, ועל תחום התעסוקה בחברה הערבית בפרט הארגון בחר בחוקרת הבכירה ד"ר נסרין חדאד חאג' יחיא לביצוע מחקר בנושא.

המחקר ממלא צורך משמעותי עבור החברה הערבית, עבור המעסיקים, עבור ארגונים וגופים אשר פועלים בתחום קידום תעסוקה, ובעיקר עבור מקבלי ההחלטות וקובעי המדיניות.

כדי להמשיך במגמות החיוביות שמצוינות במסמך, וכדי להימנע מהשלכות שליליות, על הממשלה לנקוט ללא דיחוי צעדים החלטיים וחד משמעיים שייתנו מענה הולם לעובדים במשק בדגש על העובדים הערבים. משכך, נשקוד על הצגת ממצאי המחקר, מסקנותיו וההמלצות הנדרשות לכל גורמי הממשל הרלוונטיים.

חוסאם אבו בכר- מנכ"ל

איימן סייף-יו"ר הבורד

ההשפעות המיידיות של הלחימה על עובדים מהחברה הערבית

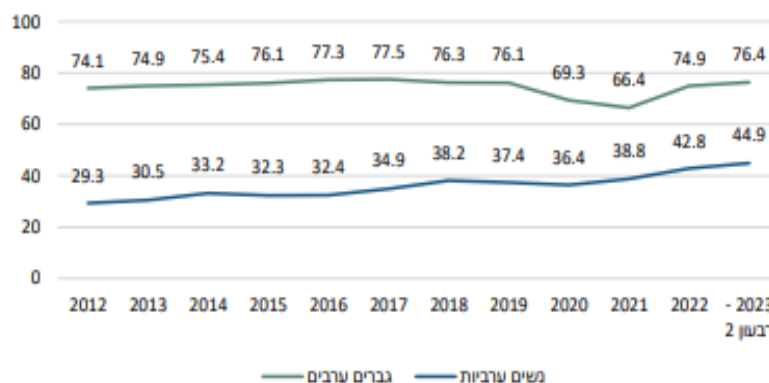
סקירת מצב החברה הערבית בשוק העבודה לפני פרוץ המלחמה וההשפעות האפשריות אחריה

ד"ר נסרין חדאד חאג' יחיא

1. רקע – מצב החברה הערבית בשוק העבודה טרום הלחימה

בשנים האחרונות נקטו ממשלות ישראל במספר צעדים שנועדו לשלב את החברה הערבית בשוק העבודה, תוך מתן דגש על שילובן של נשים ערביות. צעדים אלו נחלו הצלחה מסוימת: שיעור התעסוקה של נשים ערביות בגילי העבודה (25-64) עלה משיעור של 29.3% ב-2012, לשיעור של 44.9% ברבעון השני של 2023. בקרב גברים ערבים בגילי העבודה חלו תנודות לאורך התקופה (בעיקר עקב משבר הקורונה, עליו יורחב בהמשך) ובסיכום התקופה כולה, שיעור התעסוקה עלה במקצת מ-74.1% ל-76.4%. לצורך השוואה, שיעור התעסוקה בקרב החברה היהודית בישראל עומד על כ-85% נכון לרבעון השני של 2023, ללא פערים מגדריים ניכרים.

תרשים 1 – שיעור התעסוקה בחברה הערבית, 25-64 (%)

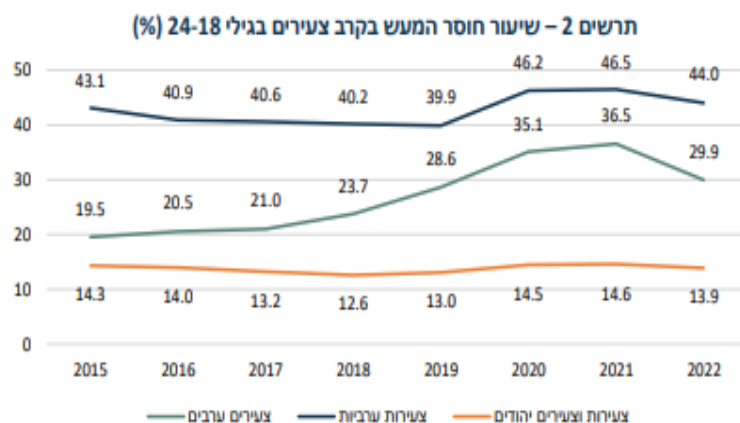

מקור: מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

למרות העלייה הכללית בשיעור התעסוקה בחברה הערבית, ישנם גם מרחבים בהם ניכרת התקדמות איטית יותר ואף נסיגה. כך לעניין שיעור העלייה בשכר השכירים מהאוכלוסייה הערבית, הנמוך באופן ניכר משל מקביליהם היהודים. בשנים 2010-2019, עלה השכר החודשי הממוצע של שכירים ערבים מ-5,885 ש"ח ל-8,204 ש"ח (עלייה של 39%) בעוד שבקרב שכירים יהודים לא-חרדים עלה השכר מ-9,372 ש"ח ל-13,191 ש"ח (עלייה של 41%).¹ בכך, הפערים הגדולים בשכר לא הצטמצמו ואף התרחבו במעט (מ-59% ל-61%).

¹ מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בנוסף, תופעת חוסר המעש בקרב צעירות ובעיקר צעירים מהחברה הערבית (מי שאינם עובדים ואינם במסגרת לימודים או הכשרה כלשהי), שהייתה גבוהה מלכתחילה בהשוואה לצוערים מהחברה היהודית, נסקה לממדים מדאיגים בשנים האחרונות. בקרב גברים ערבים צעירים (18-24) נרשמה עלייה בשיעור חוסר המעש מ-19.5% ל-29.9% בין השנים 2022-2015 (כאשר בזמן משבר הקורונה, בין 2020-2021, השיעור הגיע לשיא של כ-35%). בקרב נשים ערביות צעירות המגמה הייתה יציבה יותר לאורך השנים, אך שיעור חסרות המעש גבוה במיוחד ונכון ל-2022 עמד על 44%. כל זאת בעוד שבקרב צעירים וצעירות יהודים שיעור חוסר המעש נותר דומה באותה תקופה ועמד על כ-14%.

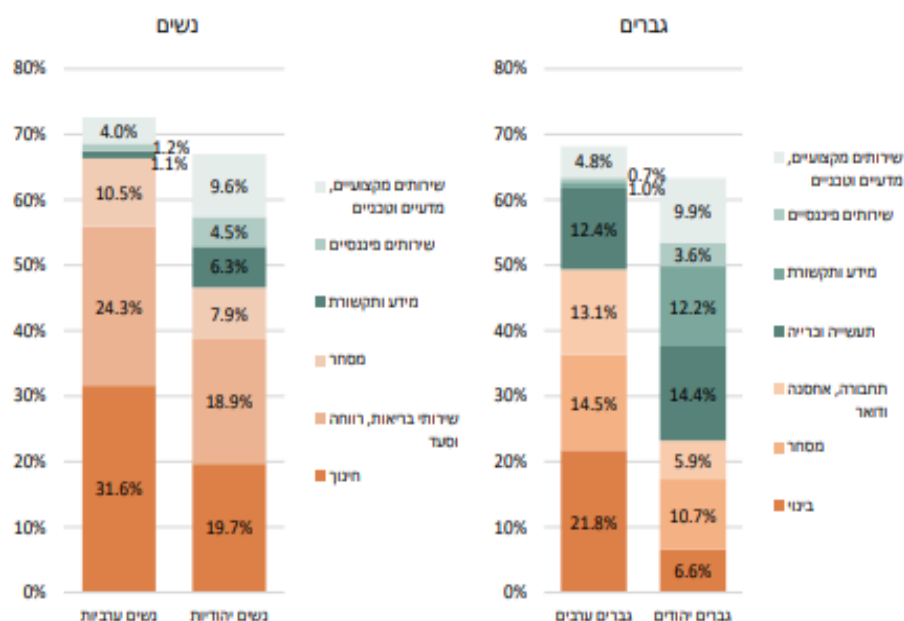
מקור: עיבוד מיוחד לסקר כוח אדם 2022 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

השכר הנמוך המאפיין את העובדות והעובדים הערבים נובע במידה רבה מריכוז במשלחי יד וענפי כלכלה שבהם השכר הממוצע נמוך. בתרשים 3 שלהלן, בחלקו הימני, ניתן לראות שיעור גבוה של גברים ערבים בענפי כלכלה שבהם השכר נמוך מהשכר הממוצע (מסומן בגוונים של כתום) – בינו, מסחר ותחבורה (כ-50%), לשומת שיעור נמוך בהרבה בקרב יהודים באותם ענפי כלכלה (23%). לשומת זאת, שיעור המועסקים בענפי כלכלה שבהם השכר גבוה (מסומן בגווני כחול-יחוק בתרשים), נמוך בקרב גברים ערבים בהשוואה לגברים יהודים (20% לעומת 40% בהתאמה). בחלקו השמאלי של תרשים 3 להלן, ניתן לראות תמונה דומה בקרב הנשים – שיעור גבוה של נשים ערביות בענפי כלכלה שבהם השכר נמוך מהשכר הממוצע (חינוך, בריאות, רווחה וסעד ומסחר – 66%) ושיעור נמוך של אלו המועסקות בענפי כלכלה שבהם השכר גבוה מן השכר הממוצע (מידע ותקשורת, שירותים פיננסיים ושירותים מקצועיים – 6.2%). זאת לעומת שיעור נמוך יחסית של יהודיות בענפי כלכלה שבהם השכר נמוך מהממוצע (47%), ושיעור גבוה יחסית בענפי כלכלה שבהם השכר גבוה מן הממוצע (20%).

במספר ענפים שיעור הערבים גבוה בהרבה מחלקם בחלקם בכוח העבודה (שעומד על 15%) וכל פגיעה בענף כזה עלולה לגרום פגיעה מוגברת בעובדות ובעובדים הערבים. בענף הבנייה (39%), התחבורה (29%), האירוח וההסעדה (23%) והמסחר (20%) הערבים מהווים שיעור גבוה מהעובדים בענף. ענפים אלו רגישים בעתות משבר ולכן הם משמעותיים לגבי תעסוקת עובדים ערבים, בדגש על הגברים ערבים. מצד שני יש להדגיש שעובדות ועובדים ערבים לוקחים חלק משמעותי

בתרומה למערכות חיוניות בתקופת משבר כדוגמת מערכת הבריאות והחינוך, בהם הערבים מהווים 15% ו-16% מעובדי הענף, בהתאמה.

תרשים 3 – התפלגות ענפי כלכלה עיקריים בגילי העבודה (25-64) לפי מגדר, 2022

מקור: עיבוד מיוחד לסקר כוח אדם 2022 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בנוסף לשכר הנמוך, בשל שיעורם הגבוה בענפי התעסוקה המפורטים לעיל, סובלים עובדות ועובדים ערבים מתנאי העסקה ירודים בהשוואה לעובדים בכלל האוכלוסייה, דבר המוביל לתופעות שליליות של ביטחון תעסוקתי נמוך ותנאים סוציאליים ירודים. מנתוני הסקר החברתי לשנת 2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה שרק ל-51% מהשכירים הערבים יש קרן השתלמות לעומת 70% בקרב השכירים היהודים והאחרים. בנוסף, 29% מהשכירים הערבים אינם זכאים לימי חופשה בתשלום בעבודתם, לעומת 7.3% בקרב השכירים היהודים והאחרים. בתנאי העסקה מרחיבים יותר – כגון, אופציות למניות, אחזקת רכב או השתתפות בתשלום על לימודים של ילדים – הפערים בין שכירים ערבים ויהודים גדולים עוד יותר.²

לפי נתוני סקר כוח אדם לשנת 2022 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רק 50% מהמועסקים הערבים מקבלים את שכרם על בסיס חודשי. בקרב גברים ערבים הדבר מתבטא בשיעור גבוה של מועסקים שמשכרם על בסיס שנתי (29%) ועל בסיס יומי (10%) ובקרב נשים ערביות בשיעור גבוה שמשכרם על בסיס שנתי (45%). בקרב מועסקים יהודים ואחרים,

² עיבוד מיוחד לנתוני הסקר החברתי 2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

70% מקבלים את שכרם על בסיס חודשי. המשמעות היא ששכרם של שיעור גבוה מהעובדות והעובדים הערבים אינו קבוע ונתון לשינויים לרעה, בעיקר בעתות משבר.

היקף משרה חלקי הוא ביטוי אפשרי נוסף לביטחון תעסוקתי נמוך ותנאי העסקה ירודים. בעניין זה הפערים הם בעיקר על בסיס מגדרי אם כי קיימים פערים גם בין ערבים ויהודים. 27% מהנשים הערביות מועסקות במשרה בהיקף חלקי לעומת 20% בקרב הנשים היהודיות. בקרב הגברים אין פערים של ממש – 6.1% מהגברים הערבים ו-7.5% מהגברים היהודים והאחרים מועסקים במשרה בהיקף חלקי.³

צעירות ויציבות יעריית

היות וצעירות וצעירים (18-34) הם קבוצת היעד העיקרית של אלפנאר במרכזי ריאן, ראוי להעמיק במאפייניהם.

לפי נתוני סקר כוח אדם לשנת 2022:

- 50% מהגברים הערבים בני 18-24 ו-77% מבני 25-34 היו מועסקים.
- בקרב הנשים, שיעור התעסוקה של בנות 18-24 עמד על 29% ושל בנות 25-34 עמד על 46%.

לפי דוח של מכון [ברוקדייל והמכון הישראלי לדמוקרטיה](#) על צעירים ערבים בישראל משנת 2023:

- בקרב גילי 25-34 רק ל-32% מהערבים יש תעודה על תוכנית (אקדמית או שאינה אקדמית) לעומת 52% בקרב יהודים ואחרים.
- שיעור לא מבוטל מהם חוששים לאבד את מקום עבודתם (13%), לעומת 7.4% בקרב יהודים ואחרים.
- גם השכר החודשי של צעירים ערבים בגילי 25-34 נמוך בהרבה בהשוואה לצעירים יהודים ואחרים – 7,381 ש"ח לעומת 9,940 ש"ח.

שיעור גבוה בקרב המועסקים הצעירים הערבים עובד במשלח יד בלתי מקצועיים – 12% בהשוואה ל-3.6% בקרב צעירים יהודים ואחרים – או במשלח יד בתעשייה ובינוי – 27% בהשוואה ל-6.4% מהצעירים היהודים.

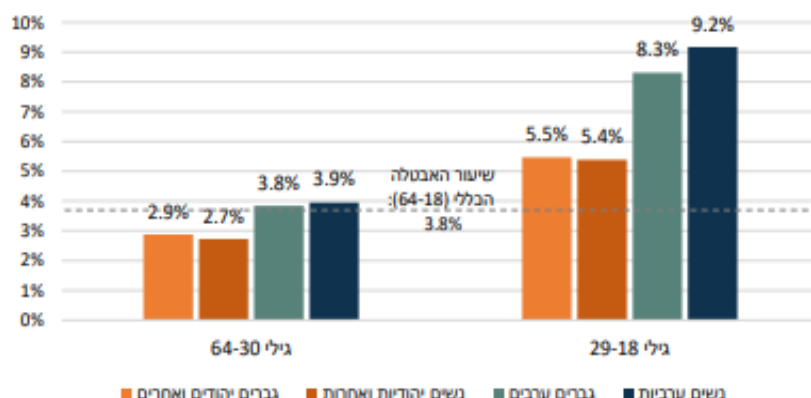
מאפיינים אלו, דפי שנראה בהמשך, הופכים את אוכלוסיית הצעירות והצעירים הערבים לפגיעים במיוחד בעת משברים כלכליים.

בשנים האחרונות המשק הישראלי נמצא במצב של תעסוקה מלאה (שיעורי אבטלה נמוכים מאוד) וכבר בשנת 2022 חלה התאוששות מלאה משיעורי האבטלה הגבוהים שרווחו בזמן משבר הקורונה. ועדיין, שיעורי האבטלה בקרב האוכלוסייה הערבית גבוהים בהשוואה לאוכלוסייה היהודית, בעיקר בקרב צעירים. כפי שעולה מתרשים 4 להלן, בקבוצת הגיל הצעירה (18-29), שיעורי האבטלה של נשים וגברים ערבים גבוהים יחסית למקבליהם היהודים והאחרים. גם בקרב קבוצת הגיל המבוגרת יותר (30-64) שיעורי האבטלה של נשים וגברים ערבים גבוהים יותר מאלו של היהודים, אם כי הפער קטן יותר בהשוואה לקבוצת הגיל הצעירה. במקביל, משך חיפוש העבודה של מובטלים ומובטלים ערבים ארוך יותר מאשר של

³ עיבוד מיוחד לנתוני סקר כוח אדם 2022 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מובטלות ומובטלים יהודים ואחרים. לפי נתוני הלמ"ס, בשנת 2022 27% מהמובטלים והמובטלות הערבים בגילי 25-64 חיפשו עבודה באופן פעיל למשך 27 שבועות ויותר לעומת 21% בקרב מובטלים ומובטלות יהודים ואחרים.

תרשים 4 – שיעור האבטלה לפי קבוצות אוכלוסייה וגיל, 2022

מקור: עיבוד מיוחד לסקר כוח אדם 2022 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

2. פגיעה בעובדים מהחברה הערבית בזמני משבר

זמינות הנתונים הסטטיסטיים על תעסוקה ואבטלה בכלל, ותעסוקה ואבטלה בחברה הערבית בפרט, אינה מאפשרת ניתוח של איחודים שהתרחשו זה עתה. עדכוני הלמ"ס באשר לשיעורי תעסוקה ואבטלה הם על בסיס חודשי, בשלושה שבועות מסיום החודש, ואינם כוללים פילוחים לפי קבוצות אוכלוסייה, גיל וכד'. פילוחים מתקדמים יותר יכולים להיעשות רק על בסיס נתונים שנתיים שמתפרסמים לפחות חצי שנה לאחר תום השנה שהסתיימה. אי לכך, אין בנמצא נתונים סטטיסטיים על מצב התעסוקה בחברה הערבית לאחר פרץ המלחמה וקשה לקבוע בעת הזו איך היא השפיעה על נעדרות של עובדים, התפטרות ופיטורין וקשיים של מובטלים להשתלב בשוק העבודה.

ממשברי עבר בישראל ובעולם ניתן ללמוד איך תקופות משבר פוליטיות וכלכליות משפיעות על עובדים ומובטלים מרקע שונה. הדוגמה הטרייה ביותר היא משבר הקורונה. במשבר זה הפגיעה הכלכלית בישראל וביתר מדינות העולם הייתה עוצמתית בשל הסגרים ותקנות הריחוק החברתי שפגעו קשות בפעילות הכלכלית. מספר מאמרים שניתחו את השפעות משבר הקורונה בעולם הצביעו על פגיעה מוגברת במהלך המשבר ועל קושי מוגבר להשתלב חזרה בשוק העבודה אחרי המשבר בקרב קבוצות מוחלשות – נשים, בעלי השכלה נמוכה, מיעוטים וצעירים.⁴ בעניין זה ראוי לציין שמי שנמצאים תחת קטגוריות מצטלבות – כגון צעירים ערבים חסרי השכלה אקדמית – הם בסיכון מוגבר להיפלט משוק העבודה. גם

⁴ Saing Yoom T. Lee, Minsung Park, & Yongseok Shin, *Hit Harder, Recover Slower? Unequal Employment Effects of the Covid-19 Shock* (No. w28354), National Bureau of Economic Research, 2021.

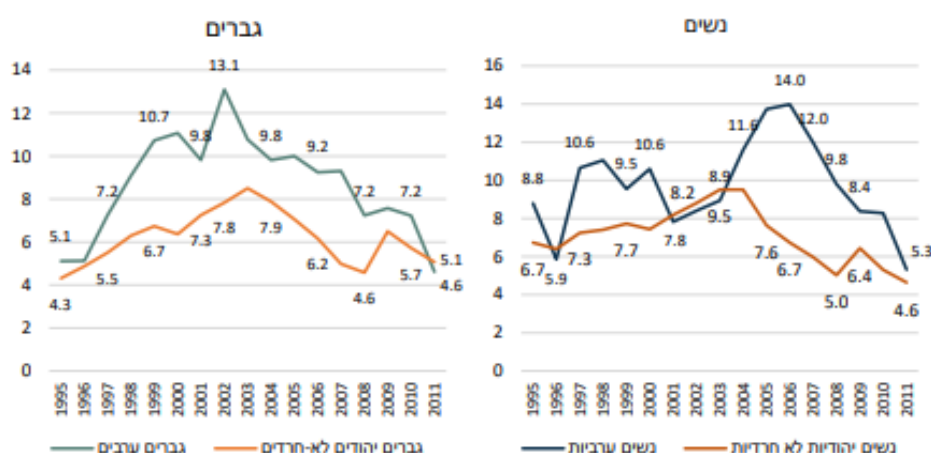
Albanesi, S., & Kim, J. *The gendered impact of the COVID-19 recession on the US labor market* (No. w28505). National Bureau of Economic Research, 2021.

Alon, T., Coskun, S., Doepke, M., Koll, D., & Tertilt, M. (2022). From mancession to shecession: Women's employment in regular and pandemic recessions. *NBER Macroeconomics Annual*, 36(1), 83-151.

בישראל נעשו מספר עבודות שהראו השפעה שלילית מוגברת על אוכלוסיות מוחלשות בשוק העבודה, ביניהן האוכלוסייה הערבית.⁵ דוח של המכון הישראלי לדמוקרטיה הראה שלאורך כל חודשי משבר הקורונה (מרץ 2020 עד אוגוסט 2021), שיעור האבטלה הרחבה, הכוללת מי שבחל"ת ומי שפוטרו והתייאשו מחיפוש עבודה נוכח המשבר, היה גבוה יותר בקרב ערבים לעומת יהודים לא-חרדים. באופן ספציפי, נשים ערביות נפלטו משוק העבודה בשיעורים גבוהים בעיקר בגלל התחלואה הראשון (מרץ-מאי 2020) וגברים ערבים בסגרים השני (ספטמבר-נובמבר 2020) והשלישי (ינואר-פברואר 2021). הדוח הצביע גם על קושי מוגבר של האוכלוסייה הערבית להשתלב חזרה בשוק העבודה בין הסגרים ובשוק המשבר.⁶

משבר כלכלי נוסף שרלוונטי לעניין מסמך זה הוא המשבר הכלכלי שהחל בישראל בסוף שנות ה-90 והמשיך עד אמצע העשור הראשון של שנות ה-2000. תחילתו של משבר זה בירידה בהשקעות ובביקוש למוצרים עקב הצטמצמות גל העלייה של תחילת שנות ה-90 ועל רקע התפוצצות בועת הדוט.קום בעולם בתחילת שנת 2000.⁷ המשך המשבר הכלכלי בישראל נבע בעיקר מהאינפיצאדה השנייה שהחלה בסוף שנת 2000 ושכבה רק בתחילת 2005.⁸ אז, בדומה להיום, המשבר הכלכלי של תחילת שנות ה-2000 התקיים רקע ביטחוני ולכן ניתן להניח כי השלכותיו על האוכלוסייה הערבית עשויות להיות דומות. בין השפעות אלו ניתן לציין עלייה באפליה הגלויה והסמויה בגיוס עובדים, פיטורין או השהייה ממושכת בטענות ביטחוניות, אי הגעה של ערביות וערבים למקום העבודה מחשש להתנכלות ועוד. נתוני האבטלה של שנים אלו מצביעים על עלייה חדה יותר של מחפשי עבודה מהאוכלוסייה הערבית. כך למשל, העלייה בשיעור האבטלה של נשים ערביות מ-1996 ל-2005 עמד על 7.9 נקודות האחוז לעומת עלייה של 1.2 נקודות האחוז בקרב נשים יהודיות לא-חרדיות. בקרב גברים ערבים עלה שיעור האבטלה ב-4.9 נקודות האחוז לעומת 2.2 נקודות האחוז בקרב גברים יהודים לא-חרדים.

תרשים 5 – שיעורי האבטלה לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר, בקרב בני 25-64 (%)

⁵ איתמר יקיר, גל זור, רוני קנת-פורטל, נבירה טרדון וניסן אברהם, דו"ח: השפעות משבר של סוכנות העבודה, המכון הישראלי לדמוקרטיה ושירות התעסוקה הישראלי, 2021.
⁶ בן פרימן, שוק העבודה: כשל משבר הקורונה, סרוך נסרין חואד חאל יחיא, סומד ח'אלילה אורק רודניצקי, שנתון התעסוקה הערבית בישראל 2021, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2022.
⁷ צבי זוסמן, סיון, עבודה ותקציב חמדיש, מרכז טאוב, 1998.
⁸ בנק ישראל, דין וחשבון 2002, התוצר לעשיר, שוק העבודה, הקצב המדינה והממשלה הרחבה, 2002.

מתרשים 5 לעיל עולה שלא זו בלבד ששיעורי האבטלה של עובדות ועובדים ערבים היו לרוב גבוהים יותר לאורך שנות המשבר (2001-2005), אלא שגם החזרה לשוק העבודה והירידה בשיעורי האבטלה בשנים שאחרי המשבר הייתה איטית יותר באוכלוסייה הערבית. ניתוח רגרסיה שנעשה על השנים שלאחר המשבר שתואר לעיל (2004-2011) הראה כי משך חיפוש העבודה בקרב ערבים היה ארוך בשבעה חודשים בהשוואה ליהודים לא-חרדים גם בפילוח לפי משתנים שונים כגון וותק בשוק העבודה והשכלה.⁹

לסיכום חלק זה, נראה שממשברי עבר ניתן ללמוד שבדומה למתרחש בעולם, גם בישראל, קבוצות שממוקמות בשולי החברה והכלכלה סובלות משיעורים גבוהים יותר של פליטה משוק העבודה וקושי מוגבר לחזור לשוק העבודה גם בשוק המשבר. בעניין זה ראוי לציין שלמקור המשבר יש משמעות והשלכות על אופי הפגיעה – משבר כלכלי שמקורו במשבר בריאותי, כמו משבר הקורונה, אינו זהה למשבר שמקורו באי סדרים פוליטיים או בלחימה ממושכת. בנוסף, נדרשת הבחנה בין פגיעה לא אחידה בסוגים שונים של עובדים שנובעת ישירות מהמשבר (למשל, סגירת ענפי כלכלה שמצריכים קרבה פיזית בקורונה, פגעה יותר בעובדי מסחר ותחבורה מאשר בעובדי הייטק) לעומת פגיעה בלתי ישירה של עובדים שטבעת מאפליה (למשל, אי העסקת עובדים ערבים בזמן לחימה).

3. השפעות המלחמה על האוכלוסייה הערבית בשוק העבודה – ממצאים ראשוניים

כאמור, אין בנמצא נתונים סטטיסטיים על היקף הפגיעה או מאפייניה באוכלוסייה הערבית בשוק העבודה בעקבות המלחמה שהחלה בתחילת אוקטובר 2023. לכן, חלק זה מבוסס על תובנות שעולות מהשטח (משוב ממנהל ורכזי תוכנית ריאן, פגישות ושיחות עם ראשי התוכנית ועם גורמים בחברה האזרחית שעוסקים בתעסוקה בחברה הערבית) ופרסומים בתקשורת.

מניעת עבודה

אחד הצעדים השניים במחלוקת, שצל גדול של אי חוקיות מרחף מעליו, הוא הרחקת פועלי בניין ערבים מאתרי בנייה ברשויות מקומיות יהודיות. בימים האחרונים דווח על מספר רשויות ברחבי ישראל שהוציאו הוראה להרחיק פועלי בניין ערבים, או לסגור אתרי בנייה במידה ולא מתאפשר להרחיק, ולהשאיר רק פועלי בניין יהודים וזרים. כך למשל, בראש העין פקח של העירייה דרש לפנות עובדים ערבים באתר בנייה וזאת למורת חוה והסתייגותו של ראש העיר.¹⁰ במקרה נוסף, עיריית רחובות שלחה הודעה לקבלנים שחזרה לפעילות מותנת בחתימה על תצהיר שאין להם עובדים ערבים.¹¹ התביעה לסלק פועלי בניין ערבים אזרחי ישראל לא רק שאינה בסמכות רשויות מקומיות ואינה חוקית, היא גם סותרת את הצורך הדחוף לעובדים בענף. מתחילת הלחימה אלפי עובדים זרים בענף הבנייה חזרו למדינות מוצאם והיתרי העבודה של פלסטינים משללו. היות ושתי קבוצות אלו מרכיבות אל החלק הארי של ענף הבנייה, הצורך בעובדים בכל הדרגות והתפקידים הולך וגובר.

⁹ ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-ישי, "מטריד הקורונה", המבנה המדינית ושוק העבודה העמיתית: אתגרים כלכליים וחברתיים, המכון החרדי למחקרי מדיניות, 2020.

¹⁰ הילה ציאון, ראש העין: פקח גירש עובדים ערבים ישראלים מאתר בנייה, ראש העיר ניצה, ynet, 17 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.

¹¹ הדר חורש, עיריית רחובות לקבלנים: המגזר חוזר לפעילות – בלי פועלים ערבים, דה מרקר, 16 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.

צמצום פעילות

מלבד האפליה הישירה שחווים עובדים ערבים, רבים נוספים עלולים להיפגע עקב סגירה או צמצום פעילות של מעסיקים. פעילויות פנאי ובילוי, חינוך, בינוי, מסחר ותעשייה צומצמו באופן ניכר ברחב חלקי הארץ, ובפרט בדרום ובצפון, בהם מרוכזת האוכלוסייה הערבית. כתוצאה, היקף העסקה של עובדים רבים עלול להצטמצם. במקרים מסוימים עובדים עשויים למצוא עצמם מפוטרים או מוצאים לחל"ת, במיוחד עובדים חדשים.

המגזר העסקי הערבי, שמעסיק חלק ניכר מהעובדות והעובדים הערבים, חווה בימים אלו ירידה שנובעת לא רק מצמצום הפעילות הכלכלית בעקבות הלחימה, אלא גם מירידה בצריכה מהחברה היהודית, כפי שקורה לא פעם בתקופות של מתיחות ביטחונית. בהתחשב בכך שעסקים בבעלות ערבית הם לרוב עסקים קטנים שסובלים מקושי בגיוס אשראי מהמערכת הבנקאית ומקשיים תזרימיים, הציפייה היא שעסקים אלו יהיו הראשונים לצמצם פעילות שתוביל לפיטורי עובדים.

דה-לגיטימציה וחשש להתנכלות

תופעה נוספת שהולכת וצוברת תאוצה היא תיוגה של האוכלוסייה הערבית כ"גיס חמישי" שרק מחכה לשעת כושר להצטרפות למאמצי הלחימה של חמאס על ידי "תקיפת ישראל מבפנים".¹² האשמות אלו מקודמות כחלק ממסע הפחדה שנשען על ההתרחשויות האלימות במאי 2021.¹³ הגברת השסע הלאומי הפנים-ישראלי פוגע באופן ישיר גם בעובדות ועובדים ערבים במקומות עבודתם.

עובדים ערבים שאינם מתיישרים באופן בלתי מסויג עם הצד הישראלי, ובכלל זה מתן לגיטימציה מלאה לתקיפות צה"ל, עוברים מסע הכפשה ודה-לגיטימציה שעלולים לגרום לפיטוריהם. הגם שאינם מצהירים או חמזים לתמיכה בחמאס, או אפילו בעם הפלסטיני, עובדים מוצאים את עצמם תחת מתקפה והוצאת דבריהם מהקשר באופן שמסכן את פרנסתם או אפילו מסתכנים במעצר. כך למשל, כאשר אשתו של שחקן קבוצת הכדורגל מכבי חיפה דיאא סבע כתבה ברשתות חברתיות "אין הבדל בין ילד בעזה לבין ילד בישראל", הפוסט גרר מתקפה חסרת תקדים של אוהדי הקבוצה, וקריאות להדיח את השחקן. בעקבות המתקפה הפוסט נמחק והשחקן ואשתו פרסמו הבהרות והתנצלויות. ועדיין, הנהלת הקבוצה פרסמה שתערוך בירור עם השחקן על דברי אשתו.¹⁴

ההערכות הן שמאז תחילת המלחמה, קרוב ל-100 ערבים אזרחי ישראל נחקרו ו-40 מהם נעצרו על פוסטים ברשתות החברתיות, גם כשאלו לא הביעו תמיכה בחמאס אלא הזדהות עם הסבל של תושבי עזה.¹⁵ חשוב להדגיש שגם יהודים נתונים לרדיפה והשתקה כאשר הם משמיעים עמדות הסותרות את הקונצנזוס.¹⁶

כתוצאה מכך, עובדים ערבים רבים נמנעים מהשמעת דעותיהם הפוליטיות, גם אם הן משאות מסר של פיוס ושל כיבוד כללי מוסר בסיסיים בגן שמירה על חיי אזרחים חפים מפשע ובכלל זה של ילדים. יתרה מכך, באווירה עוינת זו, עובדים ערבים רבים מעדיפים להימנע מלהגיע לעבודה, ויש אף מקרים שבהם מעסיקים מבקשים מעובדיהם הערבים לא להגיע

¹² עקיבא ביגמן, "ציון מבטיח: מדיניות ערבית-ישראלית מתארגנת להפעלה", סידה, 17 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.
¹³ רן שמעוני, "בן נמר בעבודתו: להעביר לשמירת חומות 2. כל חשבוני הנייר יוכלו לשאת נשק", הארץ, 11 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.
¹⁴ יסאל מלרסטיין, "בשיחור לישראל: מכבי חיפה תערוך בירור עם דיאא סבע", אתר ערוץ הספורט, 18 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.
¹⁵ מאמר הסערת, "תחלת הרדיפה", הארץ, 18 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.
¹⁶ יני דילבר, "מי שמצוירים שייך בני אדם בעד האנטי ערבים ציד מבטיח", הארץ, 15 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.

מחשש שלא יוכלו להבטיח את שלומם. כך למשל, דווח על עובדים ערבים בענף הרוקחות,²⁷ בענף הלוגיסטיקה ובענף המסחר שחוששים להגיע לעבודה וזאת למרות שבעת הזו, בה מאות אלפי אזרחים גויסו למילואים, הצורך בעובדים גבוה מתמיד.²⁸ עדויות מהשטח מצביעות על חשש של עובדים, ובעיקר עובדות שעוטות כיסוי ראש, מזיהויים כערבים או כמוסלמים שמא ייפגעו.

4. המלצות מדיניות

נוכח שוליותה של האוכלוסייה הערבית בשוק העבודה, כפי שמתבטא בשיעורי התעסוקה הנמוכים, בעבודה בענפי כלכלה בפריפריה ובתנאי העסקה ירודים, יש לתת מענה ממשלתי למשבר הכלכלי הממשמש ובא בעקבות המלחמה. כאמור, ממשברי עבר ניתן ללמוד שהאוכלוסייה הערבית פגיעה במיוחד למשברים כלכליים, במיוחד כשאלו באים על רקע בטחוני, ושבמידה ויפלטו בשיעורים גבוהים משוק העבודה – תהליך שמן הממצאים מהשטח החל לקחת – יהיה להם קשה יותר להשתלב חזרה. החשש הוא שרבים יידרדו למעגל העוני, יעברו להסתמך על קצבאות והגרוע מכל, ישאבו לארגוני פשע ויגבירו אף יותר את האלימות בחברה הערבית שנמצאת בשיאה.

ארגון אלפנאר מפציר במשרדי הממשלה הרלוונטיים לא להמתין ולפעול כבר עכשיו להקל על משבר התעסוקה העתיד להתרחב על ידי הצעדים הבאים:

- מתן הנחייה ברורה לכלל החברות והמעסיקים במשק, שאפליית עובדים ערבים ומניעת העסקתם אינה חוקית.
- לפעול להגביר את כניסתם של עובדים ערבים לענף הבניה, בדגש על עובדים בדרגות פיקוח וניהול בעלי השכלה הנדסאית ואקדמית, נוכח העדיפה של עובדי בנייה זרים ושליטת אשרות העבודה של עובדים פלסטינים.
- לשנות את הקריטריונים לזכאות לדמי אבטלה, בדומה למה שנעשה בתקופת הקורונה, עקב החשש לפגיעה בעובדים צעירים ובעלי ותק נמוך:
 - לקצר את תקופת האכשרה הנדרשת לזכאות לדמי אבטלה שכיום עומדת על 12 חודשים מתוך 18 חודשים שקדמו לפיטורין/חל"ת.
 - לאפשר זכאות לדמי אבטלה לעובדים המוצאים לחל"ת לתקופה הקצרה מ-30 יום.
- שימור עובדים: על מנת לשמר עובדים הנמצאים בסיכון לפיטורין עקב צמצום הפעילות של העסק, יש לפעול כדי לשמור על יחסי עובד/מעביד על ידי מימון של המדינה את הפער בין שכר העובד שקדם ללחימה לבין שכר החלקי עקב צמצום הפעילות (בדומה ל"מודל החל"ת הגרמני").
- עידוד עבודה מהבית בתקופת משבר (בדומה למשבר הקורונה): כדי להפחית את החשש של עובדות ועובדים ערבים מהתנכלות על ידי קולגות לעבודה ו/או לקוחות יש לאפשר למעוניינים בכך עבודה מהבית.
- לגבש חבילת תמריצים עבור עסקים בכלל ועסקים בבעלות ערבית בפרט על מנת לצמצם את הירידה בפעילות ולאפשר לעסקים לשרוד את התקופה ובכך למנוע/לצמצם פיטורים.

²⁷ דיו ולניסוב, רוקח שהודחה עם תכאום, אחרי שחישש באלימות עובדים ערבים לא מגיעים לעבודה, קמאבים, 16 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.
²⁸ תוסר עזון, רץ פריגות לחשש מהתנגדותם של עובדים הערבים, כלכליסט, 16 באוקטובר 2023, אוחזר ב-19 באוקטובר 2023.

נספח מס' 10: מכתב של הוועד הערבי לחינוך בעניין ההסתה נגד הסטודנטים הערבים בקמפוסים

המכתב הופנה לפרופסור יפעת ביטון – יו"ר ועד המכללות הציבוריות ביום 22.10.23

22 באוקטובר 2023

לכבוד

פרופ' יפעת ביטון

נשיאת המכללה האקדמית אחוה ויו"ר ועד ראשי המכללות הציבוריות (ור"מ)

בדוא"ל: yifat.bitton@achva.ac.il

שלום רב,

הנדון: פגיעה במרחב הדמוקרטי בקמפוסים - הסתה פרועה נגד הסטודנטים והמרצים הערבים

לנוכח ההידרדרות החמורה בשיח כלפי הסטודנטים והמרצים הערבים ברוב האוניברסיטאות והמכללות הציבוריות, ראיתי לנכון לפנות אליך בבקשה לקיום פגישה ובדברים כדלקמן:

1. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי הינה גוף ייצוגי ומקצועי, שפועל למען קידום זכויותיהם ומעמדם של האזרחים הערבים במערכת החינוך ובהשכלה הגבוהה. בתוך כך הוועדה פועלת, ביחד עם גורמים שונים במערכת החינוך ובאקדמיה, למען הסרת חסמים בפני נגישותם של תלמידים ערבים ללימודים אקדמיים.

2. האזרחים הערבים בישראל נתונים למסע הסתה מסוכן החל מאירועי הזוועה מיום 7.10.23 והמלחמה שמתחוללת מאז. הם סומנו ע"י חלקים רבים בחברה הישראלית כאויבים, ובוצעו כלפיהם התנכלויות קשות בטענות גורפות של "תמיכה בטרור". זאת, לצערנו, בליבו ובעידוד של בעלי תפקידים וגורמים ממלכתיים.

3. מסע זה לא פסח על המוסדות להשכלה גבוהה, כאשר במרבית הקמפוסים מתנהל מאז פרוץ האירועים קמפיין מאורגן של הסתה ורדיפה פוליטית. תלוות ודיווחים רבים שהגיעו אלינו מצביעים בבירור על קיומן של קבוצות רבות ברשתות החברתיות שמנהלות צייד מכשפות שיטתי נגד סטודנטים ומרצים ערבים.

4. בהתאם למידע שמופץ ע"י קבוצות אלה, ובלחץ שהן מפעילות, ננקטו עד כה הליכי השעיה והרחקה נגד עשרות סטודנטים, ובחלק מהמקרים אף לפני מיצוי הליכי הבירור הנדרשים ובחתבסס על נתונים מוטעים. למען הדיוק אציין, כי מקצת ההליכים ננקטו ע"י האוניברסיטאות, ואילו במרביתם ננקטו ע"י המכללות.

5. לפי בדיקה שנעשתה ע"י מומחים וארגונים לזכויות אדם, שנרתמו ביחד איתנו לבלימת מסע הרדיפה, ברוב המקרים מדובר בפרסומים לגיטימיים, המוגנים בחופש הביטוי. במקרים רבים מדובר בקריאות להפסקת המלחמה או להימנע מפגיעה בילדים ובחפים מפשע או אף בתפילות

שגרתיות לשמירה על חייהם של אלה. זאת, בנוסף לפרסומים שמבטאים את תחושת הכאב וחוסר האונים שאוחזות בכולנו בימים נוראים אלה.

6. בעוד שהסטודנטים הערבים נתונים לרדיפה ולהליכים כאמור, הרשתות החברתיות וקבוצות דיון בקמפוסים, שבחלקן מזוהות במובהק עם גורמים בעלי אגידות פוליטיות עוינת כלפי הציבור הערבי, רוויות בפרסומים גזעניים, שמציגים את הסטודנטים הערבים כתומכי טרור, ושקוראים לנהוג כלפיהם ב אלימות ולבצע בהם פעולות נקם. זאת, בנוסף להכפשות נגד מרצים שיצאו נגד מסע הרדיפה, ושתוארו אף הם בכינויים כמו "אויבים" ו"גייס חמישי". בשלב זה לא נראה שנגקטים צעדים משמעותיים נגד פרסומים אלה.

7. מעבר לפגיעה בחופש הביטוי שלהם, מסע הרדיפה הציב את הסטודנטים הערבים במציאות חדשה, מסוכנת ונפיצה. הם חשופים למתקפות מילוליות ואף פיזיות בקמפוסים ומחוצה להם, וזאת בנוסף לקשיים הנפשיים, תחושות הפחד וחוסר הביטחון. בו בזמן הם מרגישים שהופקרו לגורלם בהתמודדות עם סיטואציה קשה זו, ללא תמיכה מספקת וללא הגנה אפקטיבית.

8. בהקשר זה אבקש לשתף אותך בכך שכבר מתקבלות אצלנו פניות של סטודנטים מבוהלים ומפחדים, ששוקלים להפסיק את לימודיהם האקדמיים, וזאת בנוסף לתלמידים שרק התקבלו ללימודי שנה א' ושכבר חושבים על אי-התייצבות ללימודים ו/או על חלופות אחרות.

9. השלכות חמורות ומצערות אלו קורות דווקא כאשר אנחנו מתחילים לראות תוצאות חיוביות למאמצים רבים שנעשו בשנים האחרונות למען הרחבת גישותם של האזרחים הערבים ללימודים אקדמיים, ובתוך כך למניעת נשירת סטודנטים ערבים מההשכלה הגבוהה. אנחנו אומנם לקחנו חלק במאמצים כאמור, אך לא מעט מהלכים ותוכניות מבורכות וחשובות בהקשר זה ננקטו ע"י המוסדות האקדמיים או בשיתוף איתן.

10. לא מן הנמנע להזכיר בהקשר זה, כי האזרחים הערבים בישראל נמצאים גם כך בנקודת מוצא נחותה בקבלה ללימודים אקדמיים. להווי ידוע, כי הם נמנים, גיאוגרפית, חברתית וכלכלית, עם אוכלוסיית הפריפריה, על כל המשתמע מכך, וכי ההפליה ההיסטורית כלפיהם פגעה בשוויון ההזדמנויות שלהם בלימודים אקדמיים.

11. מכאן החרדה העמוקה שאוחזת בנו לנוכח מסע ההסתה והרדיפה שמתחולל בקמפוסים; ולצער, אנחנו כבר מזחים מצוקה ממשית בקרב סטודנטים ערבים רבים, והערכתנו היא שמרקם החיים האקדמי והסטודנטיאלי דוהר לקראת שסע חסר תקדים בחומרתו ובהשלכותיו החברתיות והחינוכיות.

12. ההשלכות והמציאות החדשה שנוצרו כאמור מציבות בפני כולנו אתגרים רציניים, אשר דורשים היערכות מיוחדת ודחופה, בטרם יהיה מאוחר מדי; ודווקא בשל כך נדרשת עכשיו הקפדה יתרה בשמירה על זכויות הסטודנטים בקמפוסים. בכל מקרה ותחת כל מצב רדיפה פוליטית מקומה לא יכירנה במוסדות אקדמיים, שהינם ביתם וכור מחצבתם של ערכי היסוד בדבר חופש הביטוי, השוויון, הסובלנות ורב-התרבותיות.

13. מכאן ומכל האמור לעיל פנייתי זו אליך ואל חברי ועד ראשי המכללות לפעול בדחיפות על מנת לשמור על ביטחונם וזכויותיהם של הסטודנטים הערבים בקמפוסים, ולהבטחתו חזרה של מרחב אקדמי תקין, מכיל וסובלני; ובתוך כך לשנן בפני גורמי המשמעת במכללות את חובתם

דווקא בימים קשים אלה לנהוג ברגישות, בשוויוניות, ותוך מתן קיום מירבי לחופש הביטוי ולזכויותיהם של סטודנטים בהליכי משמעת.

14. אנחנו מוכנים לקחת חלק בכל פעילות נדרשת על מנת לבלום את ההתדרדרות ולהבטיח אווירת לימודים נקייה מכל סוג של הסתה, גזענות ואלימות. לצורך בחינת אפיקי פעולה משותפים, נשמח אם תפעלי לקידום פגישה בינינו, בהשתתפות נציגות של סטודנטים ואנשי/נשות אקדמיה מטעמנו, ובין נציגים מטעם ור"מ.

מפאת החשיבות והדחיפות אודה על התייחסותך מוקדם ככל הניתן.

בברכה,

ד"ר שרף חסאן, יו"ר ועדת המעקב לענייני

החינוך הערבי

העתקים – נשיאי המכללות האקדמיות הציבוריות חברי ור"מ (בדוא"ל)

נספח מס' 11: הודעת איחוד תנועות הסטודנטים הערבים במוסדות אקדמיים בארץ

ההודעה יצאה בשבוע השני למלחמה

"איחוד תנועות הסטודנטים הערבים באקדמיה" קם בתחילת המלחמה כתגובת נגד לגל ההסתה והרדיפה נגד הסטודנטים הערבים בקמפוסים. האיחוד עובד תחת הקואליציה לחירום בחברה הערבית הפועלת תחת המטריה של ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל.

הסמל של האיחוד

המטרה של האיחוד כפי שהציגו אותה בהודעה הראשונה לקהל הסטודנטים הערבים, היא לעמוד מאוחדים נגד גל ההסתה וההפחדה ולהגיש עזרה לכל סטודנט שנקלע לסיטואציה כזו. (ההודעה המקורית מצורפת בשפה הערבית).

ולהלן עיקרי הדברים:

"איחוד תנועות הסטודנטים הערבים פנו לנשיאי האוניברסיטאות והמכללות, לשגרירי כל המדינות ודיפלומטיים בארץ ובעולם לסייע בהפסקת גל ההסתה נגד הסטודנטים הערבים בישראל. יותר מ-100 סטודנטים הופנו לוועדת משמעת עם נקיטת צעדים נגדם, לצד מאות הודעות של הסתה שקיבלו סטודנטים מעמיתים יהודים שלומדים איתם, תוך כדי שיתוף פעולה מהנהלות הקמפוסים וועדי הסטודנטים שלא בלמו המתקפה.

השיא היה בניסיון התקיפה הפיזית לסטודנטים הערבים במעונות מכללת נתניה.

הם מציינים גם שהנהלות הקמפוסים חורגים מסמכותם החוקית, כשהם מרשים לעצמם לחפור ולחפש מה כותבים סטודנטים ברשתות החברתיות. זוהי סמכותה של המשטרה ומערכת המשפט. מצד שני, יש הקלה והתעלמות ממאות סטודנטים יהודים שמסיתים אפילו בהרג לסטודנטים ערבים ולא ננקטה אפילו פעולת או ענישה אחת נגדם.

בהודעה מציינים גם, שהם רואים במשרד החינוך שותף למזימה נגדם, על ידי מתן אור ירוק להכות בכוח בסטודנטים הערבים בתקופה רגישה זו, ובראשם שר החינוך עצמו יואב קיש שגאה בגזענות שלו נגד ערבים פלסטינים.

הסטודנטים הערבים חוששים מאד מהחזרה ללימודים, בצל חוסר האחריות של הנהלות הקמפוסים וועדי הסטודנטים בעניין. הם מטילים על הקמפוסים את האחריות לשלומם.

הם פנו לקהילה הבינלאומית וביקשו את סיועם במניעת ההסלמה נגדם והפגיעה בהם ודרשו מהאיחוד האירופאי לעשות בדיקה מחודשת לכל ההסכמים שלהם עם משרד החינוך והמוסדות האקדמיים בישראל על מה שהם מחוללים נגד הסטודנטים הערבים מיחס מפלה, גזעני ומסוכן."

תوجهת الهيئة المشتركة للكتل الطلابية students48.movements وتعمل تحت مظلة اللجنة العربية للطوارئ، مساء اليوم الأحد، في رسائل للجامعات الشريكة للجامعات الإسرائيلية ومموليهم ومختلف السفراء والدبلوماسيين في البلاد للتدخل في وضع حد للتحريض والعنصري وملاحقة الطلاب الفلسطينيين في الجامعات الإسرائيلية، حيث هناك أكثر من 100 طالب تم تحويلهم للجان الطاعة في مختلف المعاهد العليا بالإضافة لمئات المنشورات التحريضية على مئات الطلاب من خلال زملاء لهم في الجامعات وسط تواطؤ وتعاون الجامعات والكليات والنقابات الطلابية فيها، حيث وصلت ذروة هذا التحريض الاعتداء على الطلاب في مساكن الطلبة في كلية נתانيا حيث تم تعريض حياتهم للخطر واخلأهم من مساكنهم دون أي تحمل مسؤولية على أمن وأمان الطلاب.

وتؤكد الرسالة أن هناك انتهاك واضح لصلاحيات الجامعات القانونية، حيث تتعاون إدارة المؤسسات الأكاديمية مع فحص حسابات ووسائل التواصل الاجتماعي الخاصة للطلاب العرب وهو ما يندرج تحت صلاحيات الشرطة والقضاء وليس المؤسسات الأكاديمية، كما وتقوم باتخاذ إجراءات ضد الطلاب، من خلال التهاون والتعاون من قبل الجامعات مع جزء من الطلاب الاسرائيليين الذين ينشرون منشورات تحريضية وصلت إلى حد هدر دم المئات من الطلاب العرب في الجامعات كما حدث يوم أمس في كلية נתانيا.

وتضيف الرسالة أن وزارة التعليم الإسرائيلية ساهمت في هذا الواقع من خلال إصدار تعليمات للتعامل بكل حدة مع الطلاب العرب وإعطاء ضوء أخضر للتحريض عليهم بهذا الحجم وبشرعية من وزير التعليم شخصيًا يوافق كيش الذي يتباهى بعنصريته وعدائته لكل ما هو عربي وفلسطيني.

وعبرت الرسالة عن قلق الطلاب العرب من العودة إلى مقاعد الدراسة ومساكنهم الطلابية في ظل هذا الجو التحريضي الهائل الذي يحصل على الطلاب بتعاون النقابات الطلابية وإدارات الجامعات، كما وأكدت أنه يجب على المعاهد الأكاديمية أن تتحمل مسؤوليتها على أمن وأمان الطلاب ووقف التحريض ضدهم.

ودعت الهيئة الطلابية المشتركة المجتمع الدولي إلى اتخاذ إجراءات عاجلة بشأن هذه المسألة، حيث يعاني المواطنون الفلسطينيون في إسرائيل، من حالات موثقة جيدًا من العنصرية والتمييز والتحريض بما في ذلك الطلبة في المؤسسات الأكاديمية الذين يتعرضون لحملة تحريض واسعة في هذه الأيام.

وطالبت الاتحاد الأوروبي أن يقوم بمراجعة الاتفاقيات الأكاديمية مع وزارة التربية والتعليم الإسرائيلية والمؤسسات الأكاديمية الإسرائيلية المشاركة في هذه الحملة، وعلى كافة المؤسسات الأكاديمية الدولية في العالم مراجعة تعاملها مع المؤسسات الإسرائيلية المتورطة في الممارسات العنصرية.

Adalah The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel

عدالة المركز القانوني لحقوق الاقلية العربية في اسرائيل

עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

22.10.2023

לכבוד,

פרופ' גור אלרואי

רקטור אוניברסיטת חיפה

בדוא"ל: rector@univ.haifa.ac.il

פרופ' רון רובין

נשיא אוניברסיטת חיפה

בדוא"ל: ron.robin@univ.haifa.ac.il

שלום רב,

הנדון: הליכים משמעתיים חסרי תקדים נגד הסטודנטים הערבים

בשם עדאלה ובשם ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי בישראל, הרינו לפנות אליכם בדחיפות כדלקמן:

1. אוניברסיטת חיפה החליטה בימים האחרונים לפתוח בהליכים משמעתיים נגד מספר סטודנטים ערבים על רקע פרסומים שנעשו באמצעות חשבונותיהם הפרטיים ברשתות החברתיות, בתואנה כי פרסומים אלה מפרים את תקנון המשמעת של האוניברסיטה. פניות שקיבלנו מסטודנטים מלמדות כי, אוניברסיטת חיפה החליטה על השעייתם המיידית של הסטודנטים, בטרם נערך כל בירור בעניינם או מתן הזדמנות להם להשמיע את טיעוניהם בעניין. בחלק מהמקרים אף נדרש מאותם סטודנטים לפנות את המעונות בתוך שעות ספורות ללא מתן הזדמנות לשימוע לפני כן.

2. הצעדים והסנקציות המשפטיות הללו שנקטו מהווים פגיעה חסרת תקדים בזכויותיהם של הסטודנטים הערבים לחינוך גבוה ולחופש ביטוי ללא חקיקה מפורשת המסמיכה לכך, ועל כן ללא סמכות, והם גם לא מידתיים וגם לא לתכלית ראויה. הן מייצרות אפקט מצנן לסטודנטים ומבססות פרקטיקה לפיה לימודים אקדמאיים מותנים בצנזורה הגובלת את גדרי המוסדות, וחודרת אל תוך המרחבים הפרטיים. כל זאת, כאשר האוניברסיטה מנהלת הליכים חפזים המוגעים בגרעין הקשה של ההליך ההוגן, ואוסרים על ביטויים עוד בטרם הדיון במשמעותם – כאשר הם נופלים בגדרי חופש הביטוי.

3. ראשית, הליכים אלו וההחלטות הנגזרות מהם נעשו בהעדר סמכות, שכן אין למוסדות האקדמיים ולוועדות המשמעת הפועלות בהן סמכות משמעתית על דבריהם וביטוייהם של הסטודנטים כאשר אלו נעשו במרחבם הפרטי ובמנותק מלימודיהם האקדמיים או מעמדם כסטודנטים.

4. גדרי סמכות זו מוגדרים במפורש בסעיף 17 לחוק הסטודנט, תשס"ז – 2007 לעניין תקנוני המוסדות, ולפיו "מוסד יקבע ויפרסם, בכפוף לחוראות חוק זה, כללי התנהגות המתייחסים להתנהגות מועמדים וסטודנטים בקשר עם לימודיהם במוסד, לרבות בזמן הלימודים ובתחומי

P.O. Box 8921 Haifa 31090 Israel Tel: (972)-4-950-1610 Fax: (972)-4-950-3140

חיפה 31090, ס.ב. 8921 هاتف 04-9501610 فاكس 04-9503140

חיפה 31090, ת.ד. 8921 טלפון 04-9501610 פקס 04-9503140

Email: adalah@adalah.org http://www.adalah.org

המוסד, ובכלל זה במעונות הסטודנטים, ובהם תקנון משמעת והעונשים הצפויים בשל הפרת הכללים הקבועים בו" (ההדגשה אינה במקור). האמור הינו בבחינת קל וחומר משעסקן בחופש ביטויים של הסטודנטים, באופן המחייב פרשנות המצמצמת את הפגיעה בזכות זו, וכן את היקף הביטויים שיש לאסור אותם במרחבים השונים, לרבות במרחב האקדמי.

5. בענייננו, ובבחינת הפניות שהתקבלו לידינו, עסקין בביטויים הנופלים בגדר חופש הביטוי שאינם מהווים תמיכה במעשים בלתי חוקיים כלשהם, ובכל מקרה אינם חוסים תחת סמכותם של המוסדות לקיום דין משמעת. ללא ספק שהדוגמאות מהפניות שהתקבלו לידינו מעידות על כך, ומדגישות את השרירותיות שבהחלטות הפתיחה בהליכים משמעתיים; הן מכילות פסוקים מחקוראן ותפילות דתיות, פרסומים על הרג האזרחים בעזה ועל המשבר ההומניטארי שפוקד את הרצועה, והתבטאויות נגד המשך הכיבוש.

6. על כן, החלטות אלו פוגעות בזכותם של הסטודנטים לחופש ביטוי במסגרתם האקדמית, המוגנת בין היתר בסעיף 5 לחוק זכויות הסטודנט, בכללי המשפט המינהלי והחוקתי, ובכלל זאת מעמדו של חופש הביטוי שהוכר בפסיקת בית המשפט העליון כערך בעל מעמד חוקתי גבוהה (ראו לדוגמא: בג"ץ 73/53 חברת "קול העם" בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד 8712 (1953); בג"ץ 316/03 בכרי נ' המועצה לביקורת סרטים, פ"ד נח(1) 249 (2003); בג"ץ 806/88 universal city studios inc נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות, פ"ד מג(2) 022 (1989), שאין לפגוע בו אלא לפי תנאי פסקת ההגבלה וברמה של וודאות קרובה.

7. ונדגיש: חובה על המוסדות האקדמיים כגופים המקיימים חובות מהמשפט הציבורי לקיים את חופש הביטוי של הסטודנטים ולהגן עליו. נפנה בהקשר זה לבג"ץ 7793/05 אוניברסיטת בר-אילן נ' בית הדין הארצי לעבודה (פורסם בנבו, 11.03.1991) ששם נקבע בין היתר כי אוניברסיטת בר-אילן הינה גוף דו-מהותי שחלים עליו כללי המשפט הציבורי, לרבות האיסור על הפליה והחובה לכבד את חופש הביטוי וההתארגנות של הסטודנטים. ברוח זו, ביטל בית המשפט המחוזי בבאר שבע בח"פ 2085/07 דויטשר נ' אוניברסיטת בן-גוריון בנגב (פס"ד מיום 16.04.2008), סעיף בתקנון הפעילות הציבורית של האוניברסיטה שאסר על קיום הפגנות בנושאים פוליטיים או בנושאים השנויים במחלוקת.

8. כמו כן, אין להתעלם מהפגיעה הקשה בכללי הצדק הטבעי ובזכות להליך הוגן שבהליכים הללו. בפניות שהתקבלו לידינו נדחמנו לגלות כי סטודנטים הושעו מלימודיהם ואף הוצאו מהמעונות ללא התראה מוקדמת, בטרם בדיקת החשדות נגדם ובטרם קיום שימוע כדבעי, והם התבקשו להגיב לחשדות ואף להופיע בוועדות משמעת בטווחי זמן קצרים הנעים בין מספר שעות עד מספר ימים בלבד, כאשר הנימוק להעמדתם לדין משמעתי הינו מצומצם.

9. הפרות אלו, מנוגדות בצורה מוחלטת לזכותם של הסטודנטים להליך הוגן, ומונעת מהם הזדמנות ממשית, אמיתית ואפקטיבית להתגונן מפני הפגיעה בזכויותיהם, וכן הזדמנות הוגנת להפריך את הטענות שעמדו בבסיס החלטת המוסד האקדמי. הזכות להליך הוגן אין משמעותה אך הליך פורמלי של השגה למראית העין בלבד. היא כוללת את זכות הטיעון וההשגה במובנה המהותי, שטומנת בחובה את הזכות של הנוגע בדבר לדעת מה מיוחס לו ועל בסיס מה התקבלה

ההחלטה בעניינו, וכן הזכות להתעמת עם הפוגע בזכויותיו בהסתמך על הראיות המבססות לכאורה את העילה להטלת סנקציה.

10. אנו מצפים מכם כמוסדות אקדמאיים להתנהג באיפוק ולעודד קיום אווירה של סובלנות, הכלה והבנה בימים קשים אלה, המאופיינים במתיחות רבה ומובנת, שיבטיחו את שלומם של כלל הסטודנטים הבאים בשעריהם, ואשר אתם מופקדים על ביטחונם, ואת קיומו של מרקם חברתי שיאפשר להם לחזור לספסל הלימודים ביחד – ולא להכריע את גורלם של מקצתם ללא שום הליך הוגן ובשעה שסטודנטים ערבים רבים עוברים ממילא קמפיינים של השמצה והסתה ברשתות החברתיות.

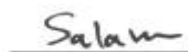
על כן, אנו מבקשים להפסיק את ההליכים הללו לאלתר בהיותם נעדרי סמכות, פוגעים בחופש הביטוי ובזכות לגישה לחינוך גבוה והליך הוגן; ולבטל כל החלטה שכבר נתקבלה. בנוסף, נבקשכם לפעול על מנת להבטיח את חופש הביטוי של כלל הסטודנטים.

לתגובתכם בהקדם.

בכבוד רב,

עדי מנסור, עו"ד

סלם ארשיד, עו"ד

השתקים:

- פרופ' תמיר שפר, רקטור האוניברסיטה העברית, בדוא"ל.
- פרופ' חיים היימס, רקטור אוניברסיטת בן גוריון, בדוא"ל.
- פרופ' מרק שטייף, רקטור אוניברסיטת תל אביב, בדוא"ל.
- פרופ' שיוף רפאלי, נשיא מכללת שנקר, בדוא"ל.
- פרופ' ברטולד פרידלנדר, נשיא מכללת הדסה, בדוא"ל.
- גבי הדס ישראל, מנהלת מכללת אורט ירושלים, בדוא"ל.
- פרופ' ניר בקר, רקטור המכללה האקדמית תל-חי, בדוא"ל.
- ד"ר ירדנה קול, מנהלת האקדמיה לסיעוד מאיר, בדוא"ל.
- פרופ' אברהם שיצר, נשיא המכללה האקדמית כנרת, בדוא"ל.
- פרופ' קנת הוכברג, רקטור מכללת עזריאלי להנדסה, בדוא"ל.
- פרופ' אהרן קלרמן, נשיא המכללה האקדמית צפת, בדוא"ל.
- פרופ' משה בן-חורין, נשיא הקריה האקדמית אונו, בדוא"ל.
- פרופ' אביעד קליינברג, נשיא המרכז האקדמי רופין, בדוא"ל.
- פרופ' יולי תמיר, נשיאת המכללה האקדמית בית ברל, בדוא"ל.
- פרופ' ברנרד פינצ'וק, רקטור המכללה האקדמית נתניה, בדוא"ל.
- פרופ' נסים בן-דוד, נשיא המכללה האקדמית הגליל המערבי, בדוא"ל.
- פרופ' לאה פרץ, ראש בית הספר לעיצוב ולחינוך ויצו חיפה, בדוא"ל.
- פרופסור אורי סיון, נשיא הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל, בדוא"ל.
- פרופ' משה כהן-אליה, נשיא המרכז האקדמי למשפט ועסקים, בדוא"ל.
- פרופ' קנת הוכברג, רקטור המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי, בדוא"ל.
- פרופ' מיכל בלר, נשיאת המרכז האקדמי לוינסקי – וינגייט, בדוא"ל.
- פרופ' אריה מהרשק, נשיא המכללה האקדמית להנדסה בארודה, בדוא"ל.
- גבי מרב ששון אמואל, מנכ"לית המכללה הטכנולוגית נוף הגליל, בדוא"ל.

- פרופ' ענת רטנובסקי, רקטור אפקה המכללה האקדמית להנדסה בתל אביב, בדוא"ל.
- פרופ' יהודה חדד, רקטור המכללה האקדמית להנדסה ע"ש סמי שמעון, בדוא"ל.

נספח מס' 13: העצומה של נשות צפת לראש העיר מר שוקי אוחנה נגד הסטודנטים הערבים
הנוסח המלא של ההודעה יצא בשבוע השלישי למלחמה

צפת נגד מעונות הסטודנטים
WhatsApp group invite

97

מכתב שנשים מצפת

מכתב שנשים מצפת שלחו לראש העיר שוקי אוחנה

בס"ד.

כבוד ראש העיר מר שוקי אוחנה.

א. אנחנו, נשות צפת, מאד מאוכזבות מפתיחת השוק לערבים.
בטחוננו חשוב לאין ערוך יותר מכל שיקול אחר.

ב. מאותה סיבה אנו מבקשות שלא תינתן אשרת כניסה לסטודנטים ערבים, ובמיוחד אלה החשודים בתמיכה
בחמאס באופן כזה או אחר.
(ויש לזה המון שמות "יפים" כמו שחרור פלסטין או התנגדות למדיניות הכיבוש.)
למעט דרוזים וצ'רקסים המשרתים בצה"ל ומוכיחים נאמנות

ג. זוהי בעיה שהתרענו עליה בפני ראש העיר עוד לפני המלחמה, וברור שלאחר ה7 באוקטובר לא נשאר שום צל
של ספק בקשר לדמותם האמיתית של שכנינו הערבים...

ד. *אנו מבקשות שלא לאפשר להם מגורים בתוכנו, (לא בבנין מול פינת החי) וקל וחומר שלא במעונות חדשים!!*.

ה. הדבר פוגע באוירה הצפתית היהודית, במורל, ובביטחון התושבים, וכמובן מונע מתושבי העיר ובא על
חשבונם
ויש המון סטודנטים שלנו שיוצאים לאוניברסיטאות בערים אחרות, כי המכללה בצפת מלאה בנוכחות ערבית)

הזמן לקבל החלטות מתקנות, במישור הנהגת העיר, לפי המציאות החדשה שנחשפה ,
ולא להתעלם ולחזור על טעויות העבר!

מצפות להתייחסותך במלוא החשיבות הראויה.

נספח מס' 14: סקר תמונת מצב סטודנטים ערבים בתקופת החירום ולקראת תחילת לימודיהם האקדמיים

98

הסקר נערך בחודש נובמבר 2023 על ידי ארגון אל-רואד¹¹⁶

1

¹¹⁶ מרכז אלרואד להשכלה גבוהה - [/https://rowad.org.il](https://rowad.org.il)

מלחמת אוקטובר: השפעות והתמודדות במרחב האקדמי של החברה הערבית

המלחמה אשר החלה באוקטובר יצרה שינויים רבים בכל רבדי החיים בישראל. האקדמיה הישראלית המהווה למעשה מרחב משותף ראשון עבור יהודים וערבים עוברת גם היא זעזועים רבים מפרוץ המלחמה, ביניהם שינוי מועד פתיחת שנת הלימודים לצד מתחים רבים העולים בין יהודים וערבים במוסדות האקדמיים. אנו ב- "רואד" לאחר התאוששות מההלם הראשוני שלא פסח על איש, יצאנו מהר לעשייה משמעותית ונרתמנו למען התלמידים וסטודנטים, על ידי מתן מענה מותאם ומדויק לצרכי השטח בתקופה זו. כחלק מהפעילויות הרבות, ביצענו מיפוי צרכים נרחב על ידי שיחות יזומות של רכזות התוכנית עם מדגם מייצג של החברה הערבית של 296 ממשותפי התוכנית, בדגש על מתחילי שנה א' ותלמידי המכינות הקדם אקדמיות מכל חלקי הארץ. במצגת זו נציג את עיקרי הממצאים ממיפוי זה.

2

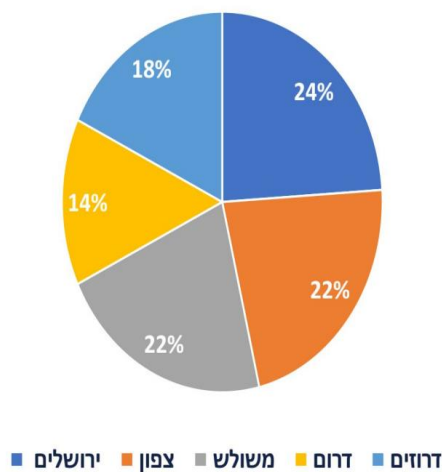
מטרות המיפוי

1. איתור צרכים פועליים וקונקרטיים מן השטח.
2. מתן מענה מהיר בזמן אמת.
3. הבנה וקבלת תמונת מציאות מושכלת ומעודכנת המבוססת על נתונים אמנים.
4. יצירת דיאלוג פורה עם מוטבי מהתוכנית לאיתור מענים, פתרונות וכלים נחוצים.
5. רתימת והפעלת שותפים לספק פתרונות משלימים ומתמשכים, בהתאם לאזורי המומחיות של כל ארגון.

3

פילוח משיבים לפי אזור גיאוגרפי

מדגם של 296 משיבים

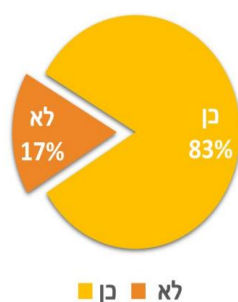

4

האם סטודנטים מתכוונים להתחיל את שנת הלימודים?

83% מהסטודנט **כן** מתכוונים להתחיל את שנת הלימודים.

17% מהסטודנט **לא** בטוחים/מתכוונים להתחיל את שנת הלימודים.

הסיבות המרכזיות בקרב הסטודנטים שאינם מתכוונים להתחיל את לימודיהם הן סיבות כלכליות ו/או ביטחוניות.

5

איך הסטודנטים מרגישים לקראת תחילת שנת הלימודים?

6

אתגרים מרכזיים לקראת תחילת הלימודים

המצב הכלכלי מאתגר את כלל האזורים בשיעורים גבוהים, המצב הביטחוני מטריד את תושבי כלל האזורים בשיעורים גבוהים מלבד החברה הדרוזית אשר מוטרת בשיעורים גבוהים יותר מקשיים לימודיים.

7

איזה כלים יכולים לעזור לסטודנטים הערבים להשתלב באקדמיה במציאות הנוכחית

רכזות "רואד" זיהו כי על אף הצרכים הסטנדרטיים ברובם שהועלו על ידי הסטודנטים, החששות והאתגרים שעלו על ידי הסטודנטים הינם עמוקים ורחבים בהשוואה לשנים אקדמיות רגילות. הגברת המענים הבאים יש בידה לסייע באופן משמעותי לטובת שילוב הסטודנטים הערבים:

- צורך בקשר אישי רב עם צוות מנהלי ואקדמי.
- סיוע כלכלי.
- תמיכה נפשית.
- הנגשת שירותים.
- עידוד השתתפות בפעילות חברתית בקמפוס.
- הבנת "כללי המשחק" בקמפוס – נהלים, סטנדרטים וציפיות המוסד מהם.

8

קריאה ליצירת שיתופי פעולה למען הסטודנטים

תוכנית "רואד" פותחת דלתותיה ומזמינה את המוסדות, הארגונים והשותפים האסטרטגיים לשתף פעולה עם צוות התוכנית במיזם חינוכי משותף. מוזמנים להתגבש ולפעול יחד איתנו למען הסטודנטים והסטודנטיות, על מנת ליצור רצף של פתרונות יעילים ומותאמים המתחשבים באתגרים הייחודיים המתעוררים בשוק החינוך הגבוה בחברה הערבית.

צוות תוכנית "רואד" ישמח לעבוד מקרוב עם גופים שונים, ולתמוך ביוזמות שמטרתן להטמיע ולשפר את השילוב המלא של הסטודנטים הערבים במערכת האקדמית הישראלית.

9

Adalah The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel

عدالة المركز القانوني لحقوق الاقلية العربية في اسرائيل
עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

25.10.2023

לכבוד,

עו"ד עמית בכר

ראש לשכת עורכי הדין

באמצעות דוא"ל.

שלום רב,

הנדון: הסתה ואיומים נגד עורכי דין ערבים

הרינו לפנות אליך בבקשה דחופה לפעול באופן מיידי על מנת להגן על זכויותיהם של ציבור עורכי הדין הערבים, לעצור את מסע ההסתה והאיומים המתנהל נגדם מזה יותר משבועיים, ולפעול למניעת קידום של תקנות לשעת חירום שיפגעו בזכויות ציבור עורכי הדין בכללותם. הכל כפי שיפורט להלן:

1. בשבועיים האחרונים, ועל רקע המצב השורר, אנו מקבלים עדויות רבות מעורכי דין ערבים אשר נתקלים בגילויי שנאה והסתה נגדם וכן איומים חמורים בפלטפורמות השונות, בעיקר על ידי חברים למקצוע. הסתה זו מתנהלת, בין היתר, דרך פלטפורמות מקצועיות כגון קבוצות וואטסאפ, בין אם בגין שיתוף תכנים והתבטאויות והבעת עמדות אישיות, החוסים לחלוטין תחת זכותם החוקתית לחופש ביטוי פוליטי, ובין אם בגין ייצוג חשודים בעבירות ביטוי. כך, מוטחות בעורכי דין ערבים רבים האשמות שווא חמורות כגון "תומכי טרור", "בוגדים" ו-"טרוריסטיים", והשיח נגדם הפך להיות אליס במיוחד ומתלהם, דבר אשר פוגע קשות בשמם הטוב, בכבודם, בתדמיתם מול לקוחות, בפרנסתם וביחסים בינם לבין קולגות אחרים. במקרים רבים עורכי הדין הערבים מאוימים ע"י חבריהם למקצוע בהגשת תלונות נגדם לוועדות האתיקה.

2. בנוסף, עורכי דין ערבים רבים, אשר מייצגים חשודים ועצורים בתחנות המשטרה ברחבי המדינה, מדווחים בתקופה האחרונה על תופעה של יחס מזלזל ועוין במיוחד אותו הם מקבלים, לא רק מעמיתים למקצוע כאמור, אלא גם משוטרים. דבר המקשה עליהם למלא את תפקידם כראוי.

3. בתוך האווירה הקשה המתוארת לעיל, פורסמה באתר לשכת עורכי הדין ביום 15.10.2023 הודעה שלך, כיו"ר הלשכה, תחת הכותרת "עדכון לגבי הטיפול בפוסט הבעת תמיכה והזדהות פומבית עם ארגון חטרור חמאס". בהודעה זו נכתב כי, לאור תלונות רבות שהתקבלו בעניינה של עורכת דין מסוימת, הלשכה תפעל "ביד קשה ובכל הצעדים הדרושים על מנת להוביל לשלילת רישיונה ולסילוקה מן הלשכה". עוד הובא בהודעה הנ"ל כי, הלשכה בוחנת קידום תקנות לשעות חירום אשר יאפשרו השעיה מידית של עורכי דין החשודים בפרסום "דברי שבת, אהדה או עידוד למעשי טרור ועבירות פליליות נוספות הקשורות בחוק למאבק בטרור".

P.O. Box 54 Haifa 3100001 Israel | Tel: (972)-4-950-1610 | Fax: (972)-4-950-3140
חיפה 3100001, מ.ב. 54 | هاتف 04-9501610 | فاكس 04-9503140
חיפה 3100001, ת.ד. 54 | טלפון 04-9501610 | פקס 04-9503140
Email: adalah@adalah.org | www.adalah.org

4. הודעתך זו איננה מתמודדת עם תופעת ההסתה הפרועה, המנוגדת לכללי האתיקה והדין, המתרחשת כנגד עורכי הדין הערבים ואינה מנסה למתן את השיח המסית, האלים, המתלהם והעוין המתנהל כנגדם. ההודעה הנ"ל אף תרמה להתעצמות והתגברות שיח מסית זה ועודדה הגשת תלונות שווא כנגד עורכי דין. ידוע לנו כבר היום על תלונות סרק רבות שהוגשו כנגד עורכי דין ללא כל הצדקה, בגין הבעת עמדות לגיטימיות שאין בהן תמיכה במעשי טרור או הודחות עם ארגוני טרור. מכל מקום, אסור היה לשדר מסר לפיו הלשכה מכריעה בתלונות שלא במסגרת החליכים המקצועיים הרגילים הננקטים במוסדותיה.

5. לצערנו הרב, עורכי הדין הערבים מתמודדים לבד עם מסע ההסתה והרדיפה כנגדם, וזאת מבלי שלשכת עורכי הדין, ואתה העומד בראשה, מביעים עמדה מוסרית, אתית וחוקית כנגד תופעה זו.

6. בנוסף, אנו בדעה כי נקיטת עמדה באופן פומבי באשר לתלונות ספציפיות שהוגשו לוועדת האתיקה מבלי לתת לגורמים המקצועיים את האפשרות לבדוק את התלונות לעומק ולקבל בהן החלטות מושכלות היא מוטעית מהיסוד. היא גורמת, הלכה למעשה, להפעלת לחץ פסול על גורמי המקצוע שאמורים להחליט בעניינים אלה באופן מקצועי ואובייקטיבי על בסיס החומר שיונח בפניהם, לאחר שנתנו לבעל העניין הזדמנות להגיב לטענות נגדו ולהביע עמדה. מדובר בהתערבות פסולה בתפקידה של ועדת האתיקה במטרה להשפיע על החלטותיה, דבר שאינו מקובל כלל ועיקר.

7. נזכיר כי הלשכה אמונה על שמירת כבוד מקצוע עריכת הדין ומחויבת מתוקף סעיף 1 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961 לפעול לשמירה על שלטון החוק וזכויות אדם. בהקשר זה גם המהלך אותו הלשכה בוחנת בימים אלה לקידום תקנות שיאפשרו השעיית עורכי דין באופן מיידי, כאשר הם אמורים ליהנות מחזקת החפות, הינו מהלך שבוודאות יפגע קשות, בין היתר, בזכותם להליך הוגן, בזכותם לחופש עיסוק ופרנסה ובזכותם לשם טוב. שכן הלשכה מבקשת לחרוץ את גורלם ולפגוע בזכויותיהם של עורכי דין בטרם קיום דיון כלשהו בעבירות שכביכול מיוחסות להם (על חשיבות ומהות הזכות להליך הוגן ר' למשל: בג"ץ 8425/13 איתן מדיניות הגירה ישראלית ואח' נ' ממשלת ישראל (נבו 22.09.2014)). מהלך כזה עומד בניגוד למחויבותך כראש לשכת עורכי הדין לפעול למען שמירה על שלטון החוק וזכויות האדם לכלל עורכי הדין.

לכן, אנו פונים אליך מתוקף תפקידך כראש לשכת עורכי הדין ומתוקף החובה המוטלת עליך לשמור על כבוד המקצוע ושלטון החוק, לפעול באופן מיידי על מנת לעצור את מסע ההסתה והאיומים המשתולל כנגד עורכי דין ערבים ולגלות עמדה ברורה וחד משמעית המתנגדת לכך; וכן להבטיח את יכולתם של עורכי הדין הערבים למלא את תפקידם בייצוג לקוחות. בנוסף, נבקשך לפעול למניעת קידום של תקנות לשעת חירום שיפגעו בזכויות ציבור עורכי הדין בכללותם.

בכבוד רב,
סלאם ארשייד, עו"ד

19.10.2023

לכבוד

חה"כ אוריאל מנחם בוסו- שר הבריאות

מנכ"ל משרד הבריאות, משה בר סימן טוב

באמצעות: marbel@knesset.gov.il, sar@moh.gov.il mankal@moh.health.gov.il

א.ב.

**הנדון: דרישה להתערבות נגד הטלת סנקציות ופיטורין של רופאים וצוותים רפואיים
במערכת בריאות**

שלום רב,

אנו פונים אליכם בשם ועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית, ובשם הארגונים החתומים מטה, בדרישה לפעול לאלתר למניעת הטלת סנקציות והליכי פיטורין נגד צוותים רפואיים מהחברה הערבית העובדים במערכת הבריאות הציבורית בישראל, וזאת על רקע הבעת דעה או עמדה אישית, פוליטית או אנשית מהמתרחש במדינה או בעזה.

מאז שבת 7.10.2023 המציאות הפכה להיות אחרת, מורכבת יותר ומלאה בתחושות של פחד, חשש ודאגה להווה ולעתיד. אנו בטוחים כי הצוותים הרפואיים, יהודים וערבים כאחד, שעובדים תחת עומס ולחץ בשעות עבודה ממושכות, מחויבים מוסרית למקצועם ועושים כל שביכולתם על מנת לסייע לחולים, מטופלים ונפגעים בתקופה הקשה הזו.

בנוסף לקושי הרב אתו מתמודדים הצוותים הרפואיים בשל המצב הביטחוני, אנו עדים בימים האחרונים למסע רדיפה והסתה נגד רופאים בכירים, אחים ואחיות ועובדים ערבים במערכת הבריאות בכל הארץ, שאף מובילים במקרים לא מעטים להחלטות דרמטיות על נקיטה בצעדים משמעותיים נגד אותם עובדים לרבות פיטורין מידיים.

מערכת הבריאות בישראל היא מקום מפגש יום-יומי בין אזרחים מכל קבוצות האוכלוסייה השונות: יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, נשים וגברים, צוותים רפואיים ומטופלים. רופאים ועובדים יהודים וערבים תלויים זה בזה ועובדים זה לצד זה, וביחד, צוותי רפואה ערביים, שותפים בהובלת מערכת הבריאות במסירות, במקצועיות ובכבוד, מטפלים בכלל האוכלוסייה ללא הבדל דת, מין או לאום.

במיוחד בעת הזו, נקיטת פעולות כאלה נגד צוותים רפואיים תוך פגיעה קשה בחופש הביטוי שלהם, רמיסה של זכויות בסיסיות שלהם כעובדים במערכת, ללא בדיקה מעמיקה של הביטוי שבגללו ננקטות הסנקציות, מייצרת אווירת רדיפה ומעמיקה את המתח הקיים בימים אלה בין אזרחים ערבים ויהודים, ואף פוגעת במורל שלהם, ובמערכת הבריאות כולה.

לאור האמור, אנו מבקשים מכם לפעול בכל האמצעים העומדים לרשותכם על מנת להפסיק את הפגיעה בצוותים הרפואיים הערבים ולהעביר מסר ברור לכל מוסדות הבריאות ובכירי המערכת, בדבר הצורך לשמור על שיח מכבד ומכיל במקום העבודה, ולעשות כל שביכולתם על מנת להימנע מליבוי האלימות וההסטה ולחזק את הסולידריות בין אזרחים יהודים וערבים וכן לשמור על מערכת הבריאות כמרחב המקדם חברה משותפת ורב תרבותית שנותן שירות חשוב וחיוני לכלל האזרחים.

בכבוד רב,

- ועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית: יו"ר הועדה: פרופ' ניהאיה דאוד
- סיכוי-אופוק לשוויון ושותפות- רגד ג'ראיסי ועופר דגן, מנכ"לים שותפים.
- אגודת הרופאים הערבים בנגב – דר' נעים אבו פריחה, יו"ר האגודה.
- מרכז מוסאוא לזכויות האזרחים הערבים- סוהא סלמאן מוסא -מנהלת שותפה
- עמותת ניסאן לבריאות דרכי עיכול, כבד ותזונה - רינא זועבי
- החברה לקידום בריאות האוכלוסייה הערבית-הר"י - פרופ' בשארה בשאראת יו"ר
- עמותת רופאים לזכויות אדם – גיא שלו מנכ"ל.
- באיתך ملك (מעכי) - משפטיניות למען צדק חברתי- אלה אלון, המנכ"לית.
- ארגון אג'יק – סלימאן עמור ו אילן עמית מנכ"לים שותפים.
- מרכז אקורד – רון גרליץ מנכ"ל.
- האם ראית את האופק לאחרונה? - שיר נוסצקי, מנכ"ל
- גבעת חביבה - מיכל סלע, מנכ"לית.
- המרכז הערבי לתכנון אלטרנטיבי - סאמר סוויד מנכ"ל
- קדאייא מכון מנהיגות והובלת קמפיינים - דר' מוחמד ח'לאיילה, מנהל.
- ארגון הרופאות והרופאים הערבים –דר' יאסר חטיב, יושב ראש העמותה
- נשים נגד אלימות - נאילה עואד, מנכ"לית.
- אנתמאא ועטאא – סמר סמארה
- פורום בריאות הציבור

מרכז ועדת המעקב: מר' פאתן גטאס arabshealth2017@gmail.com 050-5366762

להלן נוסח המכתב המלא כפי שהופיע באתרי תקשורת (הועתק מתוך אתר בחדרי חרדים מיום 4.11.23):

"אנו החתומים מטה, רופאים ורופאות אשר עובדים במערכת הבריאות באחריות ובמקצועיות, מפצירים בזאת: ברגע שארגוני טרור רצחניים בנו כחלק בלתי נפרד מבתי החולים מפקדות רצח וטרור, במו ידיהם הם הפכו את בתי החולים למטרה לגיטימית. במשך שנים אזורי ישראל סובלים מטרור רצחני, בעת שראש הנחש ובכירי המרצחים זוכים למחסה והגנה מוחלטת תוך שמראש הם בנו מפקדות טרור בתוככי בתי החולים מתוך הבנה כי לא יאונה להם כל רע.

לאחר טבח שמחת תורה, הנרצחים והחטופים הרבים ומעשי הזוועה מסמרי השיער שאין כאן המקום לפרטם ולהעלותם על הכתב - קיימת הסכמה מלאה במערכת הביטחון ולפיה יש להשמיד עד עפר את ארגון הטרור חמאס שהינו יותר גרוע מדעא"ש. אותו ארגון טרור רצחני אינו בוחל באמצעים ומבצע רצח אכזרי ומעשי זוועה חסרי תקדים כלפי אנשים, נשים וטף - לכן כל מקום בו מסתתרים אנשי ו/או משמש לפעילות טרור מהווה מטרה לגיטימית להשמדה - גם אם מדובר בבתי חולים.

מי שמערבב בין בתי חולים לטרור חייב להבין שאין לו שום מקום בטוח והוא לא יכול להיאחז בקרני המזבח של בתי החולים על מנת לייצר טרור ולקבל הגנה. לרשותם עומדים אמבולנסים המפנים את המטופלים לדרום לקבלת טיפול רפואי במקום אחר. לא עוד! תושבי עזה שמצאו לנכון להפוך את בתי החולים לקיני טרור בניסיון לנצל את המוסר המערבי, הם אלה שהביאו על עצמם את השמדתם - יש לחסל טרור בכל מקום ובכל דרך. פגיעה במפקדות טרור הנמצאות בתוך בית חולים היא זכותו של צה"ל ואף חובתו. הפקרת אזורי ישראל והגנה לרבי מרצחים רק בשל הסתתרותם בבתי חולים - לא תעלה על הדעת.

לאחר שצה"ל הזהיר שוב ושוב את בתי החולים לחדול מהשימוש הציני הנעשה בהם עבור טרור ולאחר שכלל האזרחים התבקשו לפנות את האזור לאור הימצאות מחבלים בו, יש חובה להשמיד את קיני הצרעות ובתי החולים המשמשים להם למחסה ויפה שעה אחת קודם."

5.11.2023

ועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית מגנה בתוקף את המכתב שכותרתו "רופאים לזכויות חיילי צה"ל" ואשר קורא: "להשמדת בתי החולים ברצועת עזה בטענה שהם מהווה מחסה לחמושים שם".

אנו רואים במכתב זה שחתומים עליו מעל 100 רופאים, גם אם הם בשוליים, כמכתב שמעביר מסר לא איתי המנוגד לכללי האתיקה של ההסתדרות הרפואית בישראל המחייבת מתן טיפול רפואי לכל בני אדם ללא הבדל גזע, דת או מין על פי שבועת היפוקרטס.

קריאה מצד רופאים להשמיד ב"ח בעזה, ללא קשר מאיזה נימוק נוגדת את הערכים ההומניים והאנושיים הבסיסיים שאמורים להיות אצל כל איש מקצוע ויש בה כדי לתמוך בפגיעה בחולים ואנשי צוות ובאזרחים חפים מפשע השוהים בב"ח, לכן עולה חשד לתמיכה בביצוע פשע מלחמה.

אנו קוראים לכל ארגוני הבריאות במדינה והאיגודים המקצועיים ובראשם ההסתדרות הרפואית, לצאת בגינוי חד נגד מכתב זה, וקוראים לנקיטת צעדים משמעותיים נגד החתומים עליו.

בכבוד רב,

ועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית arabshealth2017@gmail.com

ועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית מהווה ארגון גג של גופים ועמותות אזרחיות אשר עוסקות בקידום בריאות וזכויות בריאות בחברה הערבית בישראל.

העתקים:

- ההסתדרות הרפואית בישראל.
- ארגוני הבריאות בישראל.
- ועדת האתיקה.

הלשכה לאתיקה
ETHICS COMMITTEE

6 נובמבר 2023

רופאות/ים נכבדות/ים,

נדהמתי ונחרדתי לקרוא את מכתבם של קבוצת רופאים קטנה ושולית שחשבו כי תפקידם לייעץ לצה"ל.

לאור זאת, חשוב לי להדגיש שוב את תפקידנו כרופאים. בזמן מלחמה אנו נמשיך לדבוק בתפקידנו, נעניק טיפול רפואי, נשפר את איכות ואריכות חיי כל הזקוק לכך, בהתאם לכללי האתיקה הרפואית.

ההסתדרות הרפואית בישראל ורופאי ישראל ימשיכו להיות נאמנים בהתחייבותם לאמנות הבין לאומיות, המגינות על צוותים ומתקנים רפואיים.

הרופאים נשבעו לרפא ולא להרוג.

שמירה על מוסריות מייחדת את מדינת ישראל. לאורך ההיסטוריה, רופאי ישראל לא הסכימו להיגרר להידרדרות מצפונית ומוסרית, אשר האויב הגיע אליו, וכך נמשיך לפעול.

רופאי הר"י מגנים פשעים נגד האנושות וכל שימוש ציני לרעה במתקנים רפואיים.

בברכה,
ד"ר תמי קרני
מ"מ יו"ר הלשכה לאתיקה
יו"ר בית הדין של הר"י

י"ד בחשוון, התשפ"ד
29 באוקטובר 2023
מס' סימוכין:
304354023

עובדות ועובדים יקרים - משפחת מערכת הבריאות,

אנו חווים ימים לא פשוטים ברמה הלאומית והאישית. עובדי מערכת הבריאות עומדים איתן בחזית ופוגשים יום-יום מקרים רפואיים ואנושיים קשים מאוד. במפגשים אלה, בשעתם הקשה של מטופלים ומשפחותיהם, באות לידי ביטוי האנושיות והחמלה העומדות בבסיס הערכי של כל עובדי המערכת. אלו ימים מתוחים מאוד שמציפים את כל אחד ואחת מאיתנו ברגשות עזים ובתחושות קשות.

בתקופה זו שבה ועולה עוצמתה של מערכת הבריאות כאי של שפיות. סמל של אחדות בין בני כל הדתות, יהודים, מוסלמים, נוצרים, צ'רקסים, דרוזים, כולם עובדים בערבות הדדית למען מטרה משותפת - הצלת חיים. מטרה שהיא קדושה ועיוורת לכל מאפיין חברתי, לאומי או דתי.

המערכת עמדה פעמים רבות למבחן, ובכולן היא עמדה בהצלחה רבה. זה קרה הודות לחון האנושי המצוין, לשיתוף פעולה חוצה מגזרים ודתות - של אנשי מקצוע מחויבים שמקיימים את שליחותם העליונה לשמור על שלמות הגוף והנפש. בזכות מסירות הנפש שלכם, המערכת עומדת איתנה גם במערכה הנוכחית שכמוה לא ידענו, ומבצעת את תפקידה בצורה מעוררת השתאות.

עבור כל אזרחי ישראל מערכת הבריאות מהווה דוגמא לדו קיום, הרמוניה ושותפות גורל. מגדלור של גישור על הפערים ואהבת אדם, ללא תנאי. חובתנו שכך ימשיך להיות. אנו סמוכים ובטוחים שכל אחד ואחת מכם, יקיים וישמור על מרקם החיים המשותף בין עובדי המערכת ובינם לבין מטופלים באשר הם.

זהו מקור כוחה וייחודה של מערכת הבריאות, זו הערובה לחוסן הלאומי של מדינת ישראל בעתות חירום ובשגרה, וזה יהיה הסמן ליכולת שלנו לחיות יחד בהווה ובעתיד.

בברכה,

משה בר סימן טוב
מנכ"ל משרד הבריאות

ח"כ אוריאל בוסו
שר הבריאות